RELECTIONES HYEMALES,

DE RATIONE

& Methodo legendi *utraſq; Hiſtorias,*

CIVILES ET ECCLESIASTICAS.

Quibus Hiſtorici probatiſſimi, non ſolùm ordine quo ſunt legendi catenatim recenſentur, ſed doctorum etiam virorum de ſingulis judicia ſubnectuntur.

Nec-non

Vndè ſingulorum in Hiſtoria vel brevitas dilatari, vel defectus ſuppleri, vel perplexitas expediri; vel mutilationes deniq; temporum injuriâ factæ reſarciri poſſint, indicatur.

Liber Jo: Nicholas Coll: Reg: Oxon 1641

à D. W. prælect. CAMDENIANO.

OXONIÆ,
Excudebat L. LICHFIELD,
Impenſis *H. Curteyne.*
M.DC.XXXVII.

CLARISSIMIS CELEBERRIMÆ OXONIENSIS

Academiæ Luminibus,

Do DOCTORI BAYLIE

PROCANCELLARIO

Cæterisq;

COLLEGIORUM

& Aularum Præfectis,

Viris mihi plurimum Venerandis.

L. M. D. C. Q.

ITA *sine fuco, palàm profiteor (viri mihi plurimùm venerandi) vobis*, Relectiones istas, *lubens merito, dico consecroq;. Neq; ut id faciam, unâ simplici adducor*

ratione. Seu vos contemplor, ſeu tenuem hanc opellam, ſeu meipſum deniq́ꝫ. Vos enim, uti eruditione ac virtute multipliciter; ita dignitate atq́ꝫ auctoritate eminenter polletis. A dignitatis veſtræ ſplendore, huic opuſculo ſtricturam luminis aliquam mutuandam putavi: ab auctoritate, veſtrâ, patrocinium ac tutelam implorandam. Deindè; vobis potiſsimùm, ac veſtræ inſpectioni concredita eſt Eccleſiæ Reique publicæ, ſpes floreſcens proxima, Iuventus Academica. *Ejus autem cum-primis utilitati, bonoq́ꝫ communi, à me hìc velificatum ſedulò, præ me fero. Quam dextrè veſtrum erit arbitrari. Po-*

ſtremò;

ſtremò; quemadmodum vos, pervigili curâ ſollerter proſpicitis, ut eadem Iuventus *optimis in artibus moribuſq́ʒ, magis indies creſcat & vigeſcat: ita & nos, quotquot hoc in circo bonarũ literarum profeſſorio deſudamus, in id ipſum quoq́ʒ toto pectore incumbimus. Quid hâc ex parte mea conata ſit induſtria, ecce vobis ſpecimen Exile (fateor) ac levidenſe: ſed majoris (auguror) momenti cenſebitur, quòd veſtra in frontiſpicio præclara geſtet nomina. Neq́ʒ enim dubitare poſſum, quin & acrius animos Iuventutis feriat, promptiuſq́ʒ fidem inveniat, quicquid hic elucubraverim; ubi veſtrâ auctori-*

tate munitum vestroq́ue calculo comprobatum in apricum pervenerit.

Iam veró, oculos in meipsum convertenti, si quid hinc vobis accesserit honorificentiæ, id, (ut cum Symmacho *loquar) à me solutum videtur esse magis quam præstitum. Quis enim vestrum est omnium, cui ego me nominibus obstrictum gravissimis, non libens agnoscam? vel beneficentiæ, vel benevolentiæ, vel humanitatis? nonnullis etiam hisce universis.* Nec *eos tantúm puto, quorum amicitiâ ac familiaritate, sub ipso ætatis flore cœptâ, ad hanc usque canitiem, usus fretusque sum conjunctissimâ; sed*

alios

alios etiam plures: etiam eos, quos merita sua, & excellens virtus ac doctrina, ad sublimiores in Ecclesia dignitates provexerunt. Quorum oppidò propensam in me voluntatem & adfectum, certis, expressisque indiciis, haud semel cognovi, aut rarò expertus sum. Quid comitatem humanitatemq; erga me vestram omnium loquar, obviam, expositam, planè singularem? quam tum præsertim intellexi, postquam in vestrum ordinem adscriptus, homo inferioris subsellii, nullius æstimii, nec doctrinæ insignibus, nec famâ aut meritis cum vestrûm minimis comparandus, sensi tamen, (quod

tacito

tacito quidem sinu mecum gavisus sum) sensi inquam, me non fastiditum: nec meam pullam præ vestrâ purpurâ despicatui habitam. Scilicet (cum Romano Sapiente *illo) vos, colorem vestium non adspicitis, oculis de homine non creditis. Sed nec ex subsellii humilitate quenquam depreciatis, aut ex fastigio solo (quod vulgus indoctum solet) æstimandum putatis. Melius certiusque lumen sequimini. Defœcatos mores atque interna illa animi bona, magis spectatis. Macti estote (viri clarissimi) hâc judiciorum & adfectuũ synceritate, & (quæ indè fluunt) morum concordi suavitate, animorum benignitate,*

affa-

affabilitate ſermonum; quibus, & auctoritatis amplitudinem, & graduum ſublimitatem, dignitatumq́ueſtrarum faſtigium, ita eleganter & prudentèr conditis, ut hinc potiùs quam ab ipſâ ſacrâ quâ fulgenter ſplendetis purpurà, verè venerabiles audiatis. Hiſce permotus rationibus (viri undequaq́ doctisſimi) lucubrationum mearum hoc tenue libamentum, vobis inſcripſi: ſimul ut obnoxiæ meæ voluntatis pignus aliquod extaret; atque ita demum quam merito debiti, tam libentèr vobis præſtiti cultus & obſequii monumentum. Salvè agite, (viri mihi plurimum venerandi) meque (quod

facitis

facitis) favore vestro (si merear) porrò prosequimini.

Ab Aula Glocestrensi
Kal. Iul. 1637.

DD. VV.

Cultor observantissimus

DEGOREUS WHEAR

RELECTIONVM CONSPECTVS.

ANTELOGII.

Occasio harum Relectionũ. Item exempla. Scopus Publica utilitas. Haud temerè tamen publicandæ. Scripturientium hujus ævi præfidentia perstringitur. Modestia suadetur, exemplo Plinii Secundi. Mos antiquus recitandi apprimè utilis. Et quomodo. Hoc ævo optabilis. Sapientibus gratissimus. Non ostentationis, sed modestiæ potius argumentum. Viva vox. Quo præstet auditio lectioni. Historiæ definitio, finis, divisio, species.

PARTIS PRIMÆ Sectiones & Lemmata.

SECT. I.

Ad fructuosam Historiarum Lectionem tria requiruntur. Indè ttes hujus dis-

cer-

sertationis partes proponuntur.

SECT. 2.

Historicorum series qualis instituenda. Quomodo ordinanda. Temporum intervalla tria observanda. Epocha quid. Quotuplex. Cataclysmi. Quibus temporibus inciderint. Intervallum ἄδηλον. μυθικόν. Olympiades. Intervallum Historicum.

SECT. 3.

Summorum Imperiorum series & successio. Fatalis perhibetur. Quadruplex eminenter probatur. Medorum & Persarum unicum Imperium asseritur. Singula Prophetarum oraculis præmonstrata. Summorum appellatio, frustra à Bodino cavillata. Romanum omnium maximum Imperium.

SECT. 4.

Assyrio-Chaldaici Imperii institutio ac duratio. Item Medo-Persici, indè Græcanici. Romani Imperii initium ante Iul. Cæsarem. Inde ad Carolum M. quot anni intercesserint. Deniq; ad Carolum V.

SECT. 5.

Quatuor isthæc imperia quare dicebantur Summa.

Sect

SECT. 6.

Historiarum lectio unde auspicanda. Epitomæ iustæ non penitus damnandæ. Synopsis Historiarum. Chronologi, Alia etiam compendia nominatim commendantur. Qui deniq; Auctores præcipue circa universalem Historiam sint consulendi. Raulæus inter præcipuos. Sed Historia Biblica omnium prima & primo ediscenda.

SECT. 7.

Assyrio-Chaldaica unde petenda Historia. De Beroso, Ctesia, Megasthene, eorumq; suppostititiis Scriptis. Ad Iosephum potius in eorum defectu recurrendum. In Diodoro Siculo magna jactura aliunde sarcienda. Præsertim ex Josepho & Historia prophetica. Diogenes Laertius laudatur.

SECT. 8.

Herodotus unde suam inchoaverit Historiam, ubiq; desierit. Eius laus: quo tempore floruerit. Secundæ Monarchiæ initium. Argumenta singulorum librorum Herodoti recensentur. Musarum nomina cur eis imposita. Contra Lud. Vivem excusatur. Ex quibus Auctoribus locupletior vel etiam illustrior

fieri

fieri possit eius Historia.

SECT. 9.

De Thucydide. Ejus elogia. Undè & quousq; deducat Historiam suam, quam octo libris complexus est. Eorum argumenta breviter & singulatim explicantur: quinam Auctores de iisdem temporibus ac bellis cum Thucydide scripserint indicatur.

SECT. 10.

De Xenophonte. Laudes eius & elogia. Quando & quo ordine legendus. Quadraginta octo annorum Historiam dedit. Quam ex Plutarcho, Justino, Diodoro Siculo amplificare licet.

SECT. 11.

Diodori Siculi pulcherrimum elogium. Historiam scripturus varias regiones peragravit. Xenophonteam continuat Historiam lib. 15. circa finem. Inde Philippi Maced. res gestas narrat. l. 16. Mox ad Alexandrum M. pergit, & Tertiæ Monarchiæ institutionem describit.

SECT. 12.

Alexandri M. res gestas varii scriptores exequuti sunt. Arrianus & Q. Curtius. Eorum elogia. Quo tempore floruerint.

vuerint. Successores Alexandri prosequitur Diodorus. Cui utiles suppetias alii Auctores ferre possunt.

SECT. 13.

Polybius ubi legendus. Quorum temporum historiam scripserit. Quomodo animum ad scribendum appulerit. Quantus vir fuerit. Quibus elogiis celebratus. Eius Historia pars maxima periit, aut in fragmenta dissipatur. Librorum superstitum contenta.

SECT. 14.

De quarta Monarchia Romanorum. Ad eius Historiam *transitio. Utrinsq; laudes.* Historicorum *Romanorum fata deplorantur.*

SECT. 15.

Romanæ Historiæ *cursus unde auspicandus.* L. *Annaeus Florus commendatur. Doctorum de eo iudicia. Non est idem cum Livii Epitomaste. Eius hallucinationes excusantur. Eius scribendi Methodus. Unde errores verosimiliter irrepserint.* Sigonii *& Onuphrii Fasti Consulares, item Pighii Annales laudantur.*

SECT. 16.

In lectione Romanæ Historiæ *quo ordine*

per

pergendum. Dionysius Halycarnass. *laudatur.* Hi*storia eius, quot annorum seriem contineat.* Cur *ei principem locum tribuamus ratio redditur, & ex I. Bodino confirmatur.*

SECT. 17.

T. Livius abundè, nec immeritò, laudatur. Quo tempore vixerit. Quot libros scripserit. Eorum divisio unde. Quo ordine legendi. Quomodo *eorum* Hi*storia vel amplificanda, vel in defectu supplenda. Plutarchi laudes & Elogia.*

SECT. 18.

T. Livii Decas Secunda, h.e. à libro 10. *ad* 21. *tota interiit. Quomodo, & undè ea Historia suppleri possit. Appianus Alexandrinus. De eo quid censeant viri doctissimi.*

SECT. 19.

Ad reliquos viginti quinq; libros T. Livii ubi pergendum. Eorum Historiam quinam alii Auctores confirmare aut illustrare possint. Decades novem posteriores cum dimidia prorsus desiderantur. Unde resarcienda earum jactura. Salustii Historia *laudatur. Item Cæsaris Commentarii, ab eruditis prisci ævi, juxta & modernis.*

Sect.

SECT. 20.

De Dione Cassio & ejus Historia. Quot libros scripserit. Eorum quot perierint & quanta jactura. Inter optimos Scriptores quam merito censendus Velleius Paterculus. Ejus virtutes indicantur. Sed & nævi non dissimulantur. Ad Cæsariorum temporum Scriptores transitur.

SECT. 21.

Historia Cæsarum à Suetonio & Tacito primo petenda. De utroq; præclara doctissimorum virorum testimonia. Circa Tacitum variant celeberrimorum Criticorum judicia, ne dicam pugnant. Et Suetonio & Tacito lux à Dione Cassio.

SECT. 22.

Quomodo ad alios Historiæ Augustæ Scriptores transeundum. vz. Spartianum, Capitolinum, Vulcatium, & reliquos non leviter æstimandos Auctores. Justi Lipsii de iis judicium, item Casauboni. Herodianus suo loco cum superioribus legendus. Quousq; in Historia processerint isti: quos inter, Aurelius Victor, & Pomponius Lætus meritò admittendi.

SECT. 23.

Post Constantium Chlorum, uti & paulò antè, Historia nonnihil perturbata videtur: præsertim apud Latinos Scriptores. Eusebius, Zosimus, Zonaras, explicatiorem reddere possunt. De Zosimo & Zonara eorumq; scriptis; item de Iornande. Ammianus Marcellinus hîc locum habet. Lipsii & Balduini Icti de eo censuræ.

SECT. 24.

Historia Miscella Diaconi, item Jornandes de Rebus Geticis, necnon Procopius & Agathias suum hic locum habere possunt. Vel si placeat Zonaræ Tomus Tertius. Quem sequatur Nicetas Choniates. Tum Nicephorus Gregoras. Aut si prolixum nimis id videatur; post Zosimum, Blondus Forliviensis legi potest. Vel aliter post Vopiscum Sigonii Historia Occidentalis admitti potest. Indè ad 7 vel 8 lib. primæ Decadis Blondi pergat Lector.

SECT. 25.

Breviorem adhuc Historiæ cursum ab initio Cæsarum ad hoc usq; seculum Lectori suppeditabunt, Iohannes Cuspinianus, Paulus Iovius & Augustus Thuanus.

SECT, 26.

Particularium Hiſtoriarum Scriptores quidam lectu digniſſimi recenſentur. Guicciardinus. Paulus Æmilius. Philippus Cominæus. Quorum egregia memorantur elogia. Meteranus, Chromerus, Bembus.

SECT. 27.

Ad Hiſtoriam Britanicam tranſitio, Quomodò ad eam legendam Lector ſe accingat. Quo ordine in ea pergendum. Camdeni Britannia, & Seldeni Analecta primò legenda. Georgii Lyllii Chronicon. Hiſtoriæ Britannicæ compendium.

SECT. 28.

Gulielmus Malmesburienſis. Savilii de eo judicium, Item Camdeni. Undè Hiſtoriam inceperit, & quouſq; progreſſus ſit. Galfredus Monumethenſis quare prætermittendus. Super ejus Hiſtoria cenſura Neubrigenſis, Iohannis Withamsted, Balæi & Iohonnis Twini. A quibus omnibus diſſentit Viriunnius. Malmesberienſem ſequatur Huntingdonienſis, eum Hovendenus.

SECT. 29.

Aſſerii Menevenſis Hiſtoria laudatur.

Cum superioribus quo tempore legenda Jtem Eadmeri Historia novorum. Mathæus Parisiensis. De eo Baronii iudicium. Thomæ Walsinghami Chronica. Gesta Regis Stephani ab Anonymo, & vita Edwardi II. *à Thoma De la Moore scripta, suo tempore interponenda.*

SECT. 30.

Walsinghami Hypodigma Neustriæ, & rerum Normannicarum Scriptores haud insuper habendi. Eos inter, Oldericus Vitalis præcipuæ notæ. Ab Henrico V. ad Richardum III. *Historia à Polydoro Virgilio petenda. De quo, nobilissimi* Savillii *nostri iudicium animadvertendum. Richardum* III. *descripsit Thomas Morus, Eques Auratus & Angliæ Cancellarius.* Henricum VII. *Vice-Comes Saltalbanus.* Henrici VIII. *Edwardi* VI. *Et Mariæ Reginæ Annales, Fr. Godwinus Landavensis Episcopus litcris consignavit. Sicuti Gulielmus Camdenus Elizabethæ.*

SECT. 31.

Etsi nostratis Historiæ *corpus integrum pro rei dignitate concinnatum Latinè nondum habeamus, Anglicè tamen qui id multa cum laude præstiterunt habemus*

imus; Iohannis Speedæi, Theatrum Britannici Imperii oppidò illustre, à nostris adolescentibus imprimis contemplandũ. Præsertim ab iis qui regiones exoticas visere cogitant.

SECT. 32.

Ad Historiam *Ecclesiasticam transitio. Eã tractare cui imprimis convenit. Duo (in genere) temporum intervalla respicienda.* Historiam *primi intervalli Sacra Biblia continent. Cum iis Iosephi Antiquitates Iudaicæ legantur. De Iosepho doctissimorum virorum iudicia.* Hegesippus *ille pseudepigraphus, Auctor haud penitùs reiiciendus. Quo sensu utilis & laude dignus. Sulpitii* Severi Historia *Sacra, meritissimò hic Lectori commendatur.*

SECT. 33.

Secundi intervalli (h.e. Ecclesiæ Christianæ) Historia, *primo ab Evangelistis & aliis Novi Instrumenti libris, ubi eius incunabula narrantur haurienda est. Qui porrò aliquam partem eius infantiæ αὐτόπται descripserint, vix ulli extant: circumferuntur nonnulli qui iisdem temporibus vixisse perhibentur & primorum Martyrum certamina descripsisse,*

sed à doctis suppositiitii, quòd fabulis scateant æstimati. Ei vitio Recentiorum aliquot obnoxios fatetur Baronius. Idem Vives conqueritur & Melchior Canus. Item veteres nonnulli. Ideoq́ Ecclesiæ Historia *cum cura legẽda. Nimia tamen incredulitas vitanda, in lectione* Historiarum *quales esse debeamus. Antiquissimi & priores recentioribus præponendi.*

SECT. 34.

Tertio demum seculo, florente Ecclesia florescere cœpit Historia. *Eusebius Pamphili inter Ecclesiæ* Historicos *princeps. In libris de vita* Constantini *Xenophontis æmulus. Multa ab eo scripta periere. Eius auctoritas vindicatur. Quousq́* Historia *Eusebii procedat. De Ruffino Scaligeri iudicium. Tripartita* Historia. *Panegyrici Eusebiani lectio commendatur.*

SECT. 35.

Socrates quo tempore vixerit, unde & quousq́ Historiã perduxerit: item Theodoretus *quid quoq́ libro complexus sit.* Photii *de eo censura.* Sozomenus Salaminius, *novem libris historiam continuat ad Ann.* Chr. 423. *D.* Gregorii

locus adversus Sozomenum *expenditur. Eiq; respondetur.* Sozomeni *Candor, de eo Evagrii testimonium. Tripartitam* Historiam *sequitur Evagrius eamq; continuat, ad ann.* 597. *Theophilactus Simocattus inde ad An.* 601.

SECT. 36.

Seculo septimo, & duobus vel tribus id sequentibus, qui Historiam Ecclesiæ pro dignitate tractaverint rarissimi. Sanctorum Legendæ. Miraculorum & mirabiliorum Oceanus. Portenti-loquiorum & ignorantiæ tempora.

SECT 37.

Nicephorus Constantinopolitanus, *Simocattum sequi potest. Nicephorus Callistus erroribus plenus. Georgius Credenus. De eo Scaligeri & Vossii censura.*

SECT. 38.

Zonaræ Tertius Tomus lectori commendatur, Historiam ad Ann. 1118. *Annæ Comnenæ Alexiada. Egregiæ illius Haroinæ laudes.*

SECT. 39.

Nicetas Acominatus Zonaram immedite sequitur. Nicetam Gregoras. In hoc censu quare ponantur. Lipsii de eorum Vtroq; iudicium. Gregoræ fides in dubi-

um vocatur. Iohannes Cantacuzenus *hoc loco à doctissimo Vossio lectoribus commendatur.* Superioribus *subsequatur* Laonicus Calcochondylas.

SECT. 40.

Blondus Foroliviensis Orientalium Scriptorum defectum in Historia *Ecclesiæ supplere potest, unà cum aliis. Sigebertus Gemblacensis. De eo sententia* Card. *Bellarmini. Sigebertum continuat Robertus Abbas, ad ann.* 1210. *Chronicon* Hirshavense, *ad Ann.* 1370. Et *Paraleipomena ei Chronico adjuncta ad seculum proximè elapsum. Gobelini Personæ Cosmodromium. Ubi & quando legendum.* Ejus *laus.* Loco *Cosmodromii legi potest Alberti* Crantzii *Metropolis, in quam multa è Gobelino congesta. &* Historia *à* Caroli *M. temporibus ad Ann.* 1504. *perducta. Potest etiam Nauclerus horum vicem supplere.* Et *ut repetitiones vitet* Lector, *incipiat à mediis generationibus Tomi Secundi. Ioh. Sleidanus* Commentarios *Ecclesiasticos scripsit ab An.* 1517 *ad Ann.* 1556. *quos continuavit* Caspar Lundorpius *ad Anu.* 1609.

Sect.

SECT. 41.

Venerabilis Beda & Usuardus minimè prætereundi, neq; Pontificum Rom. vitarum Scriptores. *Anastasius Biblioth. Barptolomæus Platina; eorum insignia elogia. Platinam recensuit Onuphrius, & continuavit ad An.* 1566. *Sigonius quoq; suis* Histori*is res* Ecclesi*æ intertexuit, & in hoc censu numerari meretur.* Sigonii *& Onuphrii elogia.*

SECT. 42.

Centuriatores *Magdeburgici opus in hoc genere per quam utile ediderunt. Rev.* Episcopi Cicestriensis *de eo judicium. Quid in eo laudabile contineatur. Fundamentum ejus probè locatum. Materies ad structuram unde collecta. Defectuum excusatio.*

SECT. 43.

Centuriatores erroribus obnoxios docet eruditissimus & Reverend. Cicestrensis. Casaubonus agnoscit. Opus ipsum tamen valdè utile esse ostendit idem Reverend. Antistes.

SECT. 44.

Baronii Annales Centuriis *pares. Opus planè stupendum.* Casauboni *de eo iudicium, item Reverend. Præsulis* Cicestr.

Annales

Annales isti cautè legendi quare. Spondanus Iesuita eorum Epitomator.

SECT. 45.

Priores centurias Magdeburgicas octo compendi fecit Lucas Osiander, nec inutiliter. Ab octava ad decimam sextam transilit. Eius res meritò fusius tractat. Ad hanc centuriam pertinet Historia Concilii Tridentini. Istius operis atque etiam Auctoris encomia. Iac. August. Thuanus accuratæ suæ Historiæ res etiam Ecclesiasticas interseruit, ab Ann. 1546. ad An. 1608. inde continuatur Historia ad An. 1618.

PARTIS SECVNDÆ
Sectiones & Lemmata.

SECT. 1.

Iuvenis uti moralis Philosophiæ auditor ita & Historiarū Lector minus idoneus putandus. Quæ requirantur ad utrūq;. Finis & scopus lectionis. Doctissimi Vossii & Keckermanni *circa hanc quæstionem sententiæ discrepantes.*

SECT. 2.

Keckermanni *sententia defenditur. Linguæ absq; præceptis haud* optimè *discuntur. Linguarum atq; actionum longè diversa ratio. Philosophia practica tam legenti Historias quam scribenti requiritur.* Vbertus Folietta, Sebastianus Foxius, Viperanus *ab hac parte stare videntur. Etiam doctissimus* Vossius *argumenta subministrat non infirma.*

SECT. 3.

Tertium doctiss. Vossii *argumentum contra Keckermannum haud satis firmum videtur. Nuda rei gestæ cognitio Lectori cordato non sufficit. Id ex* Ludov.

Vive

Vive, Dion. Halicarnasſęo & *ipſo* Voſſio *probatur. Puerorum & virorum in artibus verſatorum, lectio Hiſtoriarum valdè diverſa.*

SECT. 4.

Argumentum à Quintiliano mutuatum expenditur eiq́ respondetur.

SECT. 5.

Simonis Grynæi ſententia hac ex parte probatur. Quis ſit idoneus Lector fuſius oſtenditur. Philoſophiæ practicæ guſtum ſaltem habeat, requiritur. Item Chronologiæ, & Geographiæ, Hiſtoriæ oculorum. Artium deniq́ aliarum cognitio aliqualis neceſſaria.

PAR-

PARTIS TERTIÆ
Sectiones & Lemmata.

SECT, I.

Caput ultimum tractandum proponitur. Concilium Lud. vivis, Circa ea quæ sunt in Historiarum lectione notanda. Augusti Cæsaris mos in legendis Historiis. Quæ reperiantur apud Historicos observanda, & ad quid conducant.

SECT. 2.

Duo excerpendorum genera. Philologica, Philosophica: sub utrisq; species quænam contineantur: quomodo singula sint disponenda, & quis inde fructus ostenditur. Locorum Communium formulas multi scripserunt.

SECT. 3.

Modus excerpendi, & in usum transferendi varius indicatur, ex Annæo Seneca.

SECT. 4.

Modus excerpendi exemplis illustratur. Primo Philologicis ex Vell. Paterculo. Magnorum virorum ortus & obitus notandi

notandi. Majoris Catonis triplex Elogium. Ejus obitus. Circa ætatem ejus dissentio. Odium ejus adversus Carthaginem. Urbis Corynthi conditus, Duratio. Ævum fatale urbibus evertendis. Cognominum ratio an iqua. Civium Rom. discrimen. Observationes Criticæ sub philologicis. Scipio non fautor tantum sed & auctor (contra Lips.) omnis doctrinæ non ineptè dici potuit. Ejus præconia. Otium duplex. Dispungere quid, & unde dictum; expuncta etiam quæ dicantur. Exemplum ex Tacito. Primores Civitatis. Optimates, nobilium optimi, principes qui dicti. Consules, Exconsules, Expratores &c. Senatorum distinctio. Patricii, Conscripti, Pedarii unde dicti.

SECT. 5.

In Philosophicis quæ ratio tenenda. Exemplo Herodoti, Polybii & aliorum Historicorum Duplex usus exemplorum. I. Lipsius, Io. à Chokier, & R. Dallingtonus *nostras, Historiarum & exemplorũ usum luculenter indicarunt. Specimen unum atq; alterum à nobis subjicitur. Ex* L. Floro, Iustino. Herodoto Romuli & Remi *Historiam veram supponit*

Augusti.

Augustinus. Quis inde usus. Camilli *&* Fabricii *fides, atq; inde axiomata. Xerxis ingens apparatus bellicus, ejusq; expeditionis successus quid nos doceant. Confirmatur Darii ultimi exemplo.* Caligulæ, Neronis, *ac* Valentiniani *exemplis ostenditur malignitas philautiæ, invidiæ ac livoris. Polybius frequens in Historiarum usibus.*

SECT. 6.

Christiani Ethnicorum exemplis utiliter instrui possunt: & non in virtute morali tantum, sed in actibus etiam pietatis ac vitæ Christianæ promoveri. Id docetur ex D. Augustino. D. Hieronymo & aliis. Talia imitationum præcepta ab Ethnicis quoq; nonnullis adimpleta. Quos deniq; eleganter expressit D. Ambrosius.

SECT. 7.

Fructus uberiores atq; etiam præstantiores ab Ecclesiæ Historia. Ethnicorum bona opera, splendida peccata. Ethnica Historia secundam tantùm Decalogi tabulam illustrat: Ecclesiastica totam Legem. In illâ virtutum simulachra: in hâc veræ virtutes leguntur. In illâ jucunda quidem cognitu & utilia; in hâc etiam necessa-

cessaria memorantur: inde hortatione ad sedulam Ecclesiasticæ Historiæ lectionem, dissertatio concluditur.

ANTELOGIUM AD AUDITORES HIST.

Occasio harum Relectionum. item exempla. Scopus publica utilitas. haud temerè tamen publicandæ. Scripturientium huius ævi præsidentia perstringitur. Modestia suadetur, exemplo Plinii Secundi. Mos antiquus recitandi apprimè utilis. & quomodo hoc ævo optabilis. sapientibus gratissimus. Non ostentationis, sed modestiæ potius argumentum. Viva vox. Quo præstet auditio lectioni. Historiæ definitio, finis, divisio, species.

ANNORUM lustra jam facta sunt duo, (spectatiss. Academici) & si rectè calculum pono, menses aliquot amplius; ex quo, de ratione & Methodo legendi Historias,

storias,

ſtorias, diſſertatio hoc ipſo é ſuggeſto, non infrequente circumſtante Coronâ, a me habita fuit. Indè paulo poſt, meditationes illas primas, quales-quales ut evulgarem, & publica luce donarem, ex iis qui tunc-auditores fuiſſent nonnulli, importunâ quâdam flagitatione mihi extorſerunt. Eaſdem verò nuper, alii quidam amicorum, & ipſi non ineruditi, ut ſub incudem denuò revocarem, vehementer hortati ſunt. Quod a me ut impetrarent adhuc inſtant, urgent, inculcant: priora exempla ab aliquot retró annis omnino defeciſſe; haud parum á plurimis iterùm deſiderari: novam editionem rem gratiſſimam, juxta & utiliſſimam ſtudioſæ juventuti fore, idque neutiquam ambigendum. Poſtremò, ſunt inter eos qui hac tempeſtate aurium operam mihi prebere ſæpius dignantur, nonnulli, quos aliquoties impenſius optantes audivi, ut relectiones ſuper eodem ſubiecto publicas inſtituerem, èaſque poſtea (ſi ita viſum foret) cum literata plebe communicarem & in lucem proferrem. Adnui tandem, votis utrorumque, pro viribus facere ſatis: quamvis propriæ voluntati, nedum judicio, idem vix aut ne vix quidem facere poſſim.

Priores

priores igitur meditationes illas, novis cogitationibus auctas, nec non alicubi emendatas, proximis lectionibus, vobis (Auditores) propitiante Deo, repræsentare animus est; ita inquam, novis cogitationibus auctas, & cum curâ emendatas; ne fortassè vestrûm quispiam, vulgatum illud Satyrici mihi obvertat;

Occìdit miseros crambe repetita magistros. Juven. Sat. 7.

Et tamen, dum vos cogito; quid si per omnia easdem ipsas, plane nudèque proponerem? quotusquisque vestrûm qui nunc dierum hæc subsellia occupare soletis, non dicam ab ore meo eas auribus exceperit, sed vel scriptis mandatas, uspiam oculis usurpaverit? Nemo hercule; nemo: vel duo, vel nemo; & qui de iis fando inaudiverint, haud multò plures (inter vos) esse auguror. Porrò, ante editas concedamus; dummodò aliquando, alicubi, aliquanti æstimatas noverimus, cum aliquo fructu etiam a nonnullis lectas, atque ita leviusculâ quâdam commendatione non indignas habitas: cur apud novitios meos quos non ita pridem sortitus sum auditores, plerosque Historiarum sacris nondum initiatos, easdem

relegere,& retractare, mihi vitio verteretur? nova planè hisce videbuntur, quæ aliis fortasse novata. Neque rem inauditam, aut factum insolens ita faciendo me ausurum arbitremini, *habeo bonorum exemplum, quo exemplo mihi licere id facere, quod illi fecerunt puto.* Obtinuit enim illa olim in tradendis disciplinis laudabilis consuetudo, etiam hodieque obtinet, ut præter quotidianam lectionem, aliquid accuratiùs elaboratum, Magistri relegerent, quo velut adipe selecto, discipulorum animi vegetati, avidiùs ad suam quisque professionem allicerentur. Ita Patrum nostrorum memoria, *Franciscus à Victoria*, suas habuit Relectiones Theologicas: *Melchior Canus* ejus discipulus etiam suas: ambo inter Pontificios magni nominis *Theologi*. Recentiori memoria, *Henningus Arnisæus*, clarissimus Philosophus & Medicus suas Relectiones politicas edidit. Sed & alii plures, diversarum professionum, homines docti, suas lucubrationes simili modo repetitas, in mediũ protulerunt. Verùm hisce tãtis quorsum opus defensoribus? quando certam res ipsa sibi fidem & auctoritatem faciat, promptamque defensionem suppeditet? quic-

Ter. Heaut

Eiseng. ap. M. Can.

quicquid enim ſemel placuerit, ſi merito id, neque temerè contigiſſe opinemur, eiuſdem haud ingratam repetitionem fore, meritò ſperemus. δὶς καὶ τρὶς τὸ καλὸν vetus eſt verbum. De præclarâ Poeſi etiam *Venuſinus* ille vates.

Iudicis argutum quæ non formidat acumen,
H*æc placuit* ſemel,*hæc* decies *repetita placebit*.

Horat. de Arte Poët.

Sed quod de preclarâ poëſi Venuſinus ſibi ſpondet,oppidò nimis hîc præclarum foret,longèque glorioſius,quàm ut ipſe in votis haberem. Neq; ſanè adeò ſum mihi *Suffenus*,aut ineptè φίλαυτος, ut meas haſce lucubrationes rudes & impolitas, tali fato dignas putem. Iuvandi quidem certè utilitatem mihi ſcopum deſtinavi; eámque,placendi curæ, non hîc modò,ſed in univerſa etiam ſuſcepti muneris executione ſemper prætuli. Quanquam apud rectas mentes, hæc duo ſejungi non oporteat: par enim eſt & æquum, eadem ſemper placere, quæ ſemper prodeſſe poſſunt. Quapropter hæc mecum dum reputo,ne tenuem hanc noſtram opellam, gratam minùs, parumve acceptam mei

nunc-auditores habituri ſint, cauſam ſubverendi nullus video. Quin & amicorum quoque (illorum, quos ſupra dixi, velle priores meditationes meas reproduci, & à paucis hactenus viſas, omnibus exhiberi) hortatubus ac deſideriis obſequendi, non deeſt voluntas; eóque promptior, quo fidentiùs de juventute Academica, & Hiſtoriarum amatoribus, me ſic non leviter promeriturum affirment. Quorum judiciis, quaſi præ amore non ſynceris, licet haud plané diffidam; cogito tamen ſeriò & frequenter, (cum *Plinio Secundo* emendatiſſimo ſcriptore) *quam ſit magnum, dare aliquid in manus hominum*; *nec perſuadere mihi poſſum, non & cum multis & ſæpè tractandum, quod placere & ſemper & omnibus cupias*. Hac propter (Academici) me non ita pridem ſtatuiſſe, dixi, meditationes illas diligenter & accuratè recognoſcere, recognitas parte non contemnenda augere, auctas meis demum Auditoribus recitare adeòque exponere; neq; ſic tamen prius orbi literato ſiſtere, quàm ab aliis pluribus, edecumati judicii viris, harumque literarum peritis, non improbabiles habitas cognoverim. paucis incompertum opinor, nec me quidem latet,

Lib. 7. ep. 17.

ret, quot & quanta huius atque omnis ævi ingenia abripere ſoleat, ſui ſuſpectus & nimia confidentia. Hanc igitur (Adoleſcentes) ſuadeo, tanquam peſtem fugiamus omnes, & à nobis procul amandemus. Parcè de nobiſmet ipſis ſentiamus. Noſtro pede ac modulo, noſmet ac noſtra metiamur: nec quidquam de nobis magnificentiùs credamus, quàm cuius revera conſcii ſumus. Modeſtia, modeſtia eſt, quæ omnem decet ætatem; omnemque ducit recto calle ad ſolidam gloriam. Sine ea præcipites ferimur; & pro gloria ludibrium hominibus debemus; pro fama dedecus, ignominiam, contemptúmque reportamus. Sed ut pergamus; legiſtis unquam vel audiviſtis illud *Mimographi? Animus vereri qui ſcit, ſcit tutò ingredi*, vel ut alii legunt, *ſcit tutò aggredi?* dubium mihi non eſt quin audiveritis: effatum ἀξιόπιστον credite, ſed & monitum quantivis pretii, in re militari præſertim: ac reverà nonmagis verũ, in illis militiæ ſagatę (quam vocant) periculis, quam in iſtis noſtræ togatæ & Scholaſticæ palæſtris. Id quidem probè novit (quem modo nominavi) elegantiſſimus *Plinius Secundus*: ideòque ſuo parum fiſus ingenio aliorum

ſæpè judicium conſiliumque, imò ſemper requiſivit, quoties quid meditatus fuiſſet quod in publicum prodire vellet. audite ipſum: *Recitaturus* (inquit) *oratiunculam, quam publicare cogito, advocavi aliquos, ut vererer paucos, ut verum audirem.* Atque alibi *nullum emendandi genus omitto; ac primum quæ ſcripſi mecum ipſe pertracto, deinde duobus aut tribus lego, mox aliis trado adnotanda, notáſque eorum ſi dubito, cum uno rurſus aut altero penſito; noviſſimè pluribus recito.* Amo hercule, immo veneror (politiſſime *Secunde*) hanc tuam cautam modeſtiam, prudentem hanc ingenii diffidentiam; quam examuſſim imitari vehementer ipſe cupio; & aliis imitandum fidentèr propino. Nec tantùm ſingularem ejus modeſtiam (Auditores) & unicam ferè μετριοφροσύνην vobis hîc commendo; ſed ipſum etiam recitandi morem imprimis laudo. O pulchrum valdè morem! ac noſtro hoc ſcripturientiū ævo magnopere expetendum! ſcribimus indocti, doctique paſſim, & effrænata quædam libido chartas commaculandi, ubique dominatur. hinc tot effœta, arida, jejuna; tot cruda ſemper & inchoata in vulgus trudi ſolent. O igitur ſi

Lib. 5 ep. 13.

Lib. 7. ep. 17.

mos

mos ille antiquus recitandi, saltem privatím & inter amicos possset revocari! quã utilis foret *vel sistendis præcocibus quibusdam & diffluentibus ingeniis, vel aliàs dirigendis!* quàm gratum etiam & optabile videretur cordatis hominibus, eruditorum & benevolentium judiciis, sensibusq; scripta ac publicanda, priùs censenda submittere! *vix quenquam enim invenias, quẽ sua non fallant scripta, & auctorem ipsũ* (divi Ambrosii verba) *frequenter prætereant; & sicuti deformes liberi suos, ut plurimùm, delectant parentes, ita etiam indecores sermones, suos plerumque palpant scriptores.* Cordatis itaque hominibus pergratus indubiè foret mos iste, quem secutus est P*linius*, quemque ego nunc jam, imitator non otiosus, assectari decrevi. Atqui fortasse (dicet quispiam) ostentatio hæc plerisq; videbitur, & κενοδοξία: inanis gloriolæ ambitiosa quædam cupiditas. immò inquam ego, nihil minus. quin potiùs modestia, prudentia, verecũda sui æstimatio, αὐθαδίας καὶ ἀλαζονείας fuga & detestatio; ideo enim sua recitat ipse scripta, vel aliis perlegẽda submittit, *ut aliorũ judicia noscat, consilia exquirat, verum audiat*, ut si quid eum fugerit admoneatur,

Lips. ep. 48. cent 2. ad Bel. ubi multa de Recitat.

Amb. Ep. l. 6. ep. 40 ad Sabinum.

tur; si quid obscurius dictum fuerit illustretur, si quid non rectè, corrigatur: juxta illud *αἱ ἀναγνώσεις ποιοῦσιν ἐπανορθώσεις*, recitationes pariunt emendationes. Vultis iterùm P*linio* aures prebere, & suas recitandi causas juxta & utilitates audire? Sic igitur ad *Aristonem* scribit. Has (inquit) *recitandi causas sequor; primùm quòd ipse qui recitat, aliquanto acriùs scriptis suis auditorum reverentiâ intendit: deindè quòd de quibus dubitat, quasi ex consilii sententia statuit: multa etiam à multis admonetur: & si non admoneatur, quid quisq; sentiat, perspicit ex vultu, oculis, nutu, manuum motu, murmure, silentio, quæ satis apertis notis, judicium ab humanitate discernunt, atque adeo si cui fortè eorum qui interfuerunt cura fuerit, eadem illa legere, intelligat, me quædam aut commutasse, aut præteriisse, fortassè etiam ex suo judicio, quamvis ipse nihil dixerit mihi*. Videtis jam (Auditores) quales fuerint Plinianæ recitandi causæ: quotuplicesque inde exurgant utilitates satis manifestum est. Quod si nostri temporis scriptores, eisdem rationibus moti, eundem recitandi morem de industria æmulari satagerent: ecquis eos reprehensione dignos

Theophrasti.

Lib. 5. ep. 3.

dignos pronunciaret? ecquis ambitiosæ vanitatis reos ageret? quid si *M. Catonis* vitilitigatores passim occurrant? qui nihil quicquam tam rectè ab aliis dictum factumve agnoscant, quod vellicare nō audeant? quid si hariolatores etiam non vereantur esse? ac de aliena mente, tam promptè quam pravè conjicere? eorum malignas præcipitesque conjecturas, prudentes omnes, & cordati viri præterfluere sinunt; rectæque conscientiæ præmio libenter acquiescunt. quin & ultrò fatemur olim id moris fuisse, ambitiosorum quorundam, ac φιλοδόξων hominum, vulgi famam actionum suarum finem statuere, auram popularem captare; grande & insanum plebeculæ *Sophos* aucupari: euge! bellè! facetè! atque ejusmodi nugatorias audientium acclamationes recitando consectari. O inepti, vani, futiles homunciones! o misera gloriolæ mancipia! liberaliora nostris speramus ingenia; pectora magis generosa. Norint id minimè sapientis esse, opinioni ac famæ tantum velificare: ὁ σοφὸς οὐδὲν ἐπιτηδεύει ἢ πράττει τοῦ εὐδοκιμεῖν χάριν dixit Græcorum non ignobilis auctor. alium igitur volumus ut nostri sibi recitandi aut scripta cum aliis communicandi

finem

finem proponant; aliud ſequantur conſilium; nimirum, ut quæcunque in publicum rei literariæ bonum elucubrare atque evulgare conceſſum fuerit, diligentiùs emendata, limatiùs expolita, omni denique modo probabilia in manus hominum perveniant. nempe hæc caſtigatiſſimi *Novocomenſis* unica cura fuit, non *ut dum recitaret, ſed dum legeretur, laudari poſſet.* Et tamen (neque diſſimulamus) haud diſplicet nobis illa *Satyrici* reſponſio.

Plin.l.7. ep.17.

Non ego dum recito, ſi forte quid aptius exit
Laudari metuam; nec enim mihi cornea fibra eſt.
Sed recti finemque extremumq; eſſe recuſo
Eugè tuum & bellè!

Perſ.ſat.1.

Iam verò (Adademici) meipſum quod attinet, ſi provinciam quam nactus ſum, cõmodiſſime adminiſtrare velim, ſi in eâ plurimùm prodeſſe cupiam (cuius rei deſiderio flagrare me profiteor) quis veſtrûm (niſi planè tyro ſit, & horum ſtudiorum omninò rudis) non novit recitandi ac relegendi neceſſitatem quandam ſæpè mihi impoſitam, pro ratione auditorum meorum

orum qui quotidiè mutant, & successione ac vicissitudine quotidiè renovantur? præsertim quum accesserint novitii, & qui super hoc argumento, quod præ manibus jam tenemus, instrui atque informari multum opus, ne dicam necesse habeant. At regerit fortassis eorum non nemo, dicendo; frustrà nos recitationibus moraris; quandoquidem hæc ipsa publici juris facere in animum nuper induxeris: quod si feceris, pensiculatiùs & tranquillo in otio, ea legere cuivis licebit. At inquàm, jam anteà dixi, ideò me recitare, ut pleniora & correctiora prodeant. addo aliam rationem, nec inferioris momenti. Præcepta cujuslibet disciplinæ, sicuti omnes concedunt, ab ipso dictantis sive docentis ore, fœliciùs imbibuntur, quam è libris hauriuntur: & cur non idem sentiamus de lectionis Historicæ regulis? Certè ea fuit Plinii, toties à nobis citati, hac ex parte sententia, siquidem ad *Nepotem* suum scribens. *Dices, inquit, habeo hîc quos legam non minus disertos; etiam: at legendi semper erit occasio, audiendi non semper. multo magis, ut vulgò dicitur, viva vox afficit. Nam licèt acriora sint quæ legas, altiùs tamen in animo sedent, quæ pronunciatio,* Lib. 2. ep. 3.

nunciatio,

nunciatio, vultus, habitus, gestus etiam dicentis affigit. à nobis etiam stat *D. Hieronymus*, in epistola ad *Paulinum*. *Habet*, inquit, *nescio quid latentis energia viva vox; & in aures discipuli, de auctoris ore transfusa, fortius sonant*. Ideoque *Fab. Quintilianus*, maximus Artis Rhetoricæ magister, in Oratoris sui gratiam ita præcipit. Præceptor (inquit) *aliquid immo multa quotidiè dicat, quæ secum audita referant discipuli, licet enim satis exemplorum ad imitandum ex lectione suppeditet, tamen viva illa (ut dicitur) vox, alit plenius, præcipuéq; præceptoris, quem discipuli, si modo rectè sint instituti, & amant & verentur*. Neque aliam fuisse mentem *Marci Tullii* liquidò constat; quippe in perfecto Oratore; *carent* (inquit) *libri, spiritu illo, propter quem majora eadem illa cum aguntur, quàm cum leguntur, videri solent*, hinc illud: in *Demosthene magna pars Demosthenis abest quod legitur potius quam auditur*. Atque huc optime quadrant *Horatiana* illa quibus facetè, & admodum urbanè deridet Epicureum illum, a quo *Catius* in arte culinaria institutus fuerat.

Lib. 1. c. 2.

Val. Max. l. 8. c. 10.

Lib. 2. Sat. 4.

Docte Cati, per amicitiam Divosq; rogatus

Ducere

Ducere me auditum, perges quocunq; memento.
Nam quamvis referas memori mihi pectore cuncta,
Non tamen interpres tantundem juveris: adde
Vultum habitumq; hominis: quem tu vidisse beatus
Non magni pendis, quia contigit: at mihi cura
Non mediocris inest, fontes ut adire remotos,
Atq; haurire queam, vitæ præcepta beatæ.

Hæc quum ita se habeant (Auditores) quid deinceps obstat, quo minus ad opus destinatum nosmet alacriter accingamus? quod securi vestræ benevolentiæ jam nunc facimus, & proximâ lectione opus ipsum aggrediemur. Interim, ne dum nos de ratione & Methodo legendi Historias dissertamus, contra *Methodum* peccemus si novitiis Auditoribus nostris (quorum gratia imprimis susceptus est hic labor) minus constet quasnam Historias intelligamus: operæ pretium fore putamus, primo definitionem, inde, divisionem, Historiarum præmittere, easque breviter

viter explicare, quo maiori cum perſpicuitate munus noſtrum penſumque modò ſuſceptum ad extremum uſque exequamur. Definitio igitur, a nobis olim poſita eſt hujuſmodi, quam hic retinere placet. *Hiſtoria eſt notitia, & explicatio rerum ſingularium, eo fine ſuſcepta, ut earum memoria conſervetur, atque indè univerſalia evidentius confirmentur, quibus ad benè beatèque vivendum inſtruamur.* Dico, *notitia iuxta & explicatio*; quia de Hiſtoria quatenus legendâ nos acturi ſumus; cujus genus, *notitiam atque explicationem* ſtatuimus: pro objecto ſive materia, *res ſingulares* pono: hoc eſt, res geſtas publicas vel privatas, memoriâ hominum dignas. Finem multiplicem aſſigno: ut memoria rerum ſingularium conſervetur; nec non ut ex ſingularibus, præcepta univerſalia eliciantur, & confirmentur: denique ut hiſce inſtructiores fiamus ad benè beatèque vivendum. Hinc enim eſt quod M. *Tullius* Hiſtoriam *vitæ* Magiſtram dixerit. Atque huc ſpectant lactea *Titi Livii* verba in præfatione ad Hiſtoriam ſuam. *Hoc illud eſt præcipuè in cognitione rerum ſalubre ac frugiferum, omnis te exempli documenta in*

illuſtri

illustri posita monumento intueri: indè tibi, tuæq; Reipub. quod imitêre capias: indè fœdum incœptu, fœdum exitu, quod vites.

Secundum hanc nostram definitionem, subjiciamus quoque divisiones, minimè subtiles, aut argutas(neque enim hujus loci esse putamus) sed populariores, & magis cōmunes. Ab antiquis scio, uti etiam à recentioribus nonnullis, Historia distribuitur in *Divinam*, quæ de Deo, rebúsque divinis tractat; *Naturalem*, quæ de rebus naturæ earumque causis agit; & *Humanã*, quæ hominis actiones, vitam in societate agentis explicat. Hanc postremam solummodo respicit nostra de finitio; & hanc distinguimus, in *Politicam*, & *Ecclesiasticã*. Atque harum utramque, in *Vniversalem*, ac *particularem* Historiam. *Politica* Historia, quam etiam Civilem dicimus, est quæ Imperiorum, Rerum publicarum, Civitatũ initĩa, constitutiones, incrementa, conversiones, res denique gestas exponit: *Ecclesiastica*, quæ præcipuè res Ecclesiæ tractat, etsi *Monarchiarum* & regnorum negotia interponat. *Universalis*, sive Politica sit, sive Ecclesiastica, est quæ universorum, vel etiam multorum, maximèque illustri-

um populorum, Rerumque publicarum, aut ecclesiarum res gestas per omnia sæcula complectitur. *Particularis*, quæ unius populi, civitatis, vel Reipub. aut unius particularis ecclesiæ actiones, sive res gestas comprehendit. De hisce omnibus distinctè, & suo ordine legendis, nostra *Methodus* instituenda est. Alia porrò Historiarum divisio est, quæ nostræ considerationi sese offert, & à junioribus præsertim notatu digna est: hæc à circumstantiis & Methodo narrandi, sive explicandi ducitur. Siquidem Historiæ, aliæ dicuntur *Chronica*, eæ scilicet quæ tempus in quo res quælibet gesta sit denotant. Aliæ *Vitæ* appellantur, quæ personas singularium quorundam virorum, eorumque res gestas, juxta & mores discriptos complectuntur. Aliæ denique *Relationes* indigitantur; quibus id operæ imprimis datur, ut actiones hominum memoratu dignæ, & quævis Rerumpub. negotia utcunque fideliter, & perspicuè narrentur. Quod primum membrum attinet; omnes Historiæ, tempus in quo res gestæ fuerint, adnotare aut solent, aut debent: cœca enim est quælibet narratio, similisque fabulæ, sine temporis notatione: & tamen

omnes

omnes eadem temporum intervalla haud quaquam obſervant; nec eundem in rebus narrandis ordinem tenent. Hinc Chronici generis, varias ſpecies eſſe dicimus. *Annales, Faſtos, Ephemerides* ſive *Diaria, Menologias, Bimeſtria, Trimeſtria, Semeſtria, Decades, Centurias, Commentarios*. De quibus omnibus, inter *Præmetia* Hiſtorica fuſiùs diſputavimus. *Chronici* generis Scriptores, ſunt *Herodotus, Diodorus Siculus, Dionyſius Halicar. Juſtinus, T. Livius, Sabellicus*, & hujuſmodi. Βιογράφοι ſeu *Vitarum* Scriptores, perſonas (uti dictum eſt) repræſentandas ſibi proponunt, ad eaſque (quod notandum eſſet) maxima ex parte concurrunt mixti generis actiones; publicæ, privatæ, civiles, domeſticæ &c. in hoc cenſu reponuntur *Suetonius, Plutarchus, Cor. Tacitus, Dion Caſſius, Æmilius Probus, atq; alii.* Διηγηματογράφοι ſive *Relationum* Scriptores; ſunt Hiſtorici, qui rerum memorabilium narrationes integras, rerum geſtarum & negotiorum omnis generis relationes plenas perpetuáſque inſtituunt; quales ſunt *Xenophontis* Κύρου ἀνάβασις. Sive *expeditio Cyri. Saluſtii Catilinaria*. Halicarnaſſæi *Legatio*-

nes, & hujusmodi. De quibus omnibus legendis, sequenti dissertatione (propitiante Deo) audietis.

Dixi.

Octob. 17. 1635

DE

DE RATIONE ET METHODO Legendi Historias.

PARS PRIMA.

Sect. I.

Ad fructuosam Historiarum Lectionem tria requiruntur. Indè tres hujus dissertationis partes proponuntur.

VT fructuosa magis fiat Historiarum Lectio, largumque secum ferat operæ suæ precium, tria mihi videntur studioso cuique insigniter necessaria. Primò, ut rectus idemque constans servetur ordo; ne confusè, vagè, desultoriè legat. Secundò, perspicax adsit & intelligens judicium; ut quæcunque legerit, dextrè capiat, & quæ sint elegenda probè discernat. Tertiò sedula & accurata adhibeatur industria; ut electa cujuscunque generis velut annona, in horrea quædam dispositè recondantur. Tria igitur quasi

capita, præſentis noſtræ diſſertationis ſtatuere animus eſt. Qnorum *primum*; Auctores præcipuè legendos, continebit, eorumque ordinem quo ſint legendi indicabit. *Secundum* quis ſit idoneus hiſtoriarum lector habendus, docebit. *Tertium*; fructus colligendi perſpicuam monſtrabit viam: nec non modum, & rationem eos tanquam in cellâ quadam promptuariâ diſpenſandi explicabit.

SECT. 2.

Hiſtoricorum ſeries qualis inſtituenda. Quomodo ordinanda. Temporum intervalla tria obſervanda. Epocha quid. Quotuplex. Cataclyſmi. Quibus temporibus inciderint. Intervallum ἄδηλον. μυθικὸν. Olympiades. intervallum Hiſtoricum.

QVod *primum* attinet, Auctorum ſeries & catena ejuſmodi inſtituatur, quæ temporum intervalla, *Summorumq́ Imperiorum* ſucceſſiones ἀκριβῶς, & ad amuſſim imitetur. Temporum autem intervalla, quatenus Hiſtoriam & rerum geſtarum memoriam reſpiciunt, ex

ex *Varrone* notat *Censorinus* tria. Primum, ab hominum principio ad *Cataclysmum* priorem, quod propter ignorantiam (inquit) ἄδηλον vocatur. Secundum, a *Cataclysmo* priore, ad *Olympiadem* primam, quod, quia in eo multa fabulosè referuntur, μυθικόν nominatur. Tertium à Primâ *Olympiade* ad nos (ubi intelligit *Cæsares* & tempus deinceps) quod dicitur ἱστορικὸν, quia res in eo gestæ veris Historiis continentur. Hæc temporum intervalla (uti videtis) quibusdam *Epochis* distinguuntur. *Epocha* verò, illustre quoddam temporis principium dicitur, à quo reliqua tempora numeramus. Et duplices quidem observamus *Epochas*. *Ecclesiasticas* & *Politicas*. Illæ in *Sacris Scripturis* & *Historiis Ecclesiasticis* usurpantur, quales sunt: Ab *Orbe condito*, sive à Creatione: à *Cataclysmo* sive Diluvio: *à Turre Babilonicâ* vel a linguarum confusione: à migratione ex *Ægypto*; & hujusmodi. Hæ autem sequentes in *profanis* Historiis & Auctoribus *Ethnicis* legi solent. Ex: grat. Ab *Excidio Trojano*: ab *Olympiade* prima: ab *Expeditione Cyri*: à Transitu *Xerxis*: &c. Ita hoc in loco *Censorini*: ab hominum principio sive ab Initio *Mun*-

De die Natali. c. 21.

di ad *Cataclysmum*. Et notandum est quod dicit *Cataclysmum* priorem: *Cataclysmi* enim sive Diluvia tria magna in Historiis memorantur. Primum erat Diluvium universale, tempore *Noachi Patriarchæ*; de quo in *Sacro Codice* scribit *Moses*, quod in Annum Mundi 1656. incidit. Secundum erat *Ogygium* in *Achaia*, quod totam fere provinciam vastavit: & quia *Ogygii* (qui tunc *Eleusinæ* conditor & Rex) temporibus effusum est, nomen loco & tempori dedit, juxta *Orosium*. Hoc in annum M. 2185, incidit: florente tunc *Iacobo Patriarcha*. Tertium erat *Deucaleoneum*, à *Deucaleone* sic dictum; cujus tempore *aquarum illuvies* (*Orosii* verba) *majorem partem populorum Thessaliæ absumpsit, paucis per refugia montium liberatis; maxime in monte Parnasso, in cujus circuitu Deucaleon tunc regno potiebatur: qui tunc ad se ratibus confugientes susceptos, per gemina Parnassi juga, fovit aluitq́;*: à quo propterea Genus humanum reparatum ferunt. Hoc diluvium incidit in annum Mundi, 2437. Tempore *Cecropis*, *Atheniensium* Regis; & quasi annos ter quinos ante *Israelitarum* Egressum ex *Egypto*.

Oros. l. 1. c. 7.

Lib. 1. c. 9.

Chronologiam sequimur Scaligerianam, quod semel in universum monitum velim.

August. de C.D. l. 18. c. 10. v. Iustin. l. 2 c. 6.

Iam

Iam verò primum illud intervallum, quod *Varroni* (doctiſſimo licèt) ἄδηλον videbatur, Nobis *Chriſtianis* ἔυδηλον potiùs, & ex ſacra pagina meridiano Sole clarius eſt: Annoſque novimus continere mille ſexcentos quinquaginta & ſex. Quorum Hiſtoriam, primis ſex capitib. *Geneſeos*, à *Moſe* breviſſimo compendio deſcriptam habemus. Neque alibi per omnia quæ extant literarum monumenta, aut quæ reperiri poſſunt, occurrit certi quicquam, de rebus, ante *Diluvium* geſtis ullibi legendum.

Secundum intervallum à *Diluvio* primo, ad primam *Olympiadem* (hoc eſt, ad primum illud certamen quod quarto quoque anno, in honorem *Iovis Olympii* à *Græcis* celebrabatur; (& in annum quartum, aut quintum ſupra triceſimum, *Vzziæ* Regis *Iudæorum* incidit) annos complectitur, mille quingentos octodecim, nimirum ab Anno M. 1656. ad ann. M. 3174. *Mythicum* autem fabuloſumque à *Varrone* dicitur hoc intervallum, idque non ſine ratione, quandoquidem hûc poeticarum fabularum argumenta pleraque referri ſolent. Et licèt in poematis *Græcis*, nec non in Hiſtoricorum non-

* *Olympias*. τετρα*ετηρικὸς ἀγών*. *Hercules inſtituit: Iphitus inſtauravit An. M. 3174. & ab hoc anno numerantur Olympiades ſive quaternorum annorum circuitus.*

nonnullis, de rebus paulò antiquioribus. *De bello* Trojano, expeditione *Argonautica*, de *Perseo*, *Oedipo*, *Hercule*, *Theseo* &c. Narrationes quædam extant, quas *Ovidius* in suo *Chronico* plerasque complexus est: tamen verè, ut *Africanus* inquit, omnia plena sunt confusionis & dissonantiæ & certâ annorum distinctione carent, nec de toto illo intermedio 400rum annorum tempore, quod inter excidium *Trojæ* & *Olympiadem* primam interjectum est, quicquam ἀξιόλογον in *Græcorum* monumentis proditum est. Multo minus de rebus ante tempora *Trojana* gestis. Hinc *Iustinus Martyr* οὐδὲ τοῦτο ἀγνοεῖν ὑμᾶς προσήκει, ὅτι οὐδὲν Ἕλλησι πρὸ τῶν ὀλυμπιάδων ἀκριβὲς ἱστόρηται &c. *Neque hoc vos ignorare decet, nihil à Græcis ante Olympiadas accuratè scriptum esse.* Et *Eusebius*. μέχρι μὲν τῶν ὀλυμπιάδων &c. *Usque ad Olympiadas nihil certo perscriptum est à Græcis: sed omnia sunt confusa, neque ante id tempus uspiam consentiunt.* Nihilominus, totius hujus fabulosi intervalli certam nos Christiani habemus Historiam, & (quod Ecclesiam spectat) amplam satis & luculentam, à *Mose* ac *Prophetis*, divinis illis *Sancti Spiritus* amanuensibus,

v. Scal. Animad. in Euseb. p. 66.

In Oratione ad Græcos.

De præpar. Evang. cap. 10.

bus, literis consecratam: cui etiam de *Gentium Nationumq́;* imperijs, & de rebus ab ijs gestis, haud pauca immiscentur; quorum ad veritatem dubiosa illa & incerta narrationum, quæ de ijsdem temporibus in profanis plerisque historicis habentur, examinanda censemus.

Denique *Tertium* intervallum, (quod solum volunt historicum esse & *Varro* & *Censorinus*) ab *Olimpiade* prima ad *Censorini* ætatem, annos supra mille & quatuordecim comprehendit: ad quos refertur historiæ veteris profanæ totum illud, quicquid hodieque extat integrum, & certâ temporum notatione distinctum.

* *Scripsit Censorinus circa ann. Chri. 240. ab V. C. 99 1. uti ipse cap. 21.*

SECT. 3.

Summorum Imperiorum series & successio. Fatalis perhibetur. Quadruplex eminenter probatur. Medorum & Persarum unicum Imperium asseritur. Singula Prophetarum oraculis præmonstrata. Summorum appellatio, frustra Bodino cavillata. Romanum, omnium maximum Imperium.

QVapropter, cum intra duo posteriora temporum intervalla (*Mythicum*

cum videlicet, & *Historicum*,) quatuor summa, & (in quantum sciri possit) in genere humano præcipua, successivè inciderint *Imperia*; quibus terrarum orbis pars maxima paruisse dicitur, & sub quibus eorum pleraque quæ in tota historia continentur, gesta fuisse memorantur. placétne ut quænam summorum istorum *Imperiorum* fuerit series, qualisque successio proponamus? Id pro nobis faciet, nescio quis *Æmylius Sura*, apud *Velleium Paterculum*. *Assyrij* (inquit ille)

Lib. 1. cap. 6.

Principes omnium gentium, rerum potiti sunt, deinde Medi, postea Persæ, deinde Macedones, exinde duobus Regibus, Philippo & Antiocho, qui à Macedonibus oriundi erant, haud multo post Carthaginem subactam devictis, summa Imperii ad populum Rom. pervenit. Hanc ipsam *Summorum Imperiorum* successionem, fatali quadam necessitate, eo ordine dispositam, *Arrianus Nicomediensis* asserere videtur.

Lib. 2. de expedit. Alexand.

ἐχρῆν ἤδη καὶ Πέρσας πρὸς Μακεδόνων ἀφαιρεθῆναι τῆς Ἀσίας τὴν ἀρχὴν καθάπερ οὖν Μέδοι μὲν πρὸς Περσῶν &c. h. e. *oportebat Asiæ Imperium Persis à Macedonibus adimi, quemadmodum Persæ Medis, ac prius Medi Assiriis ademerant.*

Planè

Planè idem *Claudianus* poeta, *De laudibus Stilic. l. 3.*
---Sic Medus ademit
Assyrio, Medoq; tulit moderamina Perses.
Subiecit Persen Macedo; cessurus & ipse
Romanis, hæc auguriis firmata Sibilla.

Eandem omninò successionem *Imperiorum Dionys. Halicarnassæus* memorat in procœmio *Antiquitatum Romanarum*, ubi collationem singulorum instituit, & reliquis omnibus *Romanum* longè præfert. Verùm hic obiter notemus quod licet *Æmilius Sura*, *Arrianus*, *Halicarnassæus*, aliique satis multi *Auctores* vetusti, inter Summa, *Medorum* distinctè numerant *Imperium*; nos tamen *Medos* & *Persas* unicum constituisse *Imperium*, è sacris literis docemur: tunc præsertim, ubi summo dominatu *Assyrios* privâssent: ideoque quatuor tantum numero fuisse * Monarchias illustres, & maximè notabiles, *Ecclesiæ* veteri cum primis infestas vulgò observatum est. Quas visione quatuor *Bestiarum*, *Danieli Prophetæ*; quatuor quadrigarum *Zechariæ*; Regi *Nabuchodonosori* ingentis *Colossi* imagine, quadruplici materia constante repræsen-

* Isai. 21. Dan. 6. 9. Ester. 1. 3. &c. Dan. 7. 17. Zech. 6. 2 Dan. 2. 37. 38.

ſentatas, ſacra volumina teſtantur. Ita enim & *Patres* antiqui, & recentiores etiam plærique interpetes, iſtas prophetias intelligunt. Recentiores autem ut miſſos faciamus, ex antiquioribus, tres tantum nobis ſufficient ad probandum, quod jam olim à multis ſæculis receptum fuerit, quatuor *Monarchias* prædictis tribus *Viſionibus* deſignari. *Iſidorus Peluſiota*, ante annos mille ducentos, quatuor *Beſtiarum Viſionem*, ad hanc mentem interpretatus eſt. τῦ θεσπεσίυ Δανιὴλ ἡ περιβόητος ὅρασις &c. *Divini viri Danielis, illa celebris atq́ hominum ſermone pervulgata viſio, Aſſyriorum & Medorum ac Macedonum regnum, ut uniuſmodi atq́ ex una quodq́ natione conflatum, uni belluæ comparavit; aliud nimirum Vrſæ, aliud Leænæ, aliud Pardo. Quarta autem viſio, hoc eſt horrenda bellua (utpote ingentem ſtuporem afferens) ferreis dentibus ſepta, æreiſq́ unguibus armata, devorans & comminuens, & conculcans, nec ad ullius animantis ſimilitudinem accedens, Romanorum Imperium perſpicuè deſignabat; utpote ex omnibus nationibus & tribubus compactum, omniq́ robore ac gloria in ſeipſo præditum: neq́ enim uno nomine exprimendum*

lib. 1. ep. 218.

mendum vidit propheta principatum illum, qui potentiæ suæ iugum, in omnes extendit, atq; Dominicæ incarnationis tempore in infinitum imperium processit. Hactenus *Pelusiota* de quatuor *Bestiis*. Iam *Zechariæ* quadrigas *Beatus Hieronymus, Pelusiotâ* paullo antiquior, huc etiam refert. *In quadriga prima* (inquit) *Equi rufi erant, cruenti & sanguinarii, & Babilonica crudelitate terribiles. In quadriga secunda equi nigri regnum Medorum atq; Persarum &c. In quadriga tertia equi albi Macedones, sub quorum rege Antiocho. Maccabæorum victoriam legimus. In quadriga quarta equi varii fortes; scimus enim Romanorum Reges, alios in gentem Iudæam fuisse clementes*, ut *Caium Cæsarem; Augustum, & Claudium; alios persecutores atq; terribiles; ut Caligulam, Neronem, Vespasianum. Hæc* B. *Hieronymus* de *Zechariæ* quadrigis. Denique stupendus ille *Nabuchodonosoris Colossus*, explicatione *Danielis* ipsius, quatuor regna significat. Beatus autem *Sulpitius* disertim applicat, & quatuor istas quas diximus *Monarchias* prænunciatas fuisse nominatim affirmat. *Secundum prophetæ interpretationem* (inquit) *imago visa*

Hieron in Zechar. 6. 2.

Sacræ Hist. lib. 2.

mundi

mundi figuram gerit. Caput aureum Chaldæorum Imperium est. Siquidem id primum & opulentissimum fuisse accepimus. Pectus & Brachia argentea, secundum regnum annunciant. Cyrus enim, victis Chaldæis atq; Medis, *Imperium ad Persas contulit: in ventre æreo tertium regnum portendi pronunciatur: idq; impletum videmus: siquidem Alexander ereptum* Persis *Imperium,* Macedoniæ *vindicavit. Crura ferrea Imperium quartum, idq; Romanum intelligitur; præ omnibus ante regnis validissimum: pedes veró partim ferrei partim fictiles, dividendum esse Romanum regnum, ita ut nunquam inter se coeant præfigurant. Quod æquè impletum est.* ita B *Sulpitius.* Hæc aliquantò longiùs produximus, à quibus tamen supersedisse poteramus, nisi hanc opellam à nobis expressisset *Johannis Bodini* viri impensè docti argutatio; qua decantatam illam regnorum antiquioris mundi divisionem in quatuor M*onarchias, nupera autoritate, & insulsa Neotericorum quorundam opinione niti* astruit. Nobis verò ex supradictis, contra liquidò paret; *Summa* quatuor *Imperia,* antiquitùs observata, & designata fuisse. Quorum priora duo, in

* Methodi cap. 7.

in *Asia* successivè floruerunt, ideoque *Asiatica* dicta: duo reliqua, suo ordine in *Europa* eademq; ratione *Europea* nuncupata. Has appellationes, nec non *Imperiorum* distinctiones probare, suaque auctoritate confirmare, nobis videtur ipse etiam *Velleius* loco supra citato. *Insequenti tempore* (inquit) *Imperium Asiaticum* Lib. 1. c. 6. *ab Assyriis, qui id obtinuerant annis mille septingentis, translatum est ad Medos, &c.* Verum, inquam, haud tanti quidem est, ut de appellatione, sive etiam de distinctione *Imperiorum* prolixiùs litigemus. Breviter ergo, dicimus longè testatissimum illud esse, apud omnem etiam antiquitatem notissimum, adeò latè olim per totam *Asiam* dominatos fuisse Assyrios & *Chaldæos*; postea *Medos* & *Persas*, ut *Summa* tenuisse totius orbis (qua tunc habitabatur) *Imperia*, jure meritoque dicantur: idem etiam de *Græcis* suo tempore, atque indè multo magis de *Romanis* affirmari potest: a quibus non *Asiæ* modo, & *Europæ* sed & *Africæ* quoque partem, si non maximam, certè potiorem subjugatam, ex Historiis novimus. Vnde *Megalopolitanus* Rωμαῖοι γε μὲν οὔτινα μέρη, σχεδὸν δὲ πᾶσαν πεποιημένοι τὴν οἰκουμένην ὑπή-

κοον ἀυτῆς &c. *Romani non partibus ſolummodo aliquot, ſed univerſo ferè terrarum orbe, in jus ditionemq́ʒ ſuam coacto, Imperium ſuum in tantum evexêrunt faſtigium, ut prædicare quidem illius fœlicitatem præſens ætas meritò queat: ſuperare verò illud nulla unquam ſæcula ſint valitura.*

SECT. 4.

Aſſyrio-Chaldaici Imperii inſtitutio ac duratio. Item Medo-Perſici, indè Græcanici. Romani Imperii initium ante Iul. Cæſarem. Inde ad Carolum M. quot anni interceſſerint. Deniq́ʒ ad Carolum. V.

VT progrediamur igitur, primum illud Imperium *Aſſyrio-Chaldaicum* (ſic enim lubet appellare) a *Nemrodo* (qui etiam à nonnullis *Belus* dicebatur) inſtitutum eſt. A.M. 1717. aut circa. Durationis erat longiſſimæ, utique annos plus minus mille ſeptingentos complectens; nam per totum quaſi intervallum ſecundum *Cenſorini*; & porrò ad annum uſque ducenteſimum triceſimum

ſimum octavum tertii intervalli excurrit illud Imperium; haud quidem ſemper integrum, ſed fractum nonnunquam, atque imminutum; ſicuti a doctiſſimo *Joſepho Scaligero* notatum eſt. Amplitudo enim ejus, initio quidem immenſa fuit, poſtea per ſubditarum nationum defectiones, in multas quaſi lacinias divulſum eſt, Regibus Aſſyriorum in luxum ſolutis, & quidvis potiùs quam arma, & ſalutem regni ſui meditantibus. Verum a prima ejus origine, ad captam a *Cyro Babylonem*, quo tempore ad *Medos* & *Perſas* transferebatur, intercesſerunt anni paulò minus ſeptingenti ſupra mille. Nam licet *Aſſyrios* Imperium tenuiſſe annos ter centenos tantum ſupra mille, autumet *Juſtinus*; *Georgius Monachus*, ter centenos ſexaginta; *Diodorus Siculus* quadringentos. Omnes tamen intelligendos auguror, de ſpacio quo regnabant poſteri *Nemrodis* & *Nini*, qui illius Imperii fundamenta jecerunt circa A. M. 1717. præſertim *Nini* a quo *Sardānapalus* (teſtante *Velleio*) tertio & triceſimo loco (ita ut ſemper ſucceſſor regni paterni foret filius) ultimus regnabat. *Nini* verò familiam excepit *Phul Belochus* & ejus

Scalig. Can. Iſagog. l. 3. p. 315.

Vell. Pat. l. 1. cap. 6.
A. M. 3076.

posteritas: indè *Merodach Baladan* ejusque progenies, usque ad interitum *Baltazaris* qui regum *Babilonicorum* extremus, urbe a *Cyro* capta periit. Ita quidem *Funccius*, *Reinerus Reineccius*, *Viginerius*, atque alii ex sacra Scriptura ferè, colligere videntur. Verum *Iosephus Scaliger*, *Dionys.* Petavius, *Jac. Capellus*, atque alii ex *Beroso*, *Megasthene*, ac P*tolomæo*, interitum *Baltazaris* prævertisse *Babylonis* expugnationem per *Cyrum*, annos circa septendecim contendunt. *Baltazar* enim conspiratione suorum, quos ob pravam indolem a se alienos fecerat, interfectus est. Olymp. 55. cui successit *Nabonidus* quidam, origine *Medus* (*a Daniele*, *Darius* Med*us* appellatus) idque communi sententia conjuratorum. Hic autem decimo septimo imperii sui anno ab *Cyro persarum* Rege bello superatus, ac B*abylone* exutus, vitâ & C*armaniæ* præfecturâ donatur: atque sic Imperium ad P*ersas* translatum; anno videlicet 2° *Olympiadis* 60. & anno M. 3412. haud igitur difficile videtur ex præmissis demonstrare *Monarchiam Assyrio-Chaldaicam* a prima sua inchoatione, ad hunc quem posuimus Epilogismum

mum durasse, paullò minus annis mille septingentis. Quod insuper ex iis confirmari potest, quæ retulisse perhibetur *Callisthenes*, *Aristotelis* discipulus. Is enim *Alexandrum M.* in expeditione *Asiatica* secutus, rogatu Magistri sui, capta *Babylone*, diligentèr a *Babylonicæ* antiquitatis peritis, astrorum observationes, & Regum primæ illius & antiquissimæ *Monarchiæ* successiones, nec non annorum numerum inquisivit. Quascunque autem nancisci potuit *Babiloniorum*, antiquitates καὶ τηρήσεις ἀστρονομικὰς, in *Græciam* transmisit, quas mille nongentos & tres annos complexas fuisse testatur alicubi *Simplicius*.

Secunda *Monarchia Medo-Persica* indigitata, a capta *Babylone* per *Cyrum*, ad eandem ab *Alexandro Macedone* occupatam (*Dario* Co*dommano*, Rege decimo & ultimo *Persarum* victo) non ultra decem annos supra ducentos continuasse dicitur. *Alexander* enim *Babylonem* intravit anno 3° Olympiadis 112. anno M. 3620.

Tertia verò *Monarchia*, *Græca* vocata, & ab *Alexandro* M. post *Darium* victum, inchoata, usque ad *Perseum Philippi* Se-

cundi *Macedonici* filium a *Paullo Æmylio* debellatum, & *Macedoniam* in provinciam redactam perdurâsse æstimatur: quod spacium, annos paullo plus centum sexaginta comprehendit. *Perseus* enim a *L. Æmylio Paulo* victus, captus, ac triumphatus est, an. ab. V. C. 586. an. M. 3782. atque circa id tempus, ad immensam illam magnitudinem suam, a *Polybio* in tantum prædicatum accreverat *Imperium Romanum*: quod posteà latius adhuc sese extendit: verum ab hoc tempore quarta *Monarchia* facta est. Siquidem huc ejus initium disertis verbis refert *Æmylius* ille *Sura*, (quem ex *Paterculo* supra citavimus:) *duobus* inquiens *regibus Philippo & Antiocho devictis, summa Imperii ad populum R. pervenit.* Quod eisdem ferè verbis affirmat etiam *Polybius*. *Regno Macedonico everso, Romani orbem terrarum suo Imperio* subiecerunt. πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ὑπήκοον αὐτοῖς ἐποιήσαντο. Immò uti ex eodem *Polybio* colligere est, certatim sese addixerunt populi eorum obsequio, ab iisque pacis inter se, ac belli arbitria sumpserunt. Quod *Florus* itidem noster confirmat: *Quippe jam gentium reges, duces, populi, nationes, præsidia sibi*

Lib. 1.

Lib. 3. p. 159. & 160.

Lib. 2. c. 7.

sibi ab hac urbe petebant. Iterum *Polyb.* *Hoc tempore in confesso apud omnes erat, atq; adeo confessionem hanc necessitas omnibus exprimebat, parendum porro esse Romanis, & illorum jussa capessenda.* Deniqne huc ipse propheta *Daniel*, *Monarchiæ* quartæ initium refert, si rectè opinetur doctissimus *Melancthon*, qui hunc in modum loquitur. *Cum Daniel quartam Monarchiam nominat & pingit, non tantùm a Julio & Augusto eam orditur, sed complectitur tempus, quo urbs Roma, summum Imperium tenuit, etiam ante bella civilia*. Quapropter si hinc initium durationis hujus *Monarchiæ* putemus; ad *Iul. Cæsarem* anni numerantur, 118. indè ad *Constantinū* M. 356. post ad *Augustulum*, qui ab *Odoacro* rege *Herulorum* coactus est sese abdicare, reperiuntur anni supra 170. inde deniq; ad *Carolū* M. 325. sic ut ab eversione regni *Macedonici* ad *Carolum* M. intersint anni, 978. inde ad *Carolum V.* sequuntur anni, 720. ita à victo *Perseo* ad *Carol. V.* numerantur an. 1688.

Lib. 3. p. 160.

Chron. l. 3. p. 146.

SECT. 5

Quatuor isthæc imperia quare dicebantur Summa.

NOn me latet, alias multas respub, & dynastias, alia regna atque imperia, hinc illinc, per orbem terrarum, superiorum etiam trium *Summorum Imperiorum* tempore floruisse; imprimis autem dum Prima & Secunda vigebat M*onarchia*: e. g. *Ægytiorum*, *Sicyoniorum*, *Spartanorum*, *Æthiopum*, aliorum; de quibus frequens mentio apud Antiquos habetur; horumque nonnullos latè aliquando rerum potitos legimus;

Lucan. l. 10. *Venit ad occasũ, mũdiq; extrema Sesostris,*
Et Pharios currus regũ cervicibus egit.

Lib. 1. Ita cecinit *Lucanus*. Et *Iustinus*, *Vexorẽ* tradit regẽ *Ægipti*, ad P*ontũ* usq; produxisse imperiũ. *Lib.* 15. *Strabo* etiam *Tearchonẽ Æthiopem* usque in *Europam* cum exercitu processisse testis est. Denique, Rerum dominos aliquando *Æthiopes* fuisse, claros & potentes, usque ad *Trojana* tempora, *Lib.* 6. *c.* 29. *Memnone* regnante, scribit P*linius*. Præ cæteris tamen omnibus, prædictas quatuor *Monarchias* longè eminuisse, notius est, quàm ut probationi diutiùs immoremur. Namque id semper meminisse oportet, haud ita à nobis quatuor S*umma Imperia Monarchias* vocatas, quasi omnes omnino regiones & gentes comple-

cte-

cterentur, ſed quòd magnam orbis terrarum partem tenuerint, tantamque habuerint potentiam, ut cæteros reges compeſcere, iiſque leges imponere facili labore poſſent. Siquidem *idcirco voluit Deus Monarchias conſtitui*, (*Melancthonis* verba) *ut homines legibus, judiciis, & diſciplina probabili regerentur.* Chron. l. 2. p. 10.

SECT. 6.

Hiſtoriarum lectio undè auſpicanda. Epitomæ iuſtæ non penitùs damnandæ. Synopſeis Hiſtoriarum. Chronologi. Alia etiam compendia nominatìm commendantur. Qui deniq; Auctores præcipuè circa univerſalem Hiſtoriam ſint conſulendi. Raulæus inter præcipuos. Sed Hiſtoria Biblica omnium prima & primo ediſcenda.

QVapropter, ſi quis M*onarchiarum* ſive *Imperiorum* iſtorum, adeoque totius mundi Hiſtorias, cum uberiori fructu percurrere cupiat; priuſquam illud immenſum pelagus ingrediatur, compendium aliquod (ſuadeo) deguſtet; & à ſuccincta aliqua *Chronologia*, aut brevì aliqua Hiſtoriarum *Synopſi* incipiat. Inde

enim

enim ſeries temporum, *Imperiorum* ſucceſſiones, generis humani præcipuas mutationes, inſimul diſcere poterit. Inde exemplar ideamque τῆς οἰκουμενικῆς ἱστορίας, totius univerſalis Hiſtoriæ, uno quaſi intuitu contemplandam facili negotio (ſi voluerit) comparabit. Id *Ludovici Vivis* conſilium. *A principio* (inquit) *legendus aliquis, qui ab ultimis temporibus ad noſtram memoriam, aut ei proximam hiſtoriam tenore uno contexat, ut ſumma quadam proponantur omnia.* Namque revera, licèt negari non poſſit, quod vulgo dici ſolet, compendia nonnunquam diſpendia fuiſſe; Auctoribuſque præſtantiſſimis cladem atque interitum attuliſſe: *Epitomas* tamen cum abbreviationibus juſtis, ſi viâ quadam planâ & ad incedendum expeditâ, rationem proficiendi demonſtrent, haud prorſus contemnimus. Quinimò ſicut infantes modicè manu aliena ducti, paſſibus incertis ambulare diſcunt: Ita in re Hiſtoricâ, ab epitomis & abbreviationibus, juvenibus ordiendum eſſe omnino perſuaſum habeamus; donec probè jactis fundamentis, proceſſu temporis fontes ipſi, cum fructu & utilitate ab iis frequentari, adeoque exhauriri poſſint.

Lib 5. de Trad. Diſcip.

Frankenb. l. 1. Inſt. H.

Pro-

Proderit igitur. Haud parum vel *Synopsin Beureri* legiſſe, vel *Sleidani* compendium de quatuor *Summis Imperiis*, eleganti, concinno, rotundo orationis genere ſcriptum; (ita de eo *Reineccius*) & quod ex eorum numero ſtatuere nos oportet, de quibus Poeta; Victurus genium debet habere liber. Vel denique *Melanꝺhonis Chronicon*; *quod qui non deguſtaverit*, (ſi Stephano cuidam Prætorio auſcultemus) is verè bardus eſt. Quippe inquit, *eruditiſſima & elegantiſſima Epitome eſt omnium ferè Hiſtoriarum totius mundi*. Alia etiam nec inferioris notæ ſcripta, Lectori noſtro Hiſtoriæ ſtudioſo, commendari jure, meritoque poſſunt. Quale eſt *Reineri Reineccii Syntagma* de Familiis, quæ in *Monarchiis* Rerum potitæ ſunt, opus quidem laborioſum, & exquiſitum; cujus ceu χειραγωγία per amœnos Hiſtoriarum campos, facilius multò, jucundiùs, fœliciuſque iter ſuum inſtituere poterit. Sed & *Iacobi Capelli*, (viri multæ eruditionis, & harum literarum callentiſſimi,) *Hiſtoriam Sacram & Exoticam*, accuratâ quidem diligentiâ ad temporum rationem concinnatâ, meritâ ſuâ laude neutiquam privandam

Epiſt. ad Henr. Meibomium.

Lib. de formandis ſtud. p. 37.

vandam censeo: dignam videlicet lectione perquam seriâ, & in ipsis studii Historici primordiis; quam utinam ad hæc nostra tempora produxisset, nam in Nativitate *Augusti* desinit. Verum eodem in genere singularem navavit operam nuperrimè, *Dionysius Petavius* è *Societate Jesu*, qui *Temporum Rationarium* dedit, in quo, ætatum omnium, Sacra profanaque Historia, Chronologicis probationibus munita, summatìm traditur, ab Orbe condito ad Annum Christi. 1632. Inter Chronologos autem celebriores si cupiat assuescere paulisper, (quod ut faciat etiam plurimùm intererit) præter *Capellam* & *Petavium*, quos in eodem censu pono, *Funccium* adire poterit, *Buntingum*, *Bucholcerum*, *Heluicum*, aut denique *Sethum Calvitium*, qui nuperâ suæ *Chronologiæ* editione, operosam adeo diligentiam adhibuit, ut nihil quicquam omiserit, quo verum Historiarum tempus exquisitè doceatur. Quòd si post *Chronologos* diutiùs adhuc & pleniùs in *Vuniversali Historiâ* libeat versari, *Iustinus* legi potest: qui sub *Antoninis* floruisse putatur; neque *eo quisquam alius inter Latinos tot Imperiorum tempora* po-

A.VC.691.

Voss. de Hist. l. 2. c. 1.

politiùs aut elegantiùs perstrinxit. Indè *Herodotus*, tum *Diodorus Siculus*, postea *Polybius*: de quibus plura mox erunt dicenda. Hos autem sequi possunt nonnulli ex recentioribus: quos inter, principem locum obtinere meretur *Gualterus Raulæus* nostras, Eques auratus, vir clari nominis, & ob singularem fortitudinem ac prudentiam meliori fato dignus. Is universalem Historiam ab initio Mundi usque *Macedonici* Imperii sive tertiæ *Monarchiæ* occasum ex probatissimis Auctoribus coagmentavit; nostræ quidem gentis idiomate vernaculo, sed accurato admodùm judicio, methodo perspicuâ, Stylo elegante ac virili. Quin & omnis ævi res gestas, ante aliquot annos digerere aggressus est, vir incomparabilis *Gerardus Johannes Vossius*; illud opus videre, & unà vobiscum frui (Auditores) utinam daretur? quid enim aliud quam eximium, & supra ingeniorum, non hujus tantum seculi, sed superiorum etiam multorum aleam positum, a tanto antiquitatis & Historiarum condo promo expectandum? utcunque tamen hosce universos præcedat *Historia Biblica*, quæ omnium antiquissima est, atque ἀναντιῤῥή-

v. Epist. ded. lib. de Ar. Hist.

πως verissima. Atque huc tendit, gravis admodùm & seria *Caroli Sigonii* moris vulgati in studio antiquitatis instituendo reprehensio, juxta & monitio. *Vt in plerisq; aliis rebus instituendis* (inquit) *sic in jaciendis ad rerum veterum temporumque præteritorum cognitionem fundamentis, nescio quo modo pravæ cujusdam consuetudinis æstu abrepti vehementèr erramus, ab iis ferme lustrandis monumentis exordientes, quæ falsorum Deorum traditiones & commentitias fictorum Heroum actiones a Græcis acutissimis hominibus sed planè veritatis ignaris proditas complectuntur. Quibus neque ad aliquem prudentiæ usum, neq; ad ullum pietatis fructum excolimur. Cum si quid in nobis sensus, ne dicam sanitatis inesset, ab iis potius quæ sacris continentur Hebræorum literis, initium ducere deberemus. Nam si prima rerum principia quærimus, non altius repetere, quam ab ipso mundi hominumq; quod ibi tractatur opificio possumus; si vera, nihil tam verum existit, quam quod Dei ipsius viventis ore prolatum est; si gravia, quid magnificentius iis inveniri monumentis potest, in quibus sancta Dei mandata, salutaria*

pro-

promissa, certa oracula, cateraq́; his adnexa salutis nostra adminicula concluduntur? porrò autem unde aut virtutum exempla præstantiora ad persequendum, aut vitiorum detestationes acriores ad declinandum, aut actiones insigniores ad memorandum, quam ab ipsis Hebræorum commentariis peti possunt? in quibus solis apertè docetur, quantum humanum genus, aut religione colendâ summo præsentis Dei auxilio sublevetur, aut ea negligendâ acri ejusdem iracundia conteratur.

Sect. 7.

Assyrio-Chaldaica unde petenda Historia. De Beroso, Ctesia, Megasthene, eorumq́; suppositwritten Scriptis. Ad Iosephum potius in eorum defectu recurrendum. In Diodoro Siculo magna iactura aliundè sarcienda. Præsertim ex Iosepho & Historia prophetica. Diogenes Laertius laudatur.

IAm verò si ad partes per *Imperia* summa descendere placeat, & Historias eorum separatím suo ordine persequi; Res *Assyrio-Chaldaicas* qui narrant,

rant, *Berosum* habemus; *Ctesiam*; *Megasthenem*: habemus dixi? immò (quod maxime dolent Historiarum cultores) non habemus. Fragmenta quædam *Ctesiæ*, fortasse non notha, atque ista de rebus tantùm *Persicis*, nam *Assyriaca* protinus interierunt, habemus; paucas *Megasthenis* lacinias, & adulteratas quasdam *Berosi* rapsodias, a *Viterbiensi Monacho*, institore subdolo suppositas; quibus parum fidei adhibendum censent, viri longè doctissimi. Etenim de *Ctesia Iosephi Scaligeri* maximi philologi tale est judicium, nimirum, *ineptum esse Græculum, & modo Herodoto adversetur, nihil pensi habere: multa ab eo humanitùs, multa etiam consultò per ζηλοτυπίαν peccari, atq; id non obscurè cognosci ex Photii parietinis*. Floruit temporibus *Cyri* junioris, & ab *Artarxerxe*, prælio captus, ei medicinam fecit. *Megastheni* quoque fidem detrahit ipse *Strabo*, etiam genuino illi, quem toties citat: quanto magis viri eruditi, fictitio isti *Anniano*, *Metasstheni* ignoranter dicto? ille autem cum *Seleuco Nicatore* vixit, teste *Clemente Alexandrino*, iste figmentum planè *Annianum*. Ejusdem furfuris *Berosum* illum esse

Scalig. de em. Temp. in notis.

Strabo l. 14.

lib. 2.

Strom. l. 1.

esse qui circumfertur autumant plerique doctorum. Audite *Ludov. Vivem. libellus* (inquit ille) *circumfertur: Berosi Babylonii Antiquitates; sed commentum est, quod indoctis & otiosis hominibus mirè allubescit. Cujusmodi sunt, Xenophontis Æquivoca, tum Archilochi, Catonis, Sempronii, & Fabii Pictoris fragmenta, quæ eodem sunt libro ab Annio Viterbiensi conferruminata, commentisq́ reddita magis ridicula. Non quin insint quædam in illis vera, nam alioqui frontem non haberet narratio, sed ipsum Historiæ corpus commentitium est, nec illius cuius titulum mentitur.* Hactenus doctissimus Vives. Atque idcircò tum ipse tum alii, nos ad *Josephum; Iustinum Trogi Epitomatorem; & Diodori Siculi Antiquitates* mandant. Et meritò quidem ad *Diodori Siculi Antiquitates* (si extarent integræ) quas veterum nonnulli ἁπλῶς βιβλιοθήκην vel etiam βιβλιοθήκας nominare non dubitarunt. Siquidem ipse sua Præfatione nos docet, qualem seculorum priscorum memoriam libris suis consignasset. Ejus n. Hæc sunt verba. *Ex libris nostris* (inquit) *primi quidem sex, continent res ante Troianum bellum gestas, eaq́ quæ fabulis de*

Lib. 5. de Trad. disc.

Lib. 1. p. 5. edit. Rhodom.

seculo isthoc prodita fuerunt horumque priorum tres Barbarorum, proximè sequentes Græcorum Antiquitates continent. In sequentibus undecim, res ubique locorum gestas, a bello Troiano usque ad Alexandri interitum descripsimus. Ita *Siceliota.* Verum quinque illi qui sequebantur post quintum (quem βίβλον νησιωτικὴν ipse indigitat, quia in eo de *Insulis* tractat) immensa rei Historicæ jacturâ periêre. Nam in illis erat memoria totius vetustatis regnorũ Orientis: quæ multum *Historiæ Sacræ,* (*Veteris* nimirum *Instrumenti* libris) allucere possent: uti notat doctissimus ille *Ios. Scaliger.* hanc tam deplorandam jacturam æquiore animo ferendam censeremus, si præter illos supra nominatos, superessent, *Theopompus, Euphorus, Callisthenes, Timæus,* atque alii, ex quibus sua assiduo labore congesserat *Diodorus.* De quibus videte eruditissimum *Vossium.* lib de H. Gr. Habet quidem fateor *Siceliota* suos reprehensores, propter libros illos priores, quos diximus hîc in primis legendos; eosque inter, *Ludov. Vivem* qui miratur *Plinium* dicere potuisse, *Diodorum, primum apud Græcos nugari desiisse,* cum nihil (in-

Ad Euseb. an. 1967.

Lib. 2. de caus. corr. art. & lib. 5. de trad. disc.

(inquit) *ſit eo nugacius*. Sed eruditum illum *Cenſorem* dicimus non ſatis animadvertiſſe *Diodorum* non diffiteri, iſtorum temporum Hiſtoriam fabulis multis eſſe permiſtam, eaſque aliter atque aliter apud *Veteres* traditas: ſed contentum eſſe referre, quæ veritati maximè conſentanea putaret: ac ne ſic quidem haberi ea vult pro uſquequaque veris: ſed ſatius putat, quomodocunque res priſcas noſſe, quàm eas penitùs ignorarare: Sicuti vir acerrimi judicii ſummæque eruditionis, *Gerardus Ioh. Voſſius* obſervavit; quem videte. In defectu igitur Auctorum quos nominavimus, & ad ſarciendam utcunque jacturam factam inter *Siceliotæ* libros priores, advocanda ſunt ſubſidia, ab *Euſebii Chronico*, ubi priſca multa digito deſignata videbimus: à *Plutarchi Theſeo, Licurgo, & Solone*: a deſcriptione *Veteris Græciæ* per *Pauſaniam*: ab *Oroſii* libro primo. Præſertìm verò ab *Hiſtoriâ Propheticâ*, in quâ ſolâ, pleraque eorum, quæ certæ ac indubitatæ fidei de *Aſſyriis* & *Caldæis*, (poſt interitum *Sardanapali*) haberi poſſunt, reperiuntur; etiam uſque ad initium *Monarchiæ Medo Perſicæ*, & paullò ulterius.

Lib. 2. de Hiſt. Gr. c. 2.

 neque

neque alibi uſpiam ferè apud *Antiquos* de Rep. *Judaica* (ſi *Ioſephum* excipiamus) quidquam legere conceditur. Is reverâ, ubi vetus *Teſtamentum* deſinit, reliqua gentis *Iudaicæ*, uſque ad ann. decimum tertium principatus *Domitiani Cæſaris*; ætatis verò ſuæ quinquageſimum ſextum, in *Archæologia* deducit. Sed de *Ioſepho* ſuo loco. A *Diogenis Laertii* vitis quoque hauriri poſſunt multa ſcitu digniſſima, quæ primæ *Monarchiæ* Hiſtoriam locupletare poſſunt. Præſertìm Hiſtoriam centuriæ poſtremæ; quâ floruerunt Septem *Græciæ* Sapientes, nec non *Pythagoras* ille τρεισβόντος, aliique *Philoſophi* multi, quorum vitas deſcripſit Laertius, aureo libello illo (ſicuti H. Stephanus,) opere utiliſſimo & auro contra non caro, ſicuti doctiſſimus V*oſſius* affirmare non dubitat. l. 2. de Hiſt. Gr. c. 13.

SECT. 8.

Herodotus undè ſuam inchoaverit Hiſtoriam, ubiq́ deſierit. Ejus laus; quo tempore floruerit. Secundæ Monarchiæ *initium. Argumenta ſingulorum librorum Herodoti recenſentur.* Muſarum

no-

nomina cur eis imposita. Contra Lud. Vivem excusatur. Ex quibus Auctoribus locupletior vel etiam illustrior fieri possit ejus Historia.

HIstoriam propheticam immediatè sequitur *Herodotus*; *Ethnicæ* pater Historiæ: idque divina cùm bonitate, tum providentia factum, ut ferè in eo ipso quasi momento, quo desinit *Prophetica Historia*, *Halicarnassensis Herodotus* ordiatur suam. Nam cum *Prophetæ* ea quæ *Spiritui* S^to^ digniora essent visa, in sacris suis scriptis ab ineunte Mundo, ad *Cyrum* usque enarrassent; *Herodotus* à *Gyge Lydorum* Rege (*Hezechiæ* & *Manassi Judæorum* Regibus συγχρόνω) auspicatus, circa ann. M. 3238. quasi annos centum & quinquaginta ante *Cyri* regnum in *Persia*; mox ad *Cyrum* Magnum illum *Medo-persici* Imperii fundatorem devenit. Atque ita *Medorum* & *Persarum* Historiam, stylo sine salebris, sedati amnis instar fluente, (uti *Cic.* in *Oratore* loquitur) usque ad turpem illam atque ignominosam *Xerxis* è *Græcia* fugam deduxit Ea autem contigit, anno 2° Olymp. 75. an. M. 3471. quo tempore etiam He-

rodotus floruit, & usque ad initium belli *Peloponnesiaci* vixit. Id *Dionysius*, ejus popularis hisce verbis docet. ὁ δ' Ἁλικαρνασσεὺς Ἡρόδοτος γενόμενος ὀλίγῳ πρότερον τῶν Περσικῶν, παρεκτείνας δὲ μέχρι τῶν Πελοποννησιακῶν. Nimirum ab anno primo Olymp. 74. ad primum belli Peloponnesiaci. h.e. Olymp. 87. annum secundum: (ita enim ejus ætatem putat magnus *Scaliger*) & intervallum, Olympiadum præcisè xiii. facit. h.e. annorum 52.

Animad. in Euseb. Chron. p. 97.

quot inquit *vixit dulcissima* τῆς Ἰάδος μοῦσα. Atq; ita pergit *Scaliger* in ejus præconio: *Vetustissimus omnium Solutæ orationis Scriptorum, qui hodiè extant: scrinium originum Græcarum & barbararū, Auctor a doctis nunquam deponendus, a semidoctis, & pædagogis, & simiolis nunquam tractandus*. Cæterùm utcunque diutiùs vixerit *Herodotus*, Historiam suam non ultrà *Xerxis* tempora propagavit. Continuam autem ducentorum triginta quat. ann. seriem, libris novem complexus est; quos *novem Musarum* nominibus distinxit. Vultis singulorum librorum argumenta? dabo quam brevissima.

Clio.

Libro primo, præter ea quæ de *Lydorum* regno Regibusque a *Gyge* ad *Crœsum*, de vetere

re *Ionia*, de moribus *Persarum*, *Babyloniorum* ac nonnullis aliis narrat; *Cyri* principis *Monarchæ* Medo-*Persicæ* nataleis exponit: inde miraculosam ejus conservationem, porrò educationem & res gestas elegantèr describit. Libro Secundo, *Ægyptum* universam graphicè depingit, *Ægyptiorum* mores prodit, regumque seriem commemorat. Tertio *Cambysis* Historiam contexit; indè *Magi*, *Smerdim Cyri* simulantis, atque ita menses septem regnantis, dolum interitumque explicat. Tum *Darii Histaspidæ* electionem subjungit; mox provinciarum *Imperii Persici* enumerationem instituit: *Babylonis* denique a *Dario* receptionem adnectit, operâ nimirum fidelissimâ *Zopyri*, in cujus laudibus concludit. Quartus liber *Scythiæ* descriptionem satis accuratam exhibet, nec non infælicem *Darii* contra *Scythas* expeditionem. Ibidem etiam *Myniarum* legimus Historiam urbemque *Cyrenem* ab eisdem in *Lybiâ* conditam, regionis insuper illius gentes prolixè descriptas. Liber Quintus, *Persarum* legationem ad *Amyntam Macedoniæ* regem continet, nec non *Sisamnis* injusti judicis justam vindictam;

Euterpe.

Thalia.

Melpomene

Terpsicore.

dictam *Aristagoræ Milesii* seditionem & exitum: statum denique *civitatis Atticæ Lacedæmoniorum* & *Corinthiorum*, qualis tempore *Darii Histaspidæ* fuerit, ostendit. Sextus *Histiæi* seditiosi supplicium tradit: Regum *Laconicorum* originem indicat: *Darii* apparatum & bellum adversus *Græcos* exponit, pugnamque ad *Marathonem* quâ *Miltiades Persas* fortiter profligavit. Septimus deliberationem luculentissimam de bello suscipiendo adversus *Græcos* à *Xerxe* habitam deindè, famosissimam ejus expeditionem in *Græciam* & prælium ad *Thermopylas* complectitur. Octavus prælium ad *Salaminam* Insulam describit. Nonus præter *Lycidæ* cujusdam pœnas, duas narrat pugnas, uno eodemque die pugnatas: ad *Plateas* primam, diluculo diei: alteram ad *Mycalen* *Asiæ* promontorium, eamque vesperi: quibus utrisque *Persæ* devicti, & è *Græcia* penitus ejecti fuere. Atque hisce novem libris, præter *Medorum* ac *Persarum* Historiam, *Lydorum*, *Ionum*, *Liciorum*, *Ægyptiorum*, *Myniarum*, *Græcorum*, *Macedonum*, aliarumque nationum res gestas, mores, religiones, intertextas reperietis; tanta ser-

Erato.

Polymnia.

Urania.

Calliope.

ſermonis puritate, elegantia, ſuavitate, ut ipſæ Muſæ, à veteribus fingantur ore *Herodoti* locutæ eſſe: eamque ob cauſam libris hiſce *Muſarum* Nomina ab aliis (non ab ipſo Auctore) impoſita nonnulli opinantur. Doctiſſimus tamen *Voſſius* (quod hic notare placuit) aliter ſentit, *Eaq; ratione* (inquit) *opus ſuum novem Muſarum nominibus inſcripſit, quâ tres Æſchinis orationes ob numerum, ſimulq; gratiam ſermonis, Gratias dixere: & novem ejus Epiſtolas* Muſas *vocarunt à* Mu*ſarum numero, teſte Photio,* tmem. 61. ſatis autem liquere aſſerit, idem vir doctiſſimus, *non ita nuncupari Herodoti libros, ut mendacia titulo ipſo excuſentur, quod cenſuit Ludovicus Vives; nempe quaſi in ipſo operis ingreſſu commoneri nos opus fuerit, quædam in eo ad animos oblectandos, aliquanto licentius dici, quod Muſis permittitur*. Nam licet quaſdam narrationes recitet *Herodotus* fabulis non abſimiles, totum tamen Hiſtoriæ corpus, ſingulari fide, & diligenti veritatis ſtudio coagmentatum eſt. De aliis veró narrationibus plerunque præfatur ipſe, ſe eas non quód veras eſſe exiſtimet, ſed ut ab aliis acceperit, recitare. ἐγὼ δὲ (inquit)

Lib. de Scr. Græc. 1. c. 3.

(quit ὀφείλω λέγειν τὰ λεγόμενα· πείθεσθαι γε μὴν οὐ παντάπασιν ὀφείλω. i. *Ego quæ fando cognovi, exponere narratione mea debeo omnia, credere autem vera esse omnia non debeo: quod in tota* Historia *meminisse lectorem volo*. Iam temporum istorum Historiam de quibus scripsit H*erodotus*, non nihil amplificare possumus aut confirmare, lectione *Iustini*, lib. 2. 3. & 7. lectione etiam vitarum, ducum istorum celebrium, *Aristidis, Themistoclis, Cimonis*, M*iltiadis*, & *Pausaniæ, a Plutarcho & C.Nepote* descriptarum. Adjicere porrò licet *Philosophorum* συγχρόνων vitas a *Laertio*, videlicet, *Anaximandri, Zenonis, Empedoclis*, Her*acliti, Democriti*, & aliorum ejusdem ævi.

SECT. 9.

De Thucydide. Ejus elogia. Vndè & quousq; deducat H*istoriam suam, quam octo libris complexus est. Eorum argumenta breviter & singulatim explicantur: quinam Auctores de iisdem temporibus ac bellis cum Thucidide scripserint indicatur*

He-

HErodoto succedit *Thucydides*, dicendi artificio, juxtà & fide clariss. Historicus. Cujus elogia a doctissimis viris posita, hic etiam repetere non gravabor; indè enim fortassis Historiarum studiosi ad seriam ejus lectionem acrius accendentur. M.T. *Cicero* sic: *Thucydides* (inquit) *omnes dicendi artificio, mea sententia facile vicit, ut verborum propè numerum, sententiarum numero consequatur: ita porrò verbis aptus, & pressus ut nescias utrum res oratione, an verba sententiis illustrentur. Fabius Quintilianus*, sic: *Densus & brevis & semper instans sibi Thucydides: dulcis & candidus & fusus Herodotus: ille concitatis hic remissis affectibus melior: ille concionibus, hic sermonibus: ille vi, hic voluptate.* Recentiorum etiam audiamus judicium. Iustus Lipsius ita de eo loquitur. *Thucydides* (inquit) *res, nec multas nec magnas nimis scripsit, sed palmam fortassè præripit omnibus, qui multas & magnas. Elocutione totâ gravis, & brevis; densus sententiis, sanus iudiciis, occultè ubiq; instruens, actionesq; vitamq; dirigens, orationibus & excursibus penè divinis; quem quo sæpius legas, plus auferas, & nunquam tamen*

De Orat. l 2.

De *Instit.* Orat. l. 10. c. 1.

In not. ad polit. l. 1. c. 9.

tamen dimittat te ſine ſiti. Iſaacus Caſaubonus. *Magnus & vir & Scriptor Thucydides; qui a gerendis rebus, ad eaſdem ſtylo perſequendas quum ſeſe contuliſſet, Hiſtoriæ ad uſum ſcriptæ mortalium, credo primus exemplum poſt futuris mirandum potius quam imitandum dedit.* Chriſtophorus Colerus. *Thucycides Hiſtoriam conſummavit, cum* Herodotus *prior exornaſſet. Volve, volve, & in ſinu geſta illum theſaurum. Bellum Peloponneſiacum deſcripſit, vidit, & partim etiam attigit. & tu illud apud eum non legere, ſed ſpectare videare. Præterea apud eundem tantum verborum graviſſimorum, quantum ſententiarum reperias. Res explicat prudenter, ſeverè, graviter. Vndè planum fit quantum homini politico conferre poſſit qui de bello & pace deliberant, hunc arctiſſimo ſibi nexu devinciant conſiliarium, & omno punctum ferat Thucydides.* Is igitur (ut pergamus) a *Xerxis* è *Græcia* diſceſſu, (ubi deſinit *Herodotus*) uſque ad viceſimum primum *Belli Peloponneſiaci*, annorum ferè ſeptuaginta Hiſtoriam, octo libris definivit. Etſi enim bellum ſuo tempore geſtum, inter *Athenienſes* & *Peloponneſios*, (cuius & ipſe

Pæfat. ad Polyb.

Epiſt. de ſtud. politico.

ſe pars magna fuit) ex profeſſo deſcribendum ſuſceperat; libro tamen primo, ſub ipſo ingreſſu, *Veteris Græciæ* ſtatum, ab *Argonautarum* uſque & belli *Trojani* temporibus repetit; magnitudinemque *Peloponneſiaci* cum anteactis bellis conferens, ejuſque cauſas, prætextus, & occaſiones exponens, annorum quinquaginta, (qui inter *Xerxis* fugam & hujus belli initium interceſſere) Hiſtoriam, a propoſito nonnihil digrediens præmittit. Horum verò quinquaginta annorum, ſi lector plenam & perfectam deſideret Hiſtoriam, priuſquam ulterius progrediatur in *Thucydide*; adjungat hoc in loco *Plutarchi*, vel etiam *Cornel. Nepotis Themiſtoclem*, *Ariſtidem*, *Pauſaniam* & *Cimonem*. *Diodori Siculi* lib. 11. & 12. *Iuſtini* etiam l.2. & 3. huc facere poſſunt. Tum demùm pergat in *Thucydide*, qui libro ſecundo bellum ipſum narrare aggreditur, ejus initii tempus primo limine deſignans, ordinemque totius operis exponens, nec non quæ fuerint primæ belli faces, & à quibus pugna primum inita oſtendit. Indè ſequitur Regis *Laconici* ad ſuos hortatio: *Periclea* auctoritatis juxta & Eloquentiæ prædicatio.

catio: horrendæ pestis *Atticæ* descriptio. Post hæc Phormionis, *Atheniensium* ducis præstantiam, victoriasque navales celebrat. Tum *Potideæ* deditionem, P*lateensium* obsidionem, T*hracum* denique adversus P*erdiccam* M*acedonem* cassam expeditionem commemorat. Atque ita trium primorum annorum Historiam nobis exhibet. Libro tertio trium immediatè sequentium annorum res gestæ continentur: M*itylenæorum* scilicet, ac reliquorum *Lesbiorum* ad *Lacedæmonios* defectio: quibus in potestatem denuò ab *Atheniensibus* redactis, illustris admodùm de eorum supplicio habetur deliberatio. P*achetis* A*ttici* ducis crudelitas notatur. Vrbs *Platea* capta & solo æquata. C*orcyræorum* seditio descripta. Belli *Siculi* semina. *Demosthenis* adversus *Ætolos* infausta pugna: adversus A*mbraciotas* magis prospera. Libro quarto P*ylus* communita, obsessa, defensa; & *Nobilitas Spartana*, ibidem victa & capta legitur. Res a *Brasidâ* insigni *Lacedæmoniorum* duce fæliciter in T*hracia* gestæ narrantur; atque hæc trium etiam annorum historiam conficiunt, Quintus indè liber, septem ferè annorum res gestas compre-

prehendit: nimirum *Brasidæ* ducis *Spartani*, & *Cleonis Attici* prælium ad *Amphipolim* *Thraciæ* urbem, ubi interiêre ambo, pænasque inquietudinis suæ meritas pertulêre. Tum varia utrinque fœdera, infirma omnia, & inconstantia. *Meliorum* stolidam & amentem pertinaciam, cujus denique tristis narratur eventus. Libro Sexto Auctor, primò *Siciliæ Antiquæ* descriptionem, historiasque veteres nonnullas repetit. Tum prætextus belli *Siculi*, & pulchras quasdam circa illud, proponit deliberationes: dissuadente *Niciâ*, *Alcibiade* verò impellente atque incitante. Ad hæc portenta nonnulla quæ expeditionem *Siculam* antecessere memorat. Denique *Alcibiadis* ad *Lacedæmonios* defectionem, & res nonnullas in *Sicilia* gestas post *Atticæ* Classis appulsum recenset, quæ anno decimo septimo hujus belli acciderunt. Libro Septimo *Micalessus Beotiæ* civitas capitur a *Thracibus*, qui ibidem immaniter sæviunt: indè bellum *Siculum* persequitur Auctor, quod quidem Atheniensibus oppidò infæliciter cessit, easque ingenti admodum clade mulctavit; ducibus *Demosthene* & *Niciâ* captis, atque
invito

invito *Gylippo*, cui ſeſe dediderant, interfectis. Hæc autem annis decimo octavo & decimo nono belli *Peloponneſiaci* geſta ſunt. Libro denique octavo, poſt cladem *Athenis* nunciatam, ſequitur defectio fœderatorum *Athenienſiũ* ad *Lacedæmonios* hoſtes: fœdus etiam inter *Perſici* regis *Satrapas* & *Spartanos*. Poſthæc *Democratia Athenienſium* mutatur in Statum *quadringinta virorum*; qui paullo poſt iterum diſſolvitur: *Alcibiades* ad claſſem *Atticam* revocatur. Poſtremo claſſem *Laconicam* & ducem *Mindarum* *Thraſybulus* ac *Thraſylus* *Athenienſes* poſt dubium certamen ad *Abydum* vicerunt. Atque hæc victoria contigit, anno 2° Olymp. 92. anno hujus belli, 21°, tempore æſtivo, quo deſinit *Thucydidis* Hiſtoria, ann. M. 3539. Cum *Thucydide* legendi ſunt, *Plutarchi* & *Cornelii Nepotis*, *Pericles*, *Alcibiades*, *Chabrias*, *Thraſybulus*, *Nicias*. Item *Diodori Siculi* lib. 13us *Juſtini* 4. & 5. denique *Oroſii* lib. 1. c. 14. 15. ex quibus plenior aliquanto fiet Hiſtoria, & locupletior.

SECT. 10.

De Xenophonte. Laudes ejus & elogia quando

quando & quo ordine legẽdus. Quadraginta octo annorum Historiam dedit. Quam ex Plutarcho, Justino, Diodoro Siculo amplificare licet.

THucydideæ Historiæ filum continuat *Xenophon*, *Attica Musa*, & *Apes Attica*, ob melleam dicendi suavitatem nuncupatus. Cujus etiam voce *Musas* quasi locutas vulgò ferri solitum testatur *Cicero* in *Oratore*. Luculentum *Xenophontis* elogium extat apud *Dionem Chrysostomum*, in oratione de dicendi exercitio, ubi mirè ad ejus lectionem adhortatur: atque inter alia ait, vel ejus solius lectionem sufficere posse homini politico. Neque inter ejus laudes minima hæc est quam refert *Diogenes Laertius*, in ejus vita circa finem. *Fertur* (inquit) *Xenophon Thucydidis libros eatenus latentes quum subducere posset, ipse primus in ejus viri gloriam, in lucem dedisse.* Quo suo facto quantam sibi ab omnibus sive eloquentiæ, sive Historiæ *Græcæ* studiosis mereatur gratiam, nemo non intelligit. Hisce paria, ei recentiores etiam Critici, tribuunt elogia. *Xenophon*, (inquit *Lipsius*) *in Historia suavis quidẽ & fidus:*

Laert. & Suid. in eius vita.

In not. ad 1. polic cap. 9.
Epist. de stud. politico.

certè circumspectus Scriptor: è quo tamen haurias magis prudentiam civilem, quam ut eam propinet. Et tamen *Christop. Colerus. Prudentia certè in libris Xenophontis ante cæteras virtutes palmam obtinet: elucet eximiè ex Cyri institutione, & expeditione illa in Artaxerxem, in qua etiam patefecit, quantus ipse imperator esset.* Regibus itaque & principibus ἑσοπῖρον: Imperatoribus, ut *Alexandro Homerus*, ἐφόδιον sit *Xenophon. Tergemina Xenophontis gloria* (inquit *Vossius*) *nam de facundia viri nihil dicam; fuit & Philosophus, & Historicus, & bello dux bonus* &c. Reverà, Hic a Philosophia profectus, princeps Historias scribere aggressus est. Elegantes illos de pædiâ sive Institutione *Cyri* libros missos faciemus, quòd superiora spectent tempora (de quibus *Herodotus*) neque ad Historiæ fidem, sed ad Imperii justi effigiem concinnati dicantur. Ἑλληνικῶν sive Rerum *Græcarum* sui temporis Historias composuit, septem libris: quorum Primus & Secundus, immediatè post *Thucydidem* legendi: residuum enim belli *Peloponnesiaci* complectuntur. Ac ubi desinit *Thucydides*, indè (quasi narrationis telam pertexens) or-

Floruit max. ann. 40 Olymp. 94. Laert. A.M. 3550

orditur *Xenophon*; quæque porrò inter *Athenienses* ac *Lacedæmonios* gesta fuerint, post illam anno 2° Olymp. 92. juxta Abydum Thrasybuli de Mindaro victoriam navalem, (de qua supra dictum) usque ad *Athenas* à *Lysandro* captas, anno 4 Olym. 93. luculenter exponit. Quædam etiam *Medo-persica* hisce libris interserit: nimirum quomodo *Medi* à *Dario* rege *Persarum* defecissent, seque denuò ejus imperio submiserint: quomodo *Cyrus* minor *Darii* filius, ad patrem valetudine laborantem, in *Asiam* superiorem abierit, datis, in usum belli, contra *Athenienses Lysandro* pecuniis. Quomodo denique vivendi finem fecerit *Darius Nothus*, regnique successionem *Artaxerxes Mnemon*, ejus filius natu major, consecutus sit. Extremò demum libro Secundo, *Triginta Tyranni*, qui per biennium *Athenis* enormiter grassati essent, à Thrasybulo sublati sunt. Pax etiam, atque ἀμνηστία sive injuriarum oblivio, inter *Athenienses* jurejurando sancita. Atque ita Bello *Peloponnesiaco* finis impositus: quod bellum *Thucydides* ἀξιολογώτατον vocat τῶν προγεγενημένων, & μακρότατον; Ac verè quidem: in annum enim vicesi-

mum ſeptimum, ſive etiam octavum, uti ex *Xenophonte* liquet, protractum eſt. Hæc, inquam, *Xenophon* duobus primis Ἑλληνικῶν libris; quibus abſolutis, Ἀναβάσεως ſeptem libros, hoc eſt de *Cyri Junioris* expeditione, ſive de *Aſcenſu* ejus in *Aſiam* ſuperiorem, contra *Artaxerxem Mnemonem* fratrem ſuum natu majorem, ab eodem *Xenophonte* ſcriptos interponat Lector. Quibus memoriæ proditum habemus, quo pacto *Cyrus* copias *Græcas* collegerit: & cum ijs adverſus fratrem adſcenderit: tum quî pugna commiſſa fuerit, & ipſe perierit: indè quâ ratione duces Græcorum (poſt pugnam) contra fidem datam occiſi fuerint. Denique ut ipſe *Xenophon*, *Cyri* in hac expeditione ſequutus ſigna, poſt ejus mortem, dux à militibus *Græcis* electus, eos à penitiſſima quidem *Perſide*, quotidiè contra *Barbaros*, aut alias difficultates dimicans, in patriam reduxerit; ann. 1°. Olym. 95. His jam expeditis, redeat Lector ad Ἑλληνικῶν libros, quibus rerum cum Perſicarum, tum Græcarum narrationes luculentæ continuantur, uſque ad pugnam *Mantinenſem*, quâ *Thebani Lacedæmonios* vicerunt, ſub ductu *Epaminondæ*: qui

dum

dum non ducis tantum, verum etiam fortissimi militis officio fungitur, graviter vulneratus, paullo post occubuit; & cum eo vires quoque reip. *Thebanorum* ceciderunt. Anno.2.Olym.104. sic ut quadraginta & octo annorum Historiam, facundam quidem, nec revera minus rerum fœcundam, nobis suppeditaverit *Grylli* filius. Hanc tamen ampliorem & locupletiorem efficere poterit Lector si (uti inter legendum *Thucydidem*, *Plutarchi Periclem*, *Niciam*, *Alcibiadem*) ita cum *Xenophonte* adiunxerit *Plutarchi & Nepotis Lysandrum*, *Agesilaum*, *Artaxerxem*, *Thrasibulum*, *Chabriam*, *Cononem*, *Datamen*. Namque hi omnes, intra illud temporis intervallum, de quo *Thucydides* & *Xenophon* scribunt, floruere: & eorundem temporum Historiæ, materiam minimè contemnendam suffecêre. *Iustini* quoque 4. 5. & 6. huc advocari possunt: etiam 13. 14. 15. libb. *Diodori Siculi*. Quem auctorem proximo in loco diligenter legendum propono.

SECT. II.

Diodori Siculi pulcherrimum elogium.

Historiam scripturus varias regiones peragravit. Xenophonteam continuat Historiam lib. 15. circa finem. Inde Philippi Maced. res gestas narrat l. 16. Mox ad Alexandrum M. pergit, & Tertiæ Monarchiæ institutionem describit.

Floruit Diod. Siculus temporibus I. Cæs. & Augusti. Olymp. 183.

NAm licèt aliquot annorum centurias antiquitate *Xenophonti* cedat, in hâc nostrâ tamen Auctorum serie, succedat velim immediatè *Diodorus Siculus*; non unus de multis, sed celeberrimus Scriptor, & cui antiquitatis cognitione, vix habet Græcia quem conferat. Quod quidem iudicium, Theologi cuiusdam nostratis valdè eruditi, abundè confirmari potest, elogio illo quo præsul admodùm Reverendus & harum immo omnis generis literarum peritissimus, super hoc Auctore usus est. *Laudatissimus cumprimis* (inquit) *Auctor, Diod. Siculus, qui summa fide, labore immenso, cura & solertia singulari, Historicas construxit Bibliothecas, (quemadmodum loquitur Iustinus Martyr) suas & aliorum, in hoc ipso genere πραγματείας, humanarum actionum buccinam, sed ut ipse illas nominavit,*

Cicestr. Episc. in præf. ad Apparatū.

vit, *commune quoddam* χρηματιστήριον, & ἀκίνδυνον τοῦ συμφέροντος διδασκαλίαν. Rectè dixit, *immenso labore*, doctissimus Præsul; nempè triginta annos (uti de se fatetur Auctor) huic scribendæ Historiæ impendit, variis, interim regionibus discendi gratia peragratis, periculisque ut fit obitis & superatis. Rectè & Ipse, κοινὸν χρηματιστήριον. Apud hunc enim varias antiquitates, *Ægyptiacas*, *Assyriacas*, *Libycas*, *Persicas*, *Græcas*, aliarumque nationum, res gestas ante bellum *Trojanum*, summatim prioribus* quinque libris explicatas habemus; sicuti jã supra notavimus. Insequentes quinque libri, a quinto videlicet ad undecimum, periêre. Ab initio verò libri undecimi, ad decimum sextum, eorum temporum Historia, de quibus *Thucydides* & *Xenophon* (uti suprà iam dictum est) scripsêre, continetur. Extremò autem decimo quinto, Historiam *Xenophonteam* continuare, & quasi pertexere haud temerè dici potest. Ipse enim in fine ann.2. Olymp.104. ita expresse loquitur. *Hoc anno* (inquit) *Xenophon Atheniensis*, *Græcorum Historiam cum Epaminondæ interitu* concludit. Atque indè pergit *Sicelcota*. ad annum 3. eiusdem

** Priores editiones latinæ sex libros numerant, erroris ansam præbuit libri primi divisio in partes duas ab Auctore ipso instituta, unde interpres latinus, & Volaterranus atque alii decepti fuerunt, qui sex libros ex illis quinque conficiunt.*

Olympiadis, quo bellum *Artaxerxis* cum rebellibus *Persis*, & cum *Ægyptio*, perstringit: ibidem etiam reliqua *Agesilai* facinora exponit. Nec non utriusque mortem, *Agesilai* scilicet & *Artaxerxis*, (cui in regno *Persarum* successit *Ochus*) denarrat. A.M. 3588. Libro decimo sexto, *Philippi Macedonis Amyntæ* filii res gestas recenset ab ingressu in regnum, ad vitæ usque exitum. Eodemque libro, alia quæ per cognitas terræ partes accidêre commemorat. Istius libri decimi sexti Historiam illustrare atque amplificare possunt, *Corn. Nepotis Chabrias*, *Dion*, *Iphicrates*, *Timotheus*, *Phocion*, & *Timoleon*; horum ducum præstantissimorum gesta, hæc tempora admodum clara reddidêre: ab Olympiade CV^a^. ad Olympiadem Cxi^am^, a cuius anno 2° incipit *Diodori* liber decimns septimus, *Alexandri* Magni egregia narrare facinora; & quomodo is *Monarchiam Tertiam* instituerit docere. Vz. Olym. 112.

SECT. 12.

Alexandri M. res gestas varii scriptores executi sunt. Arrianus & Q. Curtius.

us. Eorum elogia. Quo tempore floruerint. Successores Alexandri prosequitur Diodorus. Cui utiles suppetias alii Auctores ferre possunt.

MAgni autem illius *Monarchæ* res gestas, alii tam *Græci* quam *Latini* uberiùs exposuerunt. Nimirum P*lutarchus* in A*lexandri* vita, nec non duobus aliis libris de A*lexandri* fortunâ peculiariter scriptis. Et A*rrianus Nicomediensis*, septem libris, eleganti ac planè *Xenophonteo* dicendi genere compositis. Septem libris dico, quia octavum illum qui vulgo circumfertur, de A*lexandri* expeditione *Indicâ*, singularem esse librum constat ex P*hotio*; tum ex fine libri septimi: quemadmodum notavit doctissimus *Vossius*. Hi duo Græce: Latinè verò *Justinus* libb. 10. & 11. Q. etiam C*urtius. Rufus*, Scriptor valdè bonus & argutus, sed ἀκέφαλος vel hominum, vel temporum, vel utrorumque iniquitate factus. A*rrianus* & *Quintus* C*urtius, floridus uterq;* (inquit C*olerus*) *sed nitidior Curtius & quovis melle dulcior: lectorem citiùs defatigatum quam satiatum dimittat: sententiæ passim directæ & obliquæ, qui-*

Plutarchi elogia vide infra ¶ 16.

Lib. 2. de Hist. Gr. cap. 11.

Epist. de studio politico.

quibus mire illustretur vita humana. Idem de *Curtio I. Lipsii* iudicium. *Historicus* (inquit), *me judice probus, legitimusq́, si quisquam fuit. Mira in sermone ejus felicitas, in narrationibus lepos. Astrictus idem & profluens, subtilis & clarus, sine curâ illâ accuratus. Verus in judiciis, argutus in sententiis, in orationibus suprà quam dixerim facundus. Acidalius.* Q. Curtius rerũ Alexandri M. Latinus super omnes Græcos diligens, verus, candidus & prorsus integerrimus scriptor si integrũ haberemus. Sub *Vespasiano* floruisse *Curtium* & Historiam suam edidisse prolixa disputatione probabiliter ostendit doctissimus *Vossius*. Neque suo privandus est elogio A*rrianus*; qui inter Historicos *Græcos* tantæ in scribendo integritatis esse perhibetur, ut φιλαληθὴς, veritatis consectator, studiosusque cognominatus sit, atque ita etiamnum honestetur in libris *Cælii Rhodogini*. Fuit autem Philosophus ex *Nicomedia* oriundus, atque *Adriano*, ac *Antonino*, imperantibus *Romæ*, clarus, novus *Xenophon* cognomento indigitatus; uti testatur *Catanæus* in Commentariis ad *Plinii* Epistolas. Hi, inquam, de Magno *Alexandro* fusius scripserunt.

præf: ad L4.

Lib. de Hist Lat. 1. c. 28.

Lib. 1. c. ultimo.

Lib. 1. ep. 2.

Ejus

Eius successorum Historiam prosequitur idem *Diodorus Siculus* libris, 18, 19. & 20. ab Olympiadis CXIV anno secundo, ad finem Olimpiadis CXIX. A. M. 3650. Cuius interualli Historiam pleniorem adhuc reddere poterit Lector, si admittere placeat *Instini* libros, 13. 14. & 15. *Plutarchi Demetrium*, atque *Eumenem*. Et quia *Siceliotæ* nostri posteriores viginti libri, quibus Historiam uniuersalem usque ad expeditionem *Julii Cæsaris* in *Britanniam* (h.e. usque ad Olympiadem CLXXX^am^) continuasset, periêre, Velim ut historiæ studiosus, *Justinum* adhuc non dimittat, sed reliquos eius percurrat libros, usque ad vicesimum nonum; quibus subiungat *Plutarchi Pyrrhum*, *Aratum*, *Agidem*, *Cleomenem* & *Philopœmena*. Nec non Eclogas illas, sive *Excerpta* ex *Diodori* lib. sex, qui vicesimum sequuntur, & in editione *Laurentii Rhodomanni* extant. In illis haud pauca de *Agathoclæ Siciliæ* Tyranno; de rebus in *Sicilia* gestis; de *Pyrrho* ibidem belligerante, de primo bello *Punico*, notatu non indigna reperiet. Neque multum puto a rectâ methodo legendi Historias deviabit, si a *Justino* nequicquam nunc recedat, donec libros

re-

reliquos usque ad penultimum absolverit.

SECT. 13.

Polybius ubi legendus. Quorum temporum historiam scripserit. Quomodo animum ad scribendum appulerit. Quantus vir fuerit. Quibus elogiis celebratus. Ejus Historiæ pars maxima periit, aut in fragmenta dissipatur. Librorum superstitum contenta.

SIn autem; post *Diodorum Siculum*, *Polybius* legendus accedat: prudens Scriptor si quis alius. Eorum temporum res gestas literis consignandas sibi proponit, quibus & cæpisse & consummata fuisse traduntur Romani Imperii incrementa. Quod ut fælicius ac certius effectum daret, itinera quoque longinqua, & pericula haud mediocria suscepit; in peragrandis Africâ, Hispaniis, Galliis, ipsisque Alpibus; indè Historiam suam composuit universalem, annorum quinquaginta triū. Qualis autem quantusque vir fuerit, ex eo promptum est conjicere, quod tot statuas ei erexerint Græci: ad

Pa-

Palantium, Mantinæam, Tegæam, Megalopolim & alias Arcadiæ urbes. Quarum inscriptiones (inquit *Pausanias*) testabantur; Alia, *vagatum eum fuisse, per terras & maria omnia; amicum & socium Romanorum fuisse, quos etiam iratos Græcis placavit.* Alia, *Græciam nihil ab initio offensuram fuisse, si Polybii consiliis paruisset: jam verò graviter affectæ unum illum præsidio fuisse.* Quid quod ipse *Pausanias* testetur, tantum eum fuisse politicum, ut quæcunque monitu ejus gesserit Romanus Imp. omnia benè ei evenisse: in quibus verò minus se ejus viri dicto audientem præbuit, in iis offendisse. Tantũ etiam, ut civitates planè omnes quæ se *Achæis* contribuissent, eum Rerum suarũ publicarũ Auctorem, legumque latorem habuerint. hinc non dubitamus, quin meritissimò à doctis viris amplissima elogia Historiæ ejus sint tributa. Exempli gratia; *à Ioh. Bodino. Polybius non modo æqualis ubiq; & sui similis; sed etiam intelligens, gravis, in laudibus parcus, in reprehensionibus acerbus, ac velati prudens legislator & bonus Imperator. Multa de re militari urbanâq; disciplinâ, multa de Historici officio disputat.* Neque differt ab hisce

Pausan. in Arcad.

Lib. 8.

Methodi, cap. 4.

Ius

Justus Lipsius. Diffusior in ejus laude. *Polybius, indicio & prudentia Thucydidi haud dispar, curâ & stylo solutior; qui excedit, abrumpit, diffundit, & sæpè non tam narrat, quàm ex professo docet. Sed recta & salutaria ubiq; eius monita, & quem ego, hoc magis Principibus commendatum velim, quòd anxia in eum inquisitione non opus; sed sensus suos aperit, & revelat ipse* &c: Verum *Polybii* excellentiam, & in quantum aliis præstet Historicis, luculenter demonstravit eruditissimus *Casaubonus*, in præfatione suâ ad *Polybium*. Scripsit libros quadraginta, quorum solos quinque priores, sua integritate conspicuos habemus: reliquorum fragmenta tantum & excerpta quædam, multo labore, & singulari industria dicti *Clarissimi Casauboni* in unum collecta, & quatenus licuit, suo nitori restituta. Primis duobus libris quos Apparatus, sive preparationis libellos nuncupat, Reip. *Romanæ* tempora strictìm attingit; a captâ *Roma* per *Gallos*, duce *Brenno*, ad primum extra *Italiam* cum classe transitum: & paulò uberius, a primâ trajectione in *Siciliam*, quando bellum *Punicum* primo est conflatum, ad *Punici* Secundi annum primum

Inter not. ad 1. lib. Polit. c. 9.

Olymp. 98. V. C. 365. Olymp 128. V. C. 489. Olymp. 140. V. C. 534. A. M. 3731

mum. Quas ille res cum *Græcanicis*, aliorumque populorum, ratione temporum congruentibus, in illa duorum librorum præparatione comparat. In quibus (verba sunt ipsius doctissimi *Casauboni*) *multa studiosi invenient, nusquam alibi tam benè descripta: Quædam omninò apud alium nullum, neq; Græcum, neq; Latinum invenienda*. Tres qui deindè sequuntur, propter subjecti magnitudinem, varietatem ingentem, accuratam ejus tractationem, doctrinæ denique, quà civilis, quà bellicæ, uberrimam copiam, ut magni duces ac viri politici, eos diligentissimè frequentissimeque versent, meritò merentur. Reliqui libri (quorum frusta quædam & fragmenta supersunt) pari accuratione compositi, Historiam continuabant ad finem belli *Macedonici Secundi* cum *Perseo*, & ad ultimam regni *Macedonici* eversionem. Ita ut jam constet Historiarum studiosis, me in hac lectionis Historicæ dispositione atque ordine, viam coùsque monstrâsse, quò digitum intenderat (ille quem suprà nominavi, nescio quis) *Æmylius Sura*. Nempe ad illud ævi, quo populi Romani magnitudo in tantum creverat, ut penes eos sum-

summum totius ferè orbis Imperium fuisse non immeritò dicere possimus. Id autem eo anno adimpletum autumamus, quo Macedonia in provinciam redacta est, uti suprà probavimus. Nimirum; An. ab VC. 587. A.M. 3784.

SECT. 14.

De quarta Monarchia Romanorum. Ad eius Historiam transitio. Vtriusq; laudes. Historicorum Romanorum fata deplorantur.

QVapropter quum inter eminentia illa quatuor, & *Summa* Mundi *Imperia*, de quibus loquuti sumus, *Romanorum* istud maxime eminuisse constet: quumque eorum respub. (uti prudenter observat, ex *Polybio*, eruditissimus *Casaubonus*) si qua unquam alia, omnes temporum diversitates, secundum naturæ communis leges, sit experta; nostro Historiarum Lectori plurimùm expediet, retro hîc tempora aliquantū spectare, & ipsa *Romanorum* primordia (quæ durante adhuc prima *Monarchia* contigerunt) repetere, atque indè ad incrementa descendere;

dere; postea ipsorum ad interitum inclinationem contemplari: recto temporum atque Auctorum ordine diligentèr observato, atque ita demum, ad exitum hujus intervalli perveniet, quod nobis tertio loco definivit ex Varrone *Censorinus*. Et reverà ut Lector noster Historiarum studiosus magis prompto, attentoque magis animo, huc sese applicet, *Iust. Lipsium*, virum inter philologos haud immeritò magnũ & de Historia *Romana* optimè meritum, seriò invitantem audiat. *In* Cent. 3. misc. ep. 61.
,, *Romanâ* (inquit) *Historia, ubertim rerũ*
,, *& eventuum eorumq; insignium; & quæ*
,, *plures Sriptores illustrarunt. O magnum,*
,, *O pulchrum imperiũ! & addo diuturnũ.*
,, *Ideoq; non mirum, si viris factisq; bre-*
,, *via illa & fugacia Græcorum superavit.*
,, Græci præceptis valent (*ait quispiam*)
,, Romani exemplis. *Et hercules ita est:*
,, *non fuit gens, puto non erit, quæ plura,*
,, *vel in militia, vel in pace, laudis & vir-*
,, *tutis suppeditabit. Itaq; ad hanc (mi*
,, *adolescens) ad hanc segetem veni, mani-*
,, *pulos frugum collige, & in usum tuum* Livius in
,, *reconde*. Et meritò quidem (*Iuste Lipsi*) proem. libr. 1.
Nam quod olim T. *Livius*, *Aut me amor negotii suscepti fallit, aut nulla unquam*

Respub. nec maior, nec sanctior, nec bonis exemplis ditior fuit. Et M. T. Cicero. *Quæ tanta gravitas, quæ tanta cōstantia, magnitudo animi, probitas, fides? quæ tam excellens in omni genere virtus in ullis fuit, ut sit cum maioribus nostris comparanda?* Firmat omnia *Val.* *Maximus*. *Nostra urbs omni genere mirificorum exemplorum, totum Orbem terrarum replevit*. Atque hinc sanè *Romanorum* Historicorum fata lugendi, justa nimis emergit occasio. Nam ut parentes levius ferunt, non natos sibi liberos, quam posteà denatos: sic nobis fortassè, si de principum illorum Historicorum scriptis nunquam audissemus, dolor nullus advenisset. Nunc cum fragmenta intuemur, & titulos pulcherrimorum operum videre contingit, angimur desiderio, & torquemur animitùs; quòd magna pars eorum penitùs interierit; quòd reliqua, aut vetustate corrupta, aut temporū invidiâ fœdè mutilata, aut sciolorum manibus interpolata, pessimèque tractata fuerit: id quod neminem antiquitatis indagatorē fugere queat. *Trogus*, optimus Auctor, & quem disertissimis viris in *Probo* annumerat *Vopiscus*, desideratur totus, nisi quod ejus operis

Cic. Tuscul. qu. l. 1.

Lib. 2. c. 7. 6.

Epitomã habemus ſatis elegantem; ex qua tamen de integro *Trogi* opere judicare, deſipere eſſe affirmat doctiſſimus *Bongarſius*. *Saluſtii* optima periit Hiſtoria. De T. *Livio* minimum ſupereſt. Non multum de *Tacito*. Dimidiatus extat *Ammianus*. Eandem paſſi ſunt temporum injuriam *Græci* rerum *Romanarum* Scriptores; (quemadmodum ſupra quoque notavimus) *Polybius*, *Diodorus*, *Dionyſius*, *Dion Caſſius*: qui ſi extarent integri, perfectam haberemus Rerum *Romanarum* memoriam, ab V. C. ad annum paullò minus milleſimum. Sed contenti ſimus hoc *Catone*; divina factum providentia eſt, ut ex ijs quæ adhuc ſuperſunt reliquiis, Hiſtoriæ Romanæ corpus concinnari poſſit venuſtum ſatis; cuius imaginem, ab Auctore noſtro *L. Annæo Floro*, brevi quadam tabella graphicè depictam reperietis.

In Annot ad Juſtinũ.

SECT. 15.

Romanæ Hiſtoriæ curſus unde auſpicandus. L. Annæus Florus commendatur. Doctorum de eo judicia. Non eſt idem cum Livii Epitomaſte. Ejus hallucinationes

tiones excusantur. Ejus scribendi Methodus. Unde errores verosimiliter irrepserint. Sigonii & Onuphrii Fasti Consulares, item Pighii Annales, laudantur.

HAnc igitur tabellam, *Historiæ Romanæ* studiosum, oculis atque animo intentis perlustrare, intueri, contemplari, primo loco hortantur viri doctissimi, & rei Historicæ peritissimi. Nec immeritò; cum sit rerum *Romanarum* Compendium (si quid in *Iusto Lipsio* sit judicii) compositè, disertè, eleganter Scriptum. Neque ibi sistit ejus censura: addit porrò: *subtilitas quidem & brevitas sæpè mira; & sententiarum quædam gemmulæ, cum iudicio insertæ, & veritate.* Nec divertit ab hâc censurâ, quem supra sæpius advocavi *Christoph. Colerus*, I.C^tus^, vir insigniter doctus. Ejus verba sunt. *Nihilo me-hercule iniucundiùs tersissimum illum libellum legas, quam Apellis tabulas intueare; ita compositus, ita elegans est. Miror iudicium quod ubiq; cum subtilitate & brevitate sententiarum, in tanto rerum acervo & varietate inserit.* Horum utrique præivit, jam olim Auctorum cen-

Elect. l. 2. Cap. 5.

Epist. de stud. politico.

sor

ſor prædoctus *L. Vives*, in libro de tradendis diſciplinis, ubi palam affirmat, eo opuſculo nihil poſſe fingi, in ſuo genere vel acutius, vel lepidius. In eo tamen fruſtrà eſſe, tum ipſe *Vives*, tum alii viri docti putantur, qui *Florum* hunc noſtrum eundem eſſe cenſent, cum *T. Livii* Epitomaſte, qui ſingulorum ferè *Livii* librorum argumenta reliquit: multo magis illi, qui *Florum* noſtrum *Livianæ* Hiſtoriæ Epitomen, hoc ſuo compendio dare voluiſſe opinantur: ſiquidem nec *Livianam* obſervat Methodum, & a *T. Livio* ſæpè diſcedit. Atqui ut huic *Floro* detrahant nonnulli, latæ eum culpæ reum eſſe objiciunt; tempora confundendo; id quod prius geſtum eſt poſterius commemorando; *Imperatorũ*, nomina & munia frequenter aut perturbando, aut permiſcendo: ſic ut non poſſit non ſæpius hallucinari, qui hunc ducem ſequi velit. Haud ibo inficias, hujuſmodi errores, apud hunc Auctorem nonnunquam reperiri: nec dicam utrum per incogitantiam, an per negligentiam, an denique per inſcitiam admiſſi fuerint. In quibuſdam tamen, excuſari eum poſſe, mea fert opinio. Nam quòd temporum confuſionem objiciunt,

Lib. 5. p. 356.

ſciant; quod narrationes ſuas per capita & ſpecies inſtituat, potius quam per tempora: homogenea ab heterogeniis, & contrà, ſegregans: bella à conjurationibus; civiles diſcordias à militaribus expeditionibus diſtinctè exponens. Vtcunque quod de *Paulò Diacono* magnus quidam *Philologus*, id ego de *L. Annæo Floro* lubens uſurpaverim; Nemo Chronologorum tam fatuus fuerit, ut exactam Faſtorum ſeriem a *L Floro* petat, ceu calculatore jurato Deindè quod nominum & muniorum perturbationem attinet; ejuſmodi ſphalmata, quis neſcit librariorum incuriâ nonnunquam, nonnunquam veterum notarum imperitiâ, irrepere ſolita? præſertìm in nominibus Imperatorum, ac magisſtratuum Rom. Nec non in annorum numeris tranſcribendis. Nec me latet quid *Andræas Schottus* vir impenſè doctus, alicubi conqueſtus eſt: *Nominum affinitas* (inquit) *vocumq́ cognatio, dici non poteſt quantas in Hiſtoria Romana Reipub. familiiſq́ ipſius diiudicandis, tenebras ſemper offuderit; & quantum hodieq́ faceſſat hominibus Antiquitatis ſtudioſis, veterum Scriptorum interpretibus.* Itaque duces hac ex parte lon-

Obſerv. Hiſt. l. 3. c. 34.

longè certiores sibi adsciscere Lector noster, si velit, potest, (& ut velit suadeo) *Caroli Sigonii* vel *Onuphrii Fastos Consulares & Triumphos:* nam in ijs Historiam *Romanam*; brevitèr & ordine adumbratam reperiet. Vel etiam *Stephani Vinandi Pighii Annales Magistratuum*, & *Provinciarum* S.*P*.*Q*.*R*. Extra quos nullum aptiorem commentarium, non ad *Florum* nostrum modò, sed ad ipsum *T. Livium* etiam, ad *Dionys. Halicarnassæum*, *Dionem*, omnesque adeo *Romanarum* rerum Scriptores, nec sperari, nec optari quidem posse, affirmat eruditissimus ille Iesuita *Schottus*, modò nominatus. Denique quum in pulcherrimo alicujus puellæ corpore, ob cæteras eximiæ formæ dotes, si quid fortè nævi occurrat inspectanti, facilè condonetur; cur non pauculos quosdam errores, in tam concinno alioquin utilique opere, non promptè Auctori ignoscamus?

SECT. 16.

In lectione Romanæ Historiæ quo ordine pergendum. Dionysius Halycarnass. laudatur. Historia ejus, quot annorum se-

riem contineat. Cur ei principem locum tribuamus, ratio redditur, & ex I. Bodino confirmatur.

POst imaginem verò & umbram attentiùs inspectam, corpus ipsum *Romanæ* Historiæ, per suas partes, lustrare & explorare pergat: quod hoc Auctorum ordine, si me audiat, faciet. *Dionysius Halicarnassæus*, omnium confessione, Scriptor gravissimus, & in *Romanis* Antiquitatibus pervestigandis, describendisque accuratissimus perhibetur. Eum igitur agmen ducere volo. Quippe ut liquidò liqueret undè genus suum hauserint *Romani*, ea primum quæ de *Aboriginum* populo, & priscis *Italiæ* gentibus, non ex fabulis tantùm & vulgi rumoribus inaudiverat, sed ex libris etiam *Portii Catonis, Fabii Max. Valerii Antiatis*, aliorumque plurium didicerat, refert: mox pertexit Historiam viginti libris, usque ad primum bellum *Punicum*; quod cœpit anno 3° vel 4° Olymp. 128. anno V.C. 488. Verum ex istis viginti libris, quos teste *Photio* reliquit, undecim tantum ad nos pervenerunt, in quibus annorum trecentum & duodecim Historiam, multa fide

de & cura deſcriptam habemus. Nec temerè primus huic *Dionyſio* tribuitur locus in hac noſtra Auctorum catena; facem enim lucidiſſimam prælucebit philiſtorico noſtro, ſine quâ fieri non poteſt, quin frequenter hæreat, cæcutiatque & in nocte denſiſſimâ ambulet, dum *Latinas* tantum verſat Hiſtorias. Vultis rationem? multiplicem nobis ſuppeditabit *Johannes Bodinus*, Methodi Cap. 4. ubi de hoc Auctore ſententiam ſuam profert hiſce verbis. *Dionyſius Halicarnaſſæus, præter moderatum dicendi genus, & Atticam puritatem, Antiquitates Romanas ab ipſius Urbis origine, tantâ diligentiâ conſcripſit, ut Græcos omnes & Latinos ſuperâſſe videatur. Nam quæ Latini quaſi pervulgata neglexerunt, puta Sacrificia, ludos, triumphos,* Magi*ſtratuum inſignia, tum univerſam Romanorum in gubernanda Rep. diſciplinam, cenſum, auſpicia, Comitia, totiuſq; populi difficilem in claſſes ac tribus partitionem; poſtremò* Senatus *auctoritatem, juſſa plebis, magiſtratuum imperia, populi poteſtatem, unus omnium accuratiſſimè tradidiſſe mihi videtur. Quæ ut planius intelligerentur, Græcorum leges ac ritus, cum* Romanis *inſtitutis comparat,*

rat, ut cum jura Clientelarum, quæ Romulus instituit (quanquam ea quoque Gallorum communia fuisse tradit Cæsar) ab Atheniensibus & Thessalis altius repetit. Ac Romanorum *Dictatorem parem potestatem habuisse atque Harmosten Lacedæmoniorum; Archum Thessalorum; Æzymneten Mytelenæorum. Leges autem* Romuli, *Numæ,*Servii,*uná cum antiquâ* Romanorum *origine, sine hoc Auctore, penitùs interiissent: quæ Latini quasi pervulgata negligenter omiserunt. Atque id ferè omnibus Historicis contigisse videmus, ut quæ vulgo cognita sunt, Reipub. instituta prætermittant; quasi exteris æquè ac civibus nota, vel etiam immutabilia fore indicarent.* Hactenus *Bodinus.* Quantus autem vir fuerit *Dionysius Halicar.* Si quis scire porrò desideret, quantæque sint ejus Historiæ utilitates, legat operas varias *Henrici* Stephani, Historiæ Halicar. adiectas. Vixit sub *Augusto Cæsare,* ita ipse in præfat. *Varroni* domesticum fuisse & familiarem, & ex eius fontibus optima quæque hausisse vult *Iohannes Bodinus.* lib. 3. de Rep. c. 3.

SECT. 17.

T

T. Livius abundè, nec immeritò, laudatur. Quo tempore vixerit. Quot libros scripserit. Eorum divisio unde. Quo ordine legendi. Quomodo eorum Historia vel amplificanda, vel in defectu supplenda. Plutarchi laudes & Elogia.

POst hunc *Dionysium*, sequatur Latinæ princeps Historiæ, *T. Livius:* Eloquentiæ ac fidei præclarus imprimis: (id ei eulogium tribuitur apud *Tacitum* à *Cremutio Cordo*) quod prolixiùs confirmat *Quintilianus*, ubi eum cum *Herodoto* componit. *Non indignetur* (inquit) *sibi Herodotus æquari T. Livium, cum in narrando miræ iucunditatis, clarissimiq́ candoris, tum in concionibus suprà quam enarrari potest eloquentẽ, ita dicuntur omnia, cum in rebus, tum personis accommodata. Sed affectus quidem præcipuè eos qui sunt dulciores (ut parcissimè dicam) nemo Historicorum commendavit magis; ideoq́ immortalem illam Salustii velocitatem, diversis virtutibus consecutus est.* Neque hisce inferius (licet recentius) est *Casauboni* viri clarissimi atque eruditissimi de eo testimonium: *magnus (Deus bone!) Auctor T. Livius; lactea quâdam*

Annal. 4.

Lib. 10. cap. 1.

In præfat. ad Polyb.

dam ubertate dictionis divinitùs facundus, amans virtutum, Osor vitiorum, rectus iudicii, rerum togæ, rerum sagi (etsi non eo usu neque experientia, egregiè tamen) peritus: denique, si quid iudico, hoc solum ingenium (de Historicis loquor) *Pop. Romanus par imperio suo habuit.* Solidæ sunt hæ laudes, & satis prolixæ quibus ornatur *T. Livius*; neque tamen mihi possum temperare, quin huc etiam adscribam Iohannis *Alariensis Episcopi* de eo censuram; quam adeo miratur *Lud. Vives*; Et reverà spero me quoque sic facturum rem studiosis utilem juxta & gratam: siquidem virtutes ostendet quas in Historia sequamur, & quæ fugiamus vitia: sive hæc ille in *T. Livio* observârit, sive in ratione Historiæ componendæ, sive in collatione amborum. *Non illum* (inquit) *varietas confusum, non simplicitas Historiæ fastidientem reddit. In tenui quod persæpè accidit atque humili rerum materia, non est exanguis, aridus & ieiunus: in copia vero ac magnitudine, non turgescens ac vastus; plenus citra tumorem; æquabilis ac lenis citra molliciem, nec luxuriose effluens, nec nimiâ sterilitate tabescens. In asperis rebus non salebrosus,*

De ratio. dicen. l3. p. 194. 1. de Histor.

eni

neq; languens; in mollibus, non violentâ & coactâ oratione subsultans; non ita tamen copiosus ut nimius; neq; ita suavis ut lascivus; nec adeò levis ut remissus: non sic tristis ut horridus; neq; ita simplex, ut nudus; aut adeo comptus, ut affectatâ compositione calamistris videatur inustus: par verbis materia, par sententia rebus. In re gestâ exprimendâ, gravis atq; magnificus, & tamen succinctus ac proprius. In narratione naturalis, & semper spectatus, ordinem minime confundens, & rerum eventa non pracurrens; minimè in gratiam adulator, aut reprehendendo parcus in Veniam, non amarulentus in noxam. Ipsi quoq; Senatui, ordini illi orbis terra moderatori venerando, Populoq; Rom. terrarum principi, si vel temeritate pracipites, vel errore Lapsi, vel quacunq; forent ratione supra modum iustumq; evecti, nequaquam parcens. Res etiam adversariorum debitâ commendatione non defraudans, ut modò narrator tantum, modò censor esse videatur: atq; ita severus & tetricus, ut ne Censoribus quidem gravissimis, quibus nihil Roma sanctius fuit, ubi facto usus fuerit, unquam ignoverit. At verò inconcionibus, ante omnia verborum parcus,

sen-

sententiarum dives, multo est verbis, quam sensu restrictior atq; concisior, in qua parte non cæteros Scriptores tantum, sed seipsum quoq; longe antecellit. Hæc ille de Livio inquit *Lud. Vives*, atque adeo de Historico optimo. Sub *Augusto* suam edidit Historiam; quarto *Tiberii* anno mortem obiit. Libros scripsit centum & quadraginta, (quos in *Decades*, non ipse, sed fastidiosa legentium scindit ignavia; (*Petrarchæ* opinione). Verum ex his triginta quinque soli supersunt. Quorum tres quidem priores, multa habent cum *Dionysio* communia; tanta tamen sermonis suavitate atque elegantia descripta, ut repetitionis Lectorem pigere nequaquam possit. Reliquis Septem libris primæ decadis, Historiam continuat Auctor, ad Annum V. C. 461. Iam verò, priusquam ulterius progrediatur Lector noster, quamvis locupletissimam fortassis primorum temporum *Romanorum* ex *Dionysio Halicarnassæo*, & ex prædictis *T. Livii* libris Historiam nactus jam fuerit: hoc in loco tamen haud inutiliter legi possunt, *Plutarchi Romulus*; *Numa Pompilius*; *Valer. Poplicola*; *Coriolanus* & *Camillus*. Haud inutiliter

Variarum. Epist. 22.

dis

dixi? ecquid ejus Auctoris sine magno emolumento & operæ pretio legi potest? presertìm si lector serius accedat, perspicax & judicandi peritus? Thesauros sapientiæ, doctrinæ, Historiæ, in *Plutarcho* reperire est. Immò sunt qui ejus monumenta (*Parallela* dico majora, & *Moralia*) omnium veterum Historiæ Scriptorum, omnium denique qui præclarè, rectè, ac sapienter aliquid aut fecerunt aut dixerunt, (seu Græcos seu Latinos putemus) *Bibliothecas* esse affirmarunt. Vt non immeritò *Theodorus Gaza*, interrogatus aliquando, quemnam Auctorem sibi reliquum fieri vellet, si cæteris omnibus carendum esset; Vnum *Plutarchum* responderit. Hac propter eum toties Historiarum studiosis, suprà & deinceps, commendamus; atque per partes legendum, sed suo quasque tempore præcipimus. Per partes (inquam) quia (uti *I. Lipsius* non propriè Historiam sed particulas Historiæ scripsit, & *ablegit illustrium virorum vitas*. Et tamē inibi (si *Caleri* judicio stemus) omnibus numeris leges Historiæ absolvit, magis quam *Suetonius* aut alius talis. Vtcunque, dignus herculè, si quis alius (opinione *Lipsii*) *prin-*

In not. ad polit. Lib. 1. c. 9.

Epist. de stud. polit

principe Scriptor, qui judicium mirificè format, & diffusâ ac planâ quadam scribendi viâ ad virtutem ubiq; & prudentiam ducit.

SECT. 18.

T. Livii Decas Secunda, h.e. à libro 10. ad 21. tota interiit. Quomodo, & undè ea Historia suppleri possit. Appianus Alexandrinus. De eo quid censeant viri doctissimi.

SEd ut pergamus quo eundum erat in T. *Livio*. à libro ejus decimo ad vicesimum primum, tota Decas secunda desideratur. Historia scilicet annorum septuaginta, ab anno videlicet V.C. 461. ad annum V.C. 531. intra quod temporis intervallum, (præter alia notatu apprimè digna) incidisse dicuntur, Bellum *Tarentinum* cum *Pyrrho Epyrota*; Bellum *Punicum* Primum; Bellum *Ligusticum*, *Illyricum*, & *Gallicum*. Huic igitur defectui supplendo, inserviunt *Epitomastis* illius (Auctoris nostri cognominis) argumenta. Ad consummandam verò istorum temporum Historiam, adsciscendus

dus est *Plutarchi Pyrrhus*, nec non *Justini* liber decimus septimus, inde decimus octavus. Denique vicesimus secundus, & vicesimus tertius. Hisce adjungenda quatuordecim capita libri quarti *Orosii*. Et quatuor prima capita Libri tertii *Historiæ Miscellæ Diaconi*. Præcipuè verò *Polybii* lib. 1us & 2us. Vbi de bello *Punico* primo, licet plenam non habeamus Historiam, plura tamen quam apud omnes *Latinos* qui extant, inveniemus. Idem de bellis quæ *Romani* gesserunt cum *Gallis* in *Italia* degentibus, censendum. Hùc etiam possunt advocari, *Fabius Maximus Plutarchi*, & M. *Marcellus*; qui fortiter inprimis & fœliciter contra *Ligures* & *Gallos Cisalpinos* pugnavēre: sicuti postea fecerunt bello *Punico Secundo* adversus *Carthaginenses*. Siquidem ille, primus *Annibalem* morâ fregit; hic eum posse vinci primus docuit, uti scribit Auctor de *Viris Illust*. postremò, *Johannes Zonaras*, qui res *Romanas* ab urbe conditâ, ad *Constantinum magnum* breviter perstrinxit, tomo Secundo *Annalium*, potest fortassis adminiculi hûc aliquid conferre, ad lacunam illam in Historiâ *Livianâ* explendam: nonnihil etiam *Ap-* *Cap. 45.*

Biblioth. cod. 57.

pianus Alexandrinus in *Punicis* & *Illyricis*, Scriptor ex censurâ *Photii*, quoad ejus fieri potuit, veritatis amans. Militaris disciplinæ (si quis alius) enarrator: sed unus est ex omnibus Historicis, qui Romanorum provincias, opes, exercitus, totiusque Imperii descriptionem ad intuendum velut in subjecta tabula proponit. Vti observavit *Iohannes Bodinus*. In eorum tamen antiquitate sæpissimè offendit, inquit idem *Bodinus*. Et *Iosephus Scaliger* in *Animadversionibus Eusebianis* eum in Historia *vel admodum infantem fuisse* autumat, vel *multa ejus Syriacis esse adsuta*. Quin & doctissimus *Vossius*, eum *Polybio* multum debere, ac *Plutarchum* ad verbum exscribere solitum, affirmat. Reverà *Franc. Balduinus* aliquot *Plutarchi* in *Crasso* paginas, de bello *Parthico*, in libris quoque *Appiani* repetitas legi fatetur. Verum id esse factum suspicatur, non ab ipso *Appiano*, qui *Plutarcho* fuit æqualis; sed a librariis, ut supplerent aliquam in *Appiani* comentariis lacunam.

Methodi 2. Cap. 4.

Balduinus l. 1. de Inst. Hist. p. 87.

SECT. 19.

Ad reliquos viginti quinq; libros T. Livii ubi pergendum. Eorum Historiam quinam alii Auctores confirmare aut illustrare possint. Decades novem posteriores cum dimidia prorsus desiderantur. Unde resarcienda earum jactura. Salustii Historia laudatur. Item Cæsaris Commentarii: ab eruditis prisci ævi, juxta & modernis.

HIsce utcunque subsidiis auctus, Lector noster, Historiæ studiosus, ad librum XXI. *T. Livii* procedat, (h.e. ad *Decadem Tertiam.*) Indè continentèr pergat omnes reliquos, quotquot supersunt, diligenter ordine percurrere (duas videlicet *Decades* & dimidiatam) in quibus, Historiā minimè intercisam, annorū quinquaginta & sex, videre potest, usque ad annum VC. 587; sed & una cum istis *T. Livii* viginti quinque libris, (totidem enim, post primam *Decadem* commune naufragium evaserunt) præter illos *Plutarchi* suprà nominatos, *Fabium* & *Marcellum*, conjungat *Hannibalem*, *Scipionem Africanum*, *T. Quinctium Flamininum*, *Paullum Æmylium*, *Catonem Majorem*, sive *Censorium* vocatum. Horum enim

quilibet intra ſpatium prædictum floruit, eorumque ſingulares Hiſtorias, & una rerum *Romanarum* ſucceſſus, *Plutarchus* literis aliquanto fuſiùs, nec minus luculenter conſignavit. A libro 45° *T. Livii*, novem *Decades* cum dimidia, (quatuordecim enim ſcripſerat) h.e. nonaginta & quinque libri, communi (inquam) illo & deplorando naufragio periêre: Hiſtoria nimirum annorum, 157. uſque ad mortem *Druſi Neronis*, *Auguſti Cæſaris* privigni, qui bellum *Germanicum* ultrà *Rhenum* adminiſtrans, fato eſt functus. A. V. C. 744. Horum librorum periochæ, ab *Epitomatore* ſupra nominato collectæ extant: quibus amplificandis, poſt *Majorem Catonem Plutarchi*, ſequantur legendi duo *Gracchi*, *Marius*, *Scylla*, *Cato Minor* ſive *Vticenſis*, *Sertorius*, *Lucullus*, *Pompeius M. M. Craſſus*. *Cicero*. *Antonius* & *M. Brutus*, ſuo quiſque tempore. Hos inter *Saluſtii* Bellum *Ingurthinum* ponat Lector. *Catilinarium* adjungat, & *Cæſaris* Comentarios. Quos Auctores etiã inter principes Hiſtoricos numeravit Antiquitas. *Saluſtium Quintilianus Thucydidi* opponere non veretur. *Tacitus* eum Rerum *Romanarũ* Auctorem florentiſſimum

Lib. 10. c. 1.
Hiſtor. 3.

tissimum nuncupat. *A Martiale Epigramatista, Crispus Romana primus in Historia*, dicitur. Indè Colerus ad *Stanislaum Zelenium*. *Cogita* (inquit) *in Salustio omnia fuisse, quæ in perfectum Historicum cadunt, vel antiquorum testimonio*. Et postea: *Bellum Catilinarium memoriter tenes: sed frustra nisi consideras profundam illius viri Reipub. scientiam, quam ille vel breviculo illo libello prodidit. Non minori arte Bellum Iugurthinum confecit. Duæ illæ Epistolæ de Repub. Ordinanda ad Cæsarem, nonne Cœlo delapsæ videntur?* Iustus Lipsius. *Salustium, si mei arbitrii sit, in hoc lustro, principem Senatus Historici legere non dubitem*. Iam verò *Cæsaris* Commentarios quis non laude dignissimos, & diligenter à juventute legendos unquam censuit? *Cicero* valdè probandos affirmavit. *Aulus Hirtius* etiam admirandos. *Adeò probantur* (inquit) *omnium judicio, ut prærepta, non præbita facultas scriptoribus videatur, Cujus tamen rei* (pergit) *maior nostra, quam reliquorum est admiratio. Cæteri enim, quam benè atq; emendatè, nos etiam quam facilè, atq; celeriter, eos perscripserit, scimus*. Quid Critici

Lib. 14.

Epist de stud. politico.

Epist. ad maximil. Imp.

Cic in Bruto. In præf. l. 8. de Bello Gall.

Lib. 1. de Histor. Lat. Cap. 13.

hodierni? haud minoris æstimant. Clarissimus Vossius. *Scriptor est purus & elegans, inq; verborum structurâ accuratus, ac omnino placidi instar fluminis procurrens: intereà* Πολιτικὸς, *ac gravis in sententiis: quo Xenophontem exsuperat: cæteroquin ei non dissimilis multum.* Et postea; *sane ex eo haurire est maximarum & utilissimarum rerum copiam: quam qui verborum elegantiâ contenti negligunt, minus etiam pueris sapiunt, qui nunquam se ita arboris frondibus oblectabunt, ut egregios ejus fructus contemnant.* Librum de Bello *Africano* sive sit *Cæsaris* sive *Oppii* sive *Hirtii*, reliquis omnibus præfert *Colerus*. Ita non *sanguine* & *colore tantùm, sed robore ac nervis ea commentatio* (inquit) *præstat: habent certè principes, & militares viri, quod legant & imitentur, aut mirentur potiùs. Quis enim Cæsarem imitetur?* A Colero, & *Vossio. J. Lipsius* de *Cæsare* nonnihil diversum sentit. Sic n. scribit. *Ex iis qui superant Historicis* C. *Cæsar laudatur imprimis. Si ut disertus narrator, libens assentio: est n. eius viri pura oratio, sine fuco & calamistris ornata, vel Romanis vel Atticis Musis dignissima. Sin ut perfectus Historicus,* du-

Epist. de stud. polit.

Epist. ad Maximil. Imp.

dubitare me dicam, cum & nonnulli fidem ejus in Historia Civili requirant, & tertium illud ἠθικὸν καὶ Πολιτικὸν *totum ei desit. Itaq; ipse Cæsar cæteroqui minimè sui contemptor commentarios inscripsit, non Historias: & hoc ipso laudem veram meruit, quod falsam contempsit.*

SECT. 20.

De Dione Cassio & ejus Historia. Quot libros scripserit. Eorum quot perierint & quantâ jactura. Inter optimos Scriptores quam merito censendus Velleius Paterculus. Ejus virtutes indicantur. Sed & nævi non dissimulantur. Ad Cæsariorum temporum Scriptores transitur.

POssunt etiam post *Lucullum Plutarchi, Dionis Cassii* sive *Coccei* (inter nobileis Historicos meritò numerati) *Reliquiæ* hûc accersiri. A *Quinti Metelli* rebus in *Creta* gestis, Anno V. C. *686.* incipiunt. Dein *Pompeii* egregia facinora exponunt, à bello pyratico auspicando; atque ita *Romanam* continuant Historiam ad mortem *Claudii Cæsaris*, An. V. C.

Phot. Bibliotb. cod. 71.

806. Scripsit quidem *Dion* Historiarum libros octoginta, inchoando ab *Ænea* in *Italiam* adventu, & *Alba* urbe, ac *Româ* conditâ. Vndè continentèr pergebat; & in ejus, qui *Heliogabalus* est cognominatus, cæde finivit. Sed primi triginta quatuor libri periere: sequentes viginti quinque extant; qui indè sequebantur, pariter intercidêrunt. Quanta autem fuerit istorum quinquaginta quinque librorum iactura, ex iis quæ de eo refert *Johannes Bodinus*, æquo cuivis rerum æstimatori, facile est coniicere. C*um enim* (inquit) *Dio totum vitæ suæ temptus, in repub. gerenda consumpserit, ac per omnes honorum gradus, bis ad consulatum evectus, deindè proconsul factus, provincias summa cum sua laude gubernârit, magnam deniq; bonarum artium scientiam, cum usu conjunxerit, quis dubitet eum inter optimos Scriptores censere? Profectò Comitiorum, ac magistratuum* Romanorum *totiusq; publici juris disciplinam, accuratè collegit. Principum verò consecrationes, & ἀποθεώσεις unus tradidit, & ea quæ Tacitus Imperii Arcana vocat, penè solus evulgavit. Fuit enim publici consilii diligens indagator.* Aut si cōpendiosa magis viâ uti

Methodi Cap. 4.

ve-

velit noster Lector, reliquamque Historiam qua *T. Livius* deficit, uno quasi filo pertextam legere; *Velleius Paterculus*, non ineptè potest admitti: *explicator veteris Historiæ luculentus, & pressus, & efficax imprimis.* Ita de eo *Aldus Manutius*. *Probus & fidus, donec ad* C*æsarum res venias, ubi haud usquequaq; verus: adulatione enim multa celat, aut velat; immo & palàm aliter narrat: disertus tamen ubiq;, & eloquentia quadam facili, ac profluente.* Ita Iust. Lipsius. Eius dicendi genere nihil purius, ac suavius fluere potest: Antiquitates Romanorum ab ultimo principio, tantâ brevitate ac perspicuitate (siquidem integer extaret) comprehendit, ut nemini secundus esse videatur. *Laudes etiam illustrium virorum, egregia quadam oratione, & magno viro digna commendare solet:* ita *Iohannes Bodinus*. Duobus libris eius, compendium historiæ R*omanæ* constare vulgo receptum est. Primoris libri frusta tantum (uti loquitur R*henanus*) supersunt; à nono tamen capite, editionis *Gruterianæ*, si Lector incipiat, Historiam à *Perseo Macedonum* rege devicto, ad *Tiberiani* Imperii annum decimum sextum, continua

In Scholiis ad Vell.

In animav. ad Vell. pater.

Cap. 4. Meth.

tinuatam reperiet. Cum *Velleio Plutarchi* vitas, illas quas ſupra indicavi, ſuo ordine, & cum libuerit, ad ampliandam Hiſtoriam conjungat, & ſic denique ad *Cæſariorum* temporum *Scriptores* accedat.

SECT. 21.

Hiſtoria Cæſarum à Suetonio & Tacito primo petenda. De utroq; præclara doctiſſimorum virorum teſtimonia. Circa Tacitum variant celeberrimorum Criticorum judicia, ne dicam pugnant. Et Suetonio & Tacito lux à Dione Caſſio.

EOs inter, à *Suetonio Tranquillo* incipiat, emendatiſſimo & candidiſſimo Scriptore: id ei Elogium à *Vopiſco*. Floruit ſub *Trajano*, & *Adriano* Imperatoribus. Huic etiam ab epiſtolis fuit: *Plinio Secundo* valdè charus: nec immeritò; *probiſſimum honeſtiſſimum, eruditiſſimumq; virum* eum appellat in Epiſtola quadam ad *Trajanum*. Vndè recentiorum *Criticorum* de eo teſtimonia veriſſima eſſe conjicio. Quale eſt illud *Lud. Vivis*. *Græcorum* (inquit) & *Latinorum Scriptorum diligentiſſimus atq; incorruptiſſimus*

in Firmo. c. 1.

Spartia. in Adriano. c. 11.

lib. 10 ep. 95.

Lib 5. de Trad. diſc.

tissimus: Res duodecim Cæsarum videtur mihi integerrimè exponere, qui in optimis principibus, nec vitia, nec suspiciones vitiorum tacet: in pessimis verò etiam colores virtutum non dissimulat. Vivem sequitur *Colerus* ferè, quoad rem, sed & de stylo addit. *Oratio ejus brevis & nervosa est. Nemo ritus publicos diligentiùs miscuit. Emendatissimus & candidissimus est, nemini obnoxius. Quis enim ingenia & mores principum liberiùs unquam? Aulici & Politici non exiguum fructum ex hoc & simul exemplum capiant fugiendæ adulationis ab ipso Suetonio.* Cum *Suetonio Tranquillo, Tacitum* admittere potest Lector noster; magni & acerrimi ingenii Historicum, qui de temporibus iisdem cum *Suetonio* scribit. Novæ cujusdam gravis, concisæ, & sententiosæ eloquentiæ genere, eximiè præditum, ajunt Critici. De usu tamen ac utilitate ejus Auctoris variant, imò fortean pugnant doctissimorum virorum judicia. *Iustus Lipsius* Criticorum Coryphæus. *Vtilem magnumq́ scriptorem (Deus bone!) & quem in manibus eorum esse expediat, in quorum manu gubernaculum & reipub. clavus.* Iterum, *Acer Scriptor (dii boni!) &*

Epist. de stud. politico

epist. ad Ord. Batav.

Ad maximil. 2. Imp.

& prudens; & quem si unquam in manibus hominum versari utile fuit, his certè temporibus, & hac scenâ rerum expediat. Non ille Annibalis funestas Romanis victorias, non speciosam Lucretiæ necem, non vatum prodigia, aut Etrusca portenta recenset, & quæ alia sunt oblectandi magis quam instruendi Lectoris: hic mihi quisque principum Aulas, principum interiorem vitam, consilia, iussa, facta consideret, & obvia in plerisque nostrorum temporum similitudine, ab iisdem causis pares exitus animo præcipiat. Invenies sub tyrannide adulationes, delationes, non ignota huic seculo mala, nihil sincerum, nihil simplex, & nec apud amicos tutam fidem; frequentatas accusationes maiestatis, unicum crimen eorum qui crimine vacabant; cumulatas illustrium virorum neces, & pacem quovis bello sæviorem. Tristia ex iis pleraque fateor, & legentibus mœsta: sed singulis nostrûm à Thraseâ iam moriente dictum putemus, specta juvenis, & omen quidem dii prohibeant, cæterum in ea tempora natus es, ut firmare animum expediat constantibus exemplis. *Accedit genus ipsum sermonis minime sordidum aut vulgare, distinctum crebris, & nescio unde*

unde ex abdito erutis ſententiis, quas vel veritate vel brevitate vicem oraculi poſſis accipere. Denique: *mirabilis omnino Scriptor, & qui ſerio hoc ipſum agit quod non agit. Nec enim Hiſtoria ſolum eſt, ſed hortus & ſeminarium præceptorum.* Lipſii judicium planè ſequitur *Colerus*. Ita enim ſcribit; *Nos cenſuram Lipſii una cum Tacito æſtimamus. Tu Aulam & Palatia cogitas? Et cogitas ſerio? Amabo te diſce prius, ex Tacito Aulicorum fortunam; & ingenium principum parumper inſpice. Sit tibi ad latus Cornelius, verus ille comes Palatinus. Nec eſt quod te moveant Centauri nonnulli aut rupicones, qui hæc talia antiqua nimis, & noſtris moribus aliena cavillantur. Non inquam ita eſt. Eadem fabula nunc luditur, quæ olim: eædem virtutes & vitia repreſentantur. Tantùm perſonæ mutatæ ſunt: ſed quæ doctum & prudentem ſpectatorem deſiderent.* A *Lipſii* & *Coleri* ſententia, hac ex parte, longè abit Iſaacus Caſaubonus, virtute atque eruditione juxta admirandus. Is enim, ubi alios Hiſtoricos cum *Polybio* ſuo comparat, de *Tacito* affirmat, ſi à fortuna non eſſet deſtitutus, quæ ei dignam ſua facultate materiam negavit, quemvis è

Not. ad lib. 1. polit.

Epiſtola de ſtud. politico.

Prin-

Principibus, sive *Romanorum* sive etiam *Græcorum* Historicorum, videtur potuisse provocare: *sed ejusmodi tempora constat* (inquit) *ab eo præsertìm in Annalibus esse descripta, quibus nulla unquam fuerunt turpissimis vitiis fœdiora; neque aut virtutum steriliora, aut virtutibus inimiciora.* Mox utriusque, *Polybii* ac *Taciti* materias particulatius at summatim recensens, tandem sic concludit. T*acitum igitur, facilè nos quidem excusamus: illos excusari non posse iudicamus, qui unicum hunc Historicum, omnibus aliis anteponunt: Vnum* T*acitum Politicis hominibus assidue terendum pronunciant: Vnum esse unde principes, & principum Consiliarii documenta regendæ Reipub. petere debeant. Cujus absurditatem sententiæ, si vellemus exagitare, facile probaremus, qui ita sentiunt, eos tyrannidis principes hodiernos accusare, vel palàm tyrannidis instituta videri velle eos docere. Quid enim, præsertim iuveni, lectione illorum Annalium esse queat perniciosius? Vt bona exempla si sæpè ob oculos versentur, proficiunt, etiam non sentientibus nobis, sic mala nocent; paulatìm namq; descendunt in animos, & vim præceptorum obtinet,* *fre-*

frequenter legere aut frequenter audire. Iam verò ut pergamus. Vtrumque, *Suetonium* & *Tacitum*, rectiùs intelliget Lector noster, & majori claritate percurret, post *Dionem* supra nominatum; ita *Colerus* expressè suadet. *Tacitū tu & Suetonium vis rectius intelligere. Dionem obducito. Illud scire te velim, unam illam Mæcenatis orationem ad Augustum insignem ac politicam, reliquorum omnium instar esse. Est & Agrippæ illa satis splendida. In cæteris rebus ac narrationibus* ἑλληνισμοῦ *suspicionem non effugit.* Epist. de stud. polit. p. 109.

SECT. 22.

Quomodò ad alios Historiæ Augustæ Scriptores transeundum. vz. Spartianum, Capitolinum, Vulcatium, & reliquos non levitèr æstimandos Auctores. Iusti Lipsii de iis judicium, item Casauboni. Herodianus suo loco cum superioribus legendus. Quousq; in Historia processerint isti: quos inter, Aurelius Victor, & Pomponius Lætus meritò admittendi.

HIs expeditis, si *Nervæ Coccei* & *Trajani*, duorum insignium bonitate

tate principum, vitas, ex *Aurelio Victore, Xiphilino*, aut alio quopiam ἐκ τῶν βιογράφων adnectat, immediatè & recto ordine sequetur Spartiani *Adrianus*, *Capitolini Antoninus* cæterique Imperatores, quorum vitæ ac res gestæ, à sex illis *Historiæ Augustæ* Scriptoribus, non tam disertè quam verè in literas referuntur; quos accuratè emendatos atque illustratos, *Isaacus Casaubonus*, novissimi hujus seculi immortale decus, & *Claud. Salmasius*, rerum literarumque veterum usque ad miraculum doctus, haud ita pridem nobis dederunt. Hosce Auctores, licèt exili quidem ac levidensi testimonio prosequatur *Caspar Barthius* alicubi, & ipso ævo *Theodosiano* vel etiam *Justinianæo* latinitatem in plerisque deformiorem pronunciet: nolim quisquam, utilitatis parum ex eorum lectione comparari posse putet. *Iusto Lipsio* potius auscultet, atque etiam *Casaubono*. Quorum ille breviter sic. *Alius Scriptor in aliam rem utilis. Spartiano, Lampridio, Capitolino, Vulcatio, & illis quasi partium secundarum Historicis, eloquentiæ non multum, rerum & morum veterum immensam copiam est haurire.* Iste verò fusius & pleniore elo-

Advers. l. 26. c. 16. c.

Epistol. quæst. l. 5. ep. 2.

elogio. *Horum Auctorum lectio, cum omnibus & Historiæ & morum antiquorum studiosis, necessaria, nedum utilis; tum vel maximè iis, qui cognitione juris civilis Romanorum delectantur. Quam multa enim toto sparsim opere invenias, quæ ad jurisprudentiæ studia propriè pertineant? quam multis locis aut novum jus aliquod introductum, aut vetus antiquatum observatur? ut taceam, quod absq; his Scriptoribus fuisset, plurimos prudentes, quorum extant in pandectis & nomina & fragmenta; ignoraremus: taceam item dictionis genus, in multis commune cum antiquis jurisconsultis. Quid? Tot principum pulcherrimas epistolas, tot gravissima Senatus consulta, tot alia publica monumenta, è Scriniis Augustorum, Actis Senatus & Populi, aut nescio undè ex abdito eruta, quanti censemus facienda? aut quem mihi dabis ex omni veterum Auctorum numero, cui propter similem vel fidem, vel diligentiam tantum debeamus. Nec prætermîserim eruditas illas, neq; longè petitas, sed è re natas digressiones, quibus hi libri, tanquam segmentis purpuræ veri luminis, variis locis sunt ornati.* Ita *Casaubonus.* Hi verò Auctores annorum plus minus cen-

In Prologum. ad Histor. Aug.

tum ſexaginta ſeptem (niſi me fallant Chronologi) Hiſtoriam Lectori noſtro ſuppeditabunt. Certè ſeptuaginta, atque eo ampliùs fuiſſe docebunt, qui horum temporum decurſu, ſeu jure ſive injuriâ, vel *Imperatorum*, vel ſaltem *Cæſarum* ſint adepti nomina: quorum etiam nonnullorum vitas & res geſtas, politiſſimus ac judicii non vulgaris Auctor *Herodianus*, diſertè & elegantèr octo libris deſcripſit. Eum igitur ſi cum ſuperioribus *Biographis*, ſuo tempore conjungat Lector noſter; *Commodi* Imperatoris, aliorumque ſeptem, qui eum ſunt ſecuti, uſque ad *Gordianos*, Hiſtoriam pleniorem, longèque illuſtriorem habiturus eſt. Siquidem in eo Scriptore, negotiorum perſonarumque varietatem multam, multam rerum novitatem deprehendet; crebra in utramque partem fortunæ, ceu vacillantis, exempla habebit; conſilia admirabilia & conſiliorum inopinatos eventus obſervabit. Graves pro tempore ſententias, & plenam ubique dignitatis, plenam ſuavitatis orationem comperiet. Denique *copioſam quandam ad inſtruendos mores ſupellectilem* (ita *Politianus*) *inibi inveniet; & tanquam ſpeculum hu-*

Polit in præf. ad Pont. Max. Innocent. 8.

ma-

manitatis agnoscet, in quod inspicere omnis vita poterit, unde ea capere atq; haurire documenta queat, per quæ vel publicis vel privatis rationibus consulatur. Legat igitur censeo, sive Græcè sive Latinè hunc Auctorem; nam haud scio uter majorem laudem mereatur *Herodianus* ne, quem in lingua sua, ubere venâ fluere non negaverim: an *Politianus*, qui *Herodiani* scripta, tantâ fœlicitate interpretatus est, ut non transtulisse, sed ipse composuisse videri possit. Vtcunque, sex illi priores *Biographi*, quorum ultimus est *Vopiscus*, sed eruditus admodùm & præ cæteris accuratus, Lectorem ultrà annum V.C. millesimum tricesimum sextum deducet; ad mortem scilicet *Carini Cæsaris*, qui cum *Numeriano* post *Carum* imperâsse, aut imperium affectâsse perhibetur. Fatendum est in hac serie quam nobis exhibent Auctores isti sex βιογράφοι, superiùs nominati, hiatum quendam esse inter *Gordianum* Tertium & *Valerianum* Imperatorem. *Gordiano* enim, non successit immediatè *Valerianus*; sed duo *Philippi*; ijs *Decij*; deindè *Vibius Gallus*, cum filio *Volusiano*; tum *Æmplianus Libycus*, quem immediatè *Vale-*

In Not. ad Trebell. poll.

rianus excepit. Alios plures recenset clarissimus Casaubonus, usque ad quindecem, Augustos vel Cæsares, intra novem vel ad summum decem annorum spatium, de quibus apud hos Scriptores nulla jam extat mentio. Huic itaque defectui supplementum quæratur ab *Aurelio Victore*, Auctore neque indiserto nec inarguto; quem, *virum sobrietatis gratiâ multilaudum*, dicit *Ammianus Marcellinus*: & *Casaubonus*, opusculum ejus de vitis *Augustorum*, *elegantissimum* appellat. Vel à *Pomponio Læto*, *Antiquitatis & bonarum literarum* (ut in eâ ætate) *consultissimo*; ac *inter præclara sui seculi ingenia conspicuo*; qui *Romanæ* Historiæ compendium, ab interitu *Gordiani* Iunioris paullò ultra *Heraclii* mortem non ineptè concinnavit.

Lib. 21. c. 18.
In Not. ad Hist. Augustam.
Polit. Miscellan. c. 73
Paul. Iovius Elog. 40.

SECT. 23.

Post Constantium Chlorum, uti & paullò antè, Historia nonnihil perturbata videtur: præsertim apud Latinos Scriptores. Eusebius, Zosimus, Zonaras, explicatiorem reddere possunt. De Zosimo & Zonara eorumq́ scriptis item de

Ior-

Jornande. Ammianus Marcellinus hic locum habet. Lipsii & Balduini Icti de eo censuræ.

SEd quoniam temporum istorum usque ad Constanstini M. liberos, Historia satis est perplexa, & tenebris involuta, præsertìm si Latinos tantum Scriptores consulamus; non erit operæ dispendium, à Græcis, *Eusebio*, *Zosimo*, *Zonara*, aliove aliquo Auctore suppetias petere, tam ad Imperatorum supradictorum, quam ad sequentium *Dioclesiani*, *Constantii Chlori*, *Galerii* & *Canstantini M.* Historias illustrandas. Namque hac ætate floruit *Eusebius*, nempe sub ipso *Constantino* ac filiis ejus; & ob πολυμαθίαν καὶ πολυϊστορίαν valdè celebris fuit. De quo plura erunt dicenda, quum ad Scriptores Ecclesiasticos ventum erit. *Zosimus* Imperii declinationem descripsit, ab *Octaviano Cæsare* exorsus, ad urbem à *Gothis*, *Alarico* duce, captā, libris sex. Quorum primo *Cæsares* priores, usque ad *Dioclesianum* breviter percurrit; reliquos paulò fusiùs & explicatiùs depingit, libris quinque posterioribus. Vixit tempore *Theodosii* Iunioris. Dictio ejus brevis, per-

 spicua

ſpicua, pura & ſuavis. Ita de eo *Photius*.

Cir Ann. Chr. 410. Homo fuit quidem Paganus, atque indè principes *Christianos* frequentèr ſugillat; propter quod tamen, ei fidem, non temerè idcircò abrogandam cenſet *Leunclavius*: immò addit inſuper; *Si quis eum*

In præfat. ad Sambuceum. *ſepoſito animi adfectu legerit, experietur hanc ipſius Hiſtoriam (ferè totam ex illarum rerum narratione contextam, quæ ab aliis memoriæ proditæ non ſunt) ad cognoſcendum jucundam, ad uſum in vitâ civili ſanè idoneam & fructuoſam eſſe.* *Hen-*

Epiſt. ad Phil. Sydneium. *ricus* etiam *Stephanus*, eum *veritatis & eruendæ è tenebris, & in lucem proferendæ valdè ſtudioſum fuiſſe* perſuaſum habet. *Johannes* quidem *Zonaras*, Hiſtoriam καθολικὴν ſcripſit, ab initio mundi ad ſui ævi Imperatoris *Alexii Comneni* obi-

An. Ch. 1118. tum. Eam in tres tomos diſpertivit. Tomo primo res *Orientales* inprimis ab orbe condito, ad excidium uſque *Hieroſolymitanum* ſummatìm recenſentur. Tomo Secundo Hiſtoria *Romana*, ab V. C. uſque ad *Conſtantinum M.* brevitèr perſtringitur. Tertius denique Tomus, *Chriſtianorum* Imperatorum res geſtas complectitur à *Conſtantino M.* ad *Alexii Comneni mortem.* Ex his igitur vel omnibus,

vel

vel aliquibus, Imperatorum ſupra memoratorum Hiſtoria, explanatior juxta & uberior fieri poteſt. Præſertìm, ſi dum ea quæ ſub *Gallieno* proximiſque Romanorum Principibus à *Gothis* geſta ordine apud *Zoſimum* legantur, *Iornandes* advocetur, qui bona fide ſingula fuiſſe narrata teſtis idoneus oſtendet. *Perpulchrè enim conveniunt* (*Leunclavii* verba ſunt) *quæ ab utriſq; de Gothis commemorantur; nec aliud ferè diſcrimen eſt, quam quod à Iornande pleraq; paullò plenius enarrantur, non omiſſis rerum circumſtantiis; quas non perindè Zoſimo ac Iornandi cognitas fuiſſe minime mirum videri debet. Gothus enim erat vel Alanica natione Gothis affini oriundus Jornandes. Et rectiùs haud dubiè res ille patrias tenebat, & Gothicos Scriptores Græcis atq; Romanis, ut ipſemet fatetur, adjunxerat.* Hinc rectà *Amm. Marcellinum* adeat Lector; fidei ac judicii apud rigidiſſimos cenſores ſatis clarum: ſua confeſſione Styli militaris, ac ſcabroſi. *Rem militarem ut miles, diligentiſſimè perſequitur. Et deſcriptiunculis non rarò divertit, nec rarò ſententias miſcet.* Ita de eo *I. Lipſius*. Et *Balduinus*: *Homo quidem militaris, ſed tam literatus miles,*

Præfat. ad Zoſimum.

tamq; veterum literarum studiosus, ut nihil non pervestiget. Vno verbo dicam, diligentissimus Scriptor est. Est quidem scabra eius (hominis nempè Constantinopolitani) oratio Latina: sed rebus est doctis referta, & variam, multiplicem, reconditamq; lectionem includit; & verò Historiam quam alius non exposuerit, copiosè explicat. Hæc & plura de eo *Balduinus.* Scripsit libros XXXI: à principatu *Cæsaris Nervæ* exorsus, adusque *Valentis* (in cujus Aulâ floruit) interitum: sed ex his XIII communi naufragio pessum iverunt. In ijs qui supersunt, incipiens à *Gallo Cæsare* circa Ann. Chr. 353. res *Constantii Cæsaris, Iuliani, Joviani, Valentiniani & Valentis,* quarum ipse magnam partem inspector erat ennarratè describit. Hic igitur ad Ann. V. C. 1128. Ann. scilicet à Christo Nato 378. Lectorem perducet.

SECT. 24.

Historia Miscella Diaconi, item Iornandes de Rebus Geticis, necnon Procopius & Agathias suum hic locum habere possunt. Vel si placeat Zonaræ Tomus Tertius. Quem sequatur Nicetas Choniates.

niates. Tum Nicephorus Gregoras. Aut si prolixum nimis id videatur; post Zosimam, Blondus Forliviensis legi potest. Vel aliter post Vopiscum Sigonii Historia Occidentalis admitti potest. Indè ad 7. vel 8. lib. primæ Decadis Blondi pergat Lector.

POst *Ammianum*, si *Pauli Diaconi* Historiam *Miscellam* accersat Lector; eique comitem adjungat, (quem supra in subsidium *Zosimo* assignavimus) *Jornandem*, de Regnorum ac Temporum successione, nec non de Rebus *Geticis*; non inclinationem modo, quam à *Zosimo* didicit, sed etiam interitum ipsum *Romani* Imperii animadvertet. Et ne rerum fortè à superioribus memoratarum molesta nimis & tædio plena sit repetitio: incipiat à 12° libro Historiæ *Miscellæ*, qui à *Valentiniano* auspicatur, & reliquos indè percurrat; quibus Historia usque *Michaelis Curopolatæ* tonsuram continuatur. h.e. ad ann. Chr. 812. *Jornandem* etiam, ubi tempora & res gestæ requirere videbuntur, adhibeat. Is enim de *Getarum* origine, nec non de rebus ab ijs circa illa tempora gestis (uti suprà innuimus)

Hi-

Historiam non contemnendam scripsit. *Procopius* etiam, qui de Bellis, *Persico, Gothico*, & *Vandalico*, *Iustiniani* auspiciis, ductu *Bellisarii* gestis, septem libros composuit, hoc in loco opportunè & non sine fructu legi potest. Siquidem in ejus libris (si *Volaterrano* credamus) *tanta est rerum cognitio, ut quemvis curiosum alere; tot etiam (ut solet in huiusmodi bellis) ducum vertigines, Sratagemata, consilia ordinandi, captandi, refellendi, tergiversandi, mitigandi, ut quemvis ignavum prudentem planè hominem, ac publicis & privatis actionibus idoneum reddere valeant.* *Magnum Scriptorem* eum vocat eruditissimus *Casaubonus*. Et *Iohannes Bodinus, inter selectos eum recensere* nullus dubitat. *Procopium* sequatur *Agathias* floridus & non *contemnendæ prudentiæ* Scriptor. Quod si *Zonaræ* (cujus itidem supra mentionem fecimus) Tomum tertium perlegere & sequi placeat; *Nicetas Choniates* proximum locum vendicat, tum *Nicephorus Gregoras*, qui quidem Auctores, narrationis quasi filum alter ab altero excipientes, Historiam, præsertim *Orientis* Imperii usque ad *Andronici Palæologi* posterioris mortem, hoc est, ad Ann.

Notis ad Spartianũ.
Meth. c. 4.
Gruterus discurs.

Ann.Chr. 1341. pertexunt. Nec fraudabimus hosce Auctores suis elogiis; quibus etiam à viris apprimè doctis honestantur. *Illi* (inquit *Christophorus Colerus*) *qui ab oriente procedunt, floridum quoddam dicendi genus consectantur, & nimio sæpè mundo studentes ab immundo propius absunt. Gregoras ad prudentiam civilem unicus est fateor, & sententiarum uber quoddam. Zonaras Reipub. satis gnarus facere: & proficiant ex eo legum studiosi. Choniates ab ineptiis sæpè non abstinet: piè tamen multa, & aliquando de causis publicorum malorum non imprudentèr disserit*. Verum de his etiam infrà, loco fortassè magis idoneo.

Si autem totidem Auctorum lectione φιλοΐστωρ noster defatigari videatur, & iter suum nonnihil cupiat in compendium contrahere. Post *Dionem*, aut *Suetonium*, *Zosimum* sibi adsumat: is (uti jam monuimus) Imperii declinationem ex professo contemplandam proponit: ita ipse de se testatur: Historiamque ab *Octaviano Cæsare*, ad urbem à *Gothis* captam, perpetua serie continuat. Hinc ad id tempus quo *Carolus Magnus* diadema Imperiale obtinuerat, (quod hîc notatu indignum non

A.V.C. 1162.
A.Chr. 410

est)

est) per quadringentos ferè annos, Vrbs *Roma*, & tota *Italia*, quæ multis seculis, formidini & terrori, exteris gentibus fuerat, calamitatum aut præsentium sensu, aut impendentium metu perculsa, nunquam quievit. Ab eo igitur tempore, quo Vrbem victor ingressus est *Alaricus*, & desiit *Zosimi* Historia, pergit *Blondus Forliviensis*, *Gothorum*, *Vandalorum*, *Longobardorum*, aliarumque nationum facta narrare, Historiamque mille triginta annorum pertexit. Nempè ad Annum Salutis Christianæ, 1440. aut si Lectori visum fuerit, ubi *Vopiscum* expediverit, haudquicquam à rectâ studii Historici Methodo deviabit, si *Caroli Sigonii* Historiam de *Occidentali Imperio* admittat. Eam (uti profitetur ipse) primo singulari diligentia & accuratione collegit; deindè quam verissimè, in maxima rerum obscuritate, temporum vetustate, scriptorum dissentione potuit, literis consignatam posteritati commendavit. Incipit ab Anno Chr. 284. quo anno *Carinus* à *Diocletiano* ad *Martium* victus occubuit. Desinit in morte *Iustiniani*, qui obijt Imperii sui anno. 39. Chr. 565. *Posthac* (inquit) *ipso prorsus extincto Imperio, Res Ro-*

Epist. prælim.

Romana in multa regna est distributa, Francorum & Burgundionum in Gallia, Gothorum in Hispania, Anglonum & Scotorum in Britannnia, Longobardorum & Normannorum in Italia: Itemq; Sarracenorum in Africa. Atque à *Sigonio* ad *Blondum* (si libuerit) procedat Lector, & à 7° vel 8°, primæ Decadis libro, incipiat, & sic ad finem usque pergat.

SECT. 25.

Breviorem adhuc Historiæ cursum ab initio Cæsarum ad hoc usq; seculum Lectori suppeditabunt, Iohannes Cuspinianus, Paulus Iovius & Augustus Thuanus.

QVod si breviorem adhuc Lector desideret Historiæ cursum, nec multorum Auctorum lectione delassari sustinebit; Historiam *Cæsaream* scripsit *Johannes Cuspinianus*, sollers antiquitatis indagator: à *Julio Cæsare*, usque ad *Maximiliani* I, mortem, luculentum sanè opus, & omnium Lectione dignissimum: utpote quo, dum vitas omnium ordine

Im-

Imperatorum deſcribat, non tantum, inſignia eorum exempla dicta & facta, quicquid in illis honeſtum eſſet vel ſecus proponit: Sed uniuerſam etiam temporum ſeriem (ſuprà mille quingentos & viginti annos) integram connexamque, non interciſam aut mutulatam, poſteritati reliquit. Ab eo ferè tempore orditur *Paulus Iovius* & Hiſtoriam non *Cæſaream* ſed univerſalem, ſplendide ſatis, ac ornatè, per quinquaginta annorum ſpacium continuat. Sed parum fidus in aliquibus putatur, & ad gratiam non pauca ſcripſiſſe perhibetur; in tantum, ut *Gorræus Pariſienſis*, ſe quas finxiſſet *Amadiſi* fabulas, non minus veras ac probabiles, quam *Iovii* ſcripta fore, confiſum affirmaverit. *Laudandus* tamen (ſi *iuſtum Lipſium* audiamus) *legenduſq́, ob multiplicem & variam rerum ſeriem, quas redegit compoſitè & dilucidè in unum Hiſtoriæ corpus*. Eũ excipit *Præſes* ille celeberrimus, *Iacobus Auguſtus Thuanus*, qui inter Hiſtoricos poſtremæ hujus ætatis facilè principatum obtinuit; Hiſtoriamque rerum per totum orbem geſtarum, ab anno Chr. incarnati. 1545. ad annum uſque 1608. ſtylo perquam luculento propagavit.

Bodinus Meth. p pen. H. 51. Melch. Canus p. 538 Paulus Iovius in quãlibet partem nimius odio & amore, gratia & ſimultate. Et quoniam pecuniam amabat, in Hiſtoria quoq; ſcribenda pecuniæ ſervus fuit.

SECT.

SECT. 25.

Particularium Historiarum Scriptores quidam lectu dignissimi recensentur. Guicciardinus. Paulus Æmilius. Philippus Cōminæus. Quorum egregia memorantur elogia. Meteranus, Chromerus. Bembus.

NOn sum nescius, multos esse alios Auctores, qui nationum quarundam particularium, & personarum singularium etiam gesta, stylo sunt persecuti; non antiquos modo sed & recentiores quoque suo tempore lectu dignissimos; hos inter *Franciscus Guicciardinus* occurrit qui de rebus suo tempore in Italia gestis tractat. *Prudens peritusq; Scriptor, & qui tales Lectores suos facit,* (inquit *Lipsius*) *liber est & verax; ab affectibus immunis, si tamen ab odio, quod retegere non semel videtur, in Ducem Urbinatem.* Largus est etiam *Johannes Bodinus* in *Guicciardini* laudibus, nec sine suo justo merito. Siquidem *in scribenda Historia, judicio gravissimorum virorum; suos æquales (atq; haud scio an veteres quoq; Historicos) superavit. Nam ubi quid in deliberationem* In Notis ad Polit. 1. 6. 9 Cap. 4. Methodi.

nem

nem cadit quod inexplicabile videatur, illic admirabilem in disserendo subtilitatem ostentat, & graves ubique sententias veluti sat accommodatè perspergit, & pauló post *mirum in eo studium veritatis inquirendæ; nihil enim temerè; sed omnia necessariis argumentis confirmat. Fertur enim Epistolas, decreta, fœdera, conciones, ex ipsis fontibus hausisse & expressisse. Deniq; fuit & rerum & locorum, & personarum tam diligens investigator, ut omnes Italiæ urbes, municipia, castra, fluvious, quodq; maximum duco, publica monumenta penitùs inspexisse videatur.* Eadem proavorum nostrorum ætate floruit *Paulus Æmylius Veronensis*, qui orsus à primis *Galliæ* regibus, mille amplius annorum *Gallicam Historiam*, laconica tamen brevitate perscripsit. Huic inclyto quidem operi annos impendisse triginta dicitur; eoque magnum sibi nomen paravit. Omnino Scriptor est *elegans & disertus*, opinione doctissimi *Gerardi Johannis Vossii*. Elogio etiam valdè præclaro eum donat *I. Lipsius*, hisce verbis. *Ille* (inquit) *ut rem dicam, penè unus inter novos, veram & veterem Historiæ viam vidit; eam firmo pede calcavit. Genus scribendi ejus doctum,*

Lib. 3 de H. Græ. c. 12.

In Not. ad 1. lib. polit. c. 9.

ctum nervosum, pressum; ad subtilitatem & argutias inclinans, & relinquens defigensq́ aliquid in animo serii Lectoris. Sententias & dicta sæpè miscet, paria antiquis. Rerum ipsarum sedulus scrutator, severus judex; nec legi nostro ævo, qui magis liber ab affectu. Paulò ante hunc *Paulum Æmylium, Philippus Comminæus* de rebus à *Ludovico* XI *Gallorum* Rege gestis, ita laudabilitèr scripsit, ut *I. Lipsius* nihil vereatur eum componere cum quovis Antiquorum. *Incredibile est* (inquit) *quam ille omnia videat, penetret, arcana consiliorum eruat, & subindè instruat nos salutaribus rarisq́ præceptis. Et id diffusè Polybiano quodam exemplo.* De *Cominæo* & ejus Historia, testimonium haud illaudibile posteritati reliquit celeberrimus ille *Præses Parisiensis, Iac. Augustus Thuanus. In Historia* (inquit) *Ludovici undecimi, à Philippo Comminæo prudentissimo equite scripta, ut multa prudentiæ præcepta, tradi non inficias ierim, ita plura minus ingenui, atq́ adeò parum regii animi exempla reperiri minimè negari potest.* Historiam Belgicam scripsit *Emmanuel Meteranus*; *Polonorum* Historiam *Chremerus*: *Venetorum Petrus Bembus*: alii alias

Ibidem

Lib. Hist. 21 p. 578.

Quid Lipsius de Bembi Hist. censeat, vide ep. 57. cent. 2. Misc.

alias particulares Historias lectu dignissimas scriptis consignârunt: sed mihi animus non est singulas recensere, aut quis unus omnes potest? nedum legere. Id verò operam dedi, ut auditoribus meis, præsertim junioribus, Historicorum classem quandam, recto ordine dispositam proponerem, undè temporum vicissitudines ac varietates, rerumque per terrarum orbem gestarum series, usque ad hoc nostrum seculum distinctè haberi possint.

SECT. 27.

Ad Historiam Britannicam transitio. Quomodò ad eam legendam Lector se accingat. Quo ordine in ea pergendum. Camdeni Britannia, & Seldeni Analecta primò legenda. Georgii Lillii Chronicon. Historiæ Britannicæ compendium.

NE tamen exoticas dum scrutamur *Historias*, nostratium rudes prorsus, aut negligentes existimemur: lubet superiori Catalogo, mantissæ loco, attexere Rerum *Britannicarum* Scriptores nonnullos; atque unà ordinem, quo eos arbitra-

tramur legendos, quasi digito commonstrare. Indè enim gratiam, paulò fortassis ampliorem, ab nostra juventute Academica lucraturum me, haud temerè confido. Nimirum si viam ad Historiæ *Britannicæ* cognitionem, (sicuti jam factum in Vniversali videtis) aliquanto vel certiorem, vel expeditiorem indicavero. Quotus enim quisque est, cui, in urbe propriâ si reperiatur hospes, si in sua patria peregrinus audiat, non videatur res digna in qua erubescat? Ego herculè, quod olim *M. Cicero* apud suos *Romanos* de poëtis Latinis, apud nostrâtes Anglos, de Historicis *Britannis* fidentiùs pronunciaverim: *mihi quidem nulli satis eruditi videntur, quibus nostra sunt ignota.* Quin immò ulteriùs, res aliarum gentium præclarè gestas, curiosiùs inquirere, nostræ nationis insuper habere, aut inertissimæ est segnitiei aut fastidii nimis delicati. Nam licet apprimè verum sit, quod nobilissimus *Henricus Savilius* (inter splendidissima hujus Academiæ ornamenta æternum memorandus) ait; cui etiam suffragatur, non harum modò sed & omnium veterum literarum callentissimus *Iohannes Seldenus* Ictus. *Neminem planè*

Epist. præ-lim. ad Malmesber Anno 1601.

Epist. ad Aug. Vincent.

 hacte-

hactenus extitisse, qui nostræ Historiæ corpus totum, eâ fide eâq; dignitate scriptis complexus sit, quam susceptis operis magnitudo postularet. Particulas tamen aliquas superioribus seculis non malè contextas fatetur ille; alias nostrâ ætate insigniter benè scriptas, agnoscit hic & prædicat: pulchra nihilominus facinora haud pauca, resque contemplatione nostrâ ac diligenti observatione dignissimas in plerisque eorum qui leguntur, reperiri posse audacter asseveramus. Hoc igitur ordine legendos, *Historiæ Britannicæ* studioso, Scriptores ejus præcipuos commendo. Primò clarissimi *Gulielmi Camdeni Britanniam* legat; undè (præter accuratissimam totius Insulæ descriptionem) primos incolas, *Britanniæ* nomen, *Britannorum* mores, *Romanorum* denique in *Britannia* Historiam, aliaque quam plurima, cognitu dignissima, *non è fabellis, quas vani esset scribere, & imperiti credere;* (uti ipse loquitur) sed ex incorruptis priscæ Antiquitatis monumentis summatìm & carptìm collecta ediscat. Hunc inquam librum, seu Thesaurum potiùs ditissimum pervolvat suadeo, idque primo loco. Nec pigebit operæ suæ, si hic etiam

etiam accersat, eruditissimi *Seldeni Analectῶν Anglo-Britannicῶν* libros duos, quorum uterque octo constat Capitibus, quibus ea maximè quæ ad civilem illius, quæ jam dicitur *Anglia*, *Magnæ Britanniæ* partis, antiquitùs administrationem pertineant; quæque res domi publicas, sacras, profanas, statusq; catastrophas usque ad *Normanni* adventum attingant, ex antiquis simul ac neotericis luculenter explicantur. Deindè (juxta Methodum à nobis in principio cursus Historici propositam) *Chronicon* (sive brevis enumeratio Regum & principum, in quos, variante fortuna, Britanniæ Imperium diversis temporibus translatum est, à Georgio Lillio Scriptum, legi potest. Vel etiam Commentarioli quidam de Rebus gestis Britanniæ; quos recudi fecit Iohannes Theodorus Claïn. Anno M. DC. III. sub titulo Historiæ Britannicæ. Compendium sanè haud ineleganter formatum atque institutum.

SECT. 28.

Gulielmus Malmesberiensis. Savilii de eo judicium; Item Camdeni. Undè Histo-

storiam inceperit, & quousq; progressus sit. Galfredus Monumethensis quare prætermittendus. Super ejus Historia censura Neubrigensis, Iohannis Withamsted, Balæi & Johannnis Twini. A quibus omnibus dissentit Virunnius. Malmesberiensem sequatur Huntingdoniensis, cum Hovendeus.

QVod si inter Scriptores Historiæ nostræ antiquiores, primùm, ordine versari potiùs libeat; post Camdeni Britanniam, ac Seldeni Analecta, Gulielmum Malmesburiensē ante alios admittendum duco, idq; meritissimo suo: cum inter Historicos nostros, & narrationis fide, & judicii maturitate principem locum teneat. Tantundē de eo testatur, vir nobilitate atq; eruditione juxta celeberrimus *Hēricus Savilius. Guil.* (inquit) *Malmesberiensis, homo ut erant illa tempora, literatè doctus, qui Septingentorum plus minùs Annorum, res, tanta fide & diligentia pertexuit, ut ē nostris propè solus Historici munus explēsse videatur.* Et clarissimus *Camdenus; ejus eruditæ industriæ tum Ecclesiasticam tum politicam Angliæ Historiam plurimum debere affirmat.* Is igitur ab Anno Chr. 449.

Epist. præl. ad Rerum Angl. Scriptores.

Quo

Quo venerant *Angli* & *Saxones* in *Britanniam*, de geſtis *Regum Anglorum* ſcripſit libros 5 .ad Ann. Chr. 1116. qui fuit annus decimus ſextus *Henrici I.* ac *Novellarum* porro *Hiſtoriarum* libros duos, ab anno viceſimo prædicti Regis, ad octavum uſque Regis *Stephani*. An Chr. 1143. Sunt qui *Galfredum Monumetenſem* primo loco legendum præſcribunt; quod ſcilicet altiùs longè Hiſtoriam incipiat, & *Brutum* quendam *Æneæ* pronepotem, atque alios ſexaginta octo ab eo Reges, hîc Imperium, per mille amplius annos ante *Cæſarem* tenuiſſe affirmat. Nos autem, quia res nimiâ vetuſtate obſcuras, & fabuloſis prorſus narrationibus involutas ſcribere videtur, eum de induſtria prætermittendum cenſemus. Neque ex privata opinione ita dicimus facimusve; plurimi è Senatu literatorum in eandem ſententiam pronunciârunt. Audite *Neubrigenſem*, qui paulò poſt *Galfredum* vixit. *Quidam*, inquit, *noſtris temporibus, pro expiandis Britonum maculis Scriptor emerſit, ridicula de ijſdem figmenta contexens, eoſq; longè ſupra virtutem Macedonum & Romanorum, impudenti vanitate attollens. Gaufridus hic di-* *In prœmio ad Hiſtor.*

ctus est, agnomen habens Arturi, pro eo quod fabulas de Arturo, ex priscis Britonum figmentis sumptas, & ex proprio auctas, per superdictum Latini sermonis colorem, honesto Historiæ nomine palliavit. Qui etiam majori ausu cujusdam Merlini divinationes fallacissimas, quibus utique de proprio, plurimum adjecit, dum eas in Latinum transfunderet, tanquam authenticas, & immobili veritati subnixas prophetias vulgavit &c. cum *Neubrigensi* ex parte concinit *Iohannes Withamsted*, qui *Henrici Sexti* temporibus floruit *Iuxta Historias* (inquit) *alias quibus quorundam judicio major adhibenda est fides, totus processus de Bruto isto, Poeticus est potiùs quam Historicus, opinativusque magis propter varias causas, quam realis. Balæus* etiam, *Galfredi* Historiæ multa inesse profitetur quæ fidem excedant. Et *Iohannes Twinus* antiquitatum *Britannicarum* diligentissimus indagator, *Homerum Britannicum* & *mendaciorum patrem eum* appellat. Sed meliùs de *Galfredo* sensit *Ponticus Virunnius*, (vir *eruditissimus* testimonio doctissimi *Vossii*) qui antè annos vixit 130. ac *Galfridi* libros præteritis fabulis in epitomen redegit, eum-

In Granario.

Comment. l.1 p.13.

eumque Elogio istiusmodi ornavit. *Galfridus Historicus egregius, & Cardinalis, magnæ vir auctoritatis apud Robertũ, Claudiocestriæ ducem, Henrici Regis filium, ac patriæ suæ curiosissimus fautor, ex summa Philosophia, atq; archivis regalibus, Historiam antiquissimam continua serie, ab ipsis Trojanis collectam transtulit: verissimas esse Britannorum Historias arguit, regum occidentalium consuetudo, quæ erat secum semper habere eos qui veritate præcipua eorum gesta notarent.* Vtcunque nos eum (uti jam dictum est) ob causas recensitas prætermittimus, & Lectorem nostrum ad *Malmesburiensem* potiùs vocamus. Post *Malmesburiensem*, *Henricus Huntingdoniensis Archidiaconus*, libris octo nostræ gentis originem demonstrans, ac prædicti Regis *Stephani* juxta & decessorum ejus Historiam pertexens, progreditur ad annum usque 1153. multa alia scripsit quæ Historiam nostram locupletare possunt; sed quæ in Bibliothecis mss. latent, nec dum publici juris facta à vulgo leguntur. Historicus egregius à *Polydoro Virgilio* audit. A *Iohanne Lelando* Auctor probatus appellatur. Deindè *Gulielmus Neubrigensis*, à mor- *Voss. l. 2. de Hist. Lat. c. 51.*

morte *Henrici* I. exordium ſumens, Hiſtoriam ulteriùs paullò, ad annum Chr. ſcilicet 1197. continuat. Veridicus Auctor, ſi *Polydorus* ſit opinione verus. A *Lelando* tamen reprehenditur, quod in culpando *Galfredo Monumetenſi* modum non tenuerit. Denique *Rogerus Hovenden* Annalibus ſuis, quos in duas diviſit partes, Hiſtoriam eandem noſtram, ad annum 1202. (qui fuit annus quartus *Regis Johannis*) deducit.

SECT. 29.

Aſſerii Menevenſis Hiſtoria laudatur. Cum ſuperioribus quo tempore legenda. Item Eadmeri Hiſtoria novorum. Mathaeus Pariſienſis. De eo Baronii judicium. Thomae Walſinghami Chronica. Geſta Regis Stephani ab Anonymo, & vita Edwardi II. à Thoma De la Moore ſcripta, ſuo tempore interponenda.

FAtendum eſt quidem, poſteriores iſtos quos nominavi paucorum admodum annorũ acceſſione *Malmeſburienſis* Hiſtoriã propagare; illuſtrare tamen poſſunt, & materia nonnunquam fortaſſè haud con-

contemnenda auctiorem reddere. Id etiam abundè factum reperiet Lector, si circa Annum Chr.849. & deinceps *Alfredi* vitam & res gestas, ab *Asserio Menevensi* conscriptas, interponat. Quæ quidem Historia (inquit clarissimus *Camdenus*) *non mediocrem menti tuæ voluptatem infundet, neq; minorem adferet cum voluptate utilitatem, si in præclarissimarũ rerum contemplatione defixus, te ad earum imitationẽ & quasi imaginẽ totũ effinxeris.* *In præf. ad Asserium.* Porrò si post annum Chr. 1060. *Eadmeri* Historias Novorum advocare placeat, in lucem nuper productas, notisque ac spicilegio perquam docto illustratas, à suprà nominato *Iohanne Seldeno*, eruditionis admirandæ *Jurisconsulto*. His etiam adnectat veram illam & fidelem *Mathæi Parisiensis* Historiam, quæ anno Chr. 1067. (quo inaugurabatur *Guilielm. I. Cõquestor dictus*) auspicata, in mortem *Henrici* III. continuatur. h. e. in annum 1273. De hoc Auctore quid arbitratus sit *Baronius* videre est ad annum 996. *quam fuerit animo infensissimo* (inquit) *in Apostolicam sedem, quivis facilè potest intelligere: nisi probra illa fuerint additamenta ejus qui edidit. Quæ si quis demat, aureum*

sanè

sanè dixeris Commentariam: utpote quod ex publicis monumentis totidem verbis redditis, egregiè contextum & coagmentatum inveniatur. Parisiensis Historiam, *Thomæ Walsinghami Chronica* sequi volo: Is S[ti] *Albani* quondam Monachus fuit, & Chronica sua orditur ab *Edwardo*
An. 1422. I. quæ in *Henrico V. desinunt.* Verum sicut, dum *Mathæum Parisium* percurrimus, circa annum 1135. gesta Regis *Stephani* ab anonymo quodam ejus contemporario scripta, commodùm sese obserunt interserenda, ad Historiam vel amplificandam vel illustrandam: ita post primum librum *Walsinghami*, circa annum 1306; vita & mors *Edwardi*, II. à *Thomâ* de la *Moore*, equite aurato, &
Voss. de H. Lat. l. 2. c. 64. ejusdem Regis famulo conscripta, non sine materiæ incremento, interponi posse videtur. Is quidem, ut equestri dignitate conspicuus erat, ita à voluntate bene-merendi de posteris, non minus dignus fuit; fidemque eo magis meretur, quòd Regi intimus fuerit, ac sub ejus auspiciis ductuque stipendia fecerit.

SECT. 30.

Wal-

Walsinghami Hypodigma Neustria, & Rerum Normannicarum Scriptores haud insuper habendi. Eos inter, Oldoricus Vitalis præcipuæ notæ. Ab Henrico V. ad Richardum III. Historia à Polydoro Virgilio petenda. De quo, nobilissimi Savillii nostri judicium animadvertendum. Richardum III. descripsit Thomas Morus, Eques Auratus & Angliæ Cancellarius. Henricum VII. Vice-Comes Santalbanus. Henrici VIII. Ewardi VI. Et Mariæ Reginæ Annales, Fr. Godwinus Landavensis Episcopus literis consignavit. Sicuti Gulielmus Camdenus Elizabethæ.

EXpeditis *Walsinghami Chronicis*, pergat lector ad ejus *Hypodigma Neustriæ*; Historiam superiorem, & illustratiorem faciet & auctiorem, à tempore *Rollonis* primi Ducis, usque ad annum *Henrici* V. qui *Normanniam* per annos circiter ducentos & viginti abalienatam, sub jugum Regum *Anglorum* redire compulit. Anno Chr. 1416. Neque temerè id à me datum consilii existimabit: *N*am (uti rectè ab eruditissimo *Seldeno* observatum

tum est) *Normannorum* rebus vetustis, adeò nostræ plerunque intermistæ sunt, ut sine ignavia aut inscitia, præteriri illæ non possint, si quis de nostris diligentiùs consulat. Rerum autem *Normannicarum* Scriptores varios uno volumine edidit, *Andræas Duchenius* Anno 1619. quos inter, *Ordericus* quidam *Vitalis* nostrâs, utpote in agro *Salopiensi*, apud *Attengham* natus eminet. Tredecim libros *Historiæ Ecclesiasticæ* scripsit, quorum pars Secunda & Tertia, bellicos *Normannorum* eventus, in *Francia, Anglia, Apulia:* plurimasque res alias memoratu dignas, usque ad annum Chr. 1141. *Stephano* regnante continent.

Sed ut redeamus ad Historiam *Anglorum*. Post *Walsinghami Chronica*, (quæ uti diximus in *Henrico* V. desinunt) frustrà erit Lector noster, si aliquem è nostratibus requisiverit, qui temporum ab *Henrico*, V. ad *Richardum* III. Historiam Latinè Scripserit: nisi fortè manuscripti aliqui, in vetustatis antiquæ Sacrariis delitescant, qui publicam nondum viderunt lucem: ast ego meis Auditoribus parabilem commendo Historiam, talium scilicet Auctorum qui vulgo prostant, &

facili negotio comparantur; hîc igitur magnus erit hiatus, & lacuna annorum ferè ſeptuaginta, niſi à *Polydoro Virgilio* ſupplementa accerſere placeat. Quod quidem in tanta Auctorum noſtrorum penuria, non dedignabitur Hiſtoriæ ſtudioſus. Quamvis enim (uti nobiliſſimus *Henr. Savillius* de eo Scribit) *homo fuerit Italus, & in rebus noſtris hoſpes, & quod caput eſt, neq; in repub. verſatus, nec magni alioqui judicii vel ingenii:* quamvis *in rebus noſtris tradendis, ſæpè erraverit, & multa memoratu digniſſima ſilentio pertranſierit, immò falſa pro veris ſæpenumero amplexus, mendoſam nobis reliquerit Hiſtoriam:* id tamen ego fuiſſe crediderim, ubi *Henrici Octavi* tempora deſcribit maximè: nam præter quod Linguæ noſtratis prorſus ignarus, plurima eorum temporum neſcire habuit neceſſe: plurima etiam ut *Mariæ Reginæ* gratiam promtiùs demereri poſſet, ſcripſiſſe, non ſine cauſa perhibetur. Priorum verò temporum, eadem non eſt ſuſpicio. *Henricos* igitur duos, V. ſcilicet & VI. duos etiam *Edwardos* IV. & V. à *Polidoro* petat Lector noſter. Qui proximè ſequitur, *Richardum Tertium,* hiſtoricè deſcriptum

reliquit, celeberimus ille *Thomas Morus* Eques Auratus, & *Angliæ Cancellarius*. Sed opus omninò imperfectum censet doctissimus *Vossius*: quippe, *ut fusè*, inquit, *persequitur, quibus sceleribus ille ad regnum pervenerit*; ita *quomodo id gesserit non exponit: ac nec ea parte quam habemus, ultimam manum accepit. Præterea elegantia Latini Sermonis, ab aliis ejusce viri operibus longè vincitur. Richardum* III. excepit *Henricus Septimus*, cujus vitam & res gestas, haud ita pridem nobis representavit Nobilissimus *Vice-Comes Sancti Albani*; adeò fœliciter adeoque plenè, ut Historicorum præstantissimos, si non superaverit, certè prorsus æquaverit. Illud opus vernaculâ quidemlingua prodiit primo, sed latinitate donatum postea, testatur epistola præliminaris, ad ejus libellum, cui *Gustuum* Titulus. Postindè *Godwini* præsulis admodum Reverendi, *Annales* adeat Lector, quibus rerum *Anglicarum*, series *Henrico* VIII. *Edwardo* VI° *Maria Regina* regnantibus, non magis succincta quam laudabili brevitate describuntur. Denique clarissimus *Gulielmus Camdenus*, munificentissimus hujus *Spartæ* nostræ

De Hist. Lat. l. 3. c 13.

ſtræ conditor olim & patronus, *Annales* ſcripſit accuratiſſimos, Rerum *Anglicarum* & *Hibernicarum*, regnante *Elizabethâ* glorioſiſſimâ & omnium quæ unquam ſceptrum geſtârunt feliciſſimâ feminâ. His elogiis eam olim decoratam ab illuſtriſſ. Heroinâ Annâ Ateſtinâ, Guiſiorum ac Nemoroſiorum parente, meminit Thuanus. Hos ultimo loco diligentèr legat noſtratis Hiſtoriæ ſtudioſus; indè mihi dicat bona fide, utrum eos cum antiquorum *Annalibus* quibuſlibet, jure meritoq; componere non valeamus. *Hiſt. l. 129 p. 1051.*

SECT. 31.

Etſi noſtratis Hiſtoriæ corpus integrum pro rei dignitate concinnatum Latinè nondum habeamus, Anglicè tamen qui id multa cum laude præſtiterunt habemus. Iohannis Speedæi, Theatrum Britannici Imperii oppidò illuſtre, à noſtris adoleſcentibus inprimis contemplandum. Præſertim ab iis qui regiones exoticas viſere cogitant.

IAm verò, ſi quis ex noſtratibus, & noſtræ Hiſtoriæ ſtudioſus, adeo delicatus

 ſit,

ſit, ut penſum nimii laboris ac tædii arbitretur, totidem pervoluendos ſuſcipere Auctores; malitque unum aliquem (quem reliquorum inſtar habeat) optare, eique ſoli inſiſtere, atque adhærere. Meminerit ſuprà notatum, neminem talem Latinè extare, qui noſtræ *Britanniæ* Hiſtoriam à primo incolatu, ad poſtrema hæc tempora ſatis dignè produxerit: linguâ tamen vernacula, nonnullos extare qui multa cum laude hac ex parte deſudârunt. Quos inter, clariſſimum virum *Johannem Speedæum*, principe loco, Hiſtoriæ Britannicæ ſtudioſo commendare nullus dubitem. Is peragratâ *Magna Britannia*, Scriptoribus patriis aliiſque curioſè pervolutatis, Archivis, Tabulariis, Monumentis publicis, veteribuſque ſchædis excuſſis, *Theatrum* ſtruxit *Imperii Britannici*, ſplendidum mehercùlè & meritò ſuſpiciendum: quod quidem operoſo admodum & valdè impendioſo bis ſeptem annorum labore, libris (quaſi *Scenis*) decē abſolvit: hoc ordine. In *Prima Scena*, totius Regni facies cum ſuis diſtinctis regionibus, urbibuſque præcipuis, graphicè depingitur. *Scena Secunda Walliæ* provincias accuratè etiam deſcriptas oculis repræſentat. *Tertia*, to-

tius

tius Regni *Scotiæ* insignem exhibet delineationem. *Quarta*, Regnum *Hiberniæ* ejusque partes singulas, suis tabulis ostentat. Neque nudas tantum imagines, aut chartas solummodò *Chorographicas*, exactissimè licet & exquisitissime sculptas in hisce primis quatuor Scenis (tanquam κωφὰ πρόσωπα) spectandas proposuit; sed etiam memorabilia quæque potissima, in qualibet regione, notatu visuvè dignissima, succinctis narrationibus adjunctis propalavit. Indè si ad *Quintam Scenam* Lector oculos convertat; Situm, circuitumque *Britanniarum*, Nomina prisca, primos incolas, mores, politias, Reges & Rectores primos agnoscet: ibi etiam priscorum *Britannorum* effigies, indumentorum vestiumque figuras pulchrè descriptas inveniet. Ad *Scenam Sextam* pergat; ibi *Monarcharum* præsidumque successionem, resque gestas ediscat: eorum scilicet, qui dum Romani hic rerum potiti sunt, floruerunt. *Septima Scena* Reges *Saxonicos*, & *Monarchas Anglicos* monstrat; ubi eorum quoque temporum memoriam Auctor diligentèr exponit. *Scena Octava Danorum* originem, expeditiones atque incursiones in *Angliam*,

nec non facinora lectu digniora commemorat. *Nona*, *Normannorum* appulsum, victoriam, *Conquestoris* successorumque cunctorum ejusdem, Historias ordine pertexit. Denique *Scena ultima* lætissimum regis *Iacobi* introitum, felicissimam duorum regnorum unionem, pacem cum universis regibus principibusque circũvicinis stabilitam complectitur: indè pro coronide, venerabilis Auctor, parricidium illud infandum, atrox, inauditum, horrendo sulphurei pulveris impetu perpetrandum, sed diuinitùs & miraculosè patefactum oppressumque, stylo quidem (uti reliqua omnia) vivido minimeque affectato luculentèr exequitur. Quamobrem adolescentibus nostris magnopere hortator sum, ijsque inprimis, qui nobilitate stirpis præstant, & studio peregrinandi ducuntur, ut hoc pulcherrimum suæ *Britanniæ Theatrum*, partesque ejus singulas, oculis prius diligenter obeant, quam regiones exoticas peragrare, gentesve alienigenas invisere aggrediantur: licet enim haud inficias iverim oppidò laudabile studium esse, varia gentium instituta cognoscendi, multorum populorum ritus moresque explorandi, formas de-

denique diversarum urbium videndi undè Πολύτροπον & multifariæ prudentiæ compos audivit *Vlysses:* præposterum tamen, ne dicam absurdum, arbitror esse desiderium, aliena & longuinqua lustrare velle, citeriora & domestica prorsus negligere: exteras urbes, & procul hinc remotas quærere; nostras & proximas vix semel vidisse, aut nosse. Præsertim cum *Britannia* nostra, una sit totiùs orbis insula celeberrima, multasque habeat civitates præclaras, multa templa religione augusta, antiquitate veneranda, ornatu & splendore conspicua; Montes fama nobiles; fontes usu & efficacia mirabiles; fluvios navigabiles, portus tutos; atque alia plurima spectatu, cognituque dignissima. Primas itaque *Theatri* prædicti quatuor *Scenas* (iterùm vos hortor Adolescentes) diligentiùs intuemini, partemque *Geographicam* attentiùs perlustrate; fallor, si qua uspiam sub cœlis regio pluribus spectandorum monumentorum insignibus se jactet. Indè per sex reliquas ite *Scenas*, partemque Historicam seriò percurrite; spondeo, res in omnes partes valdè memorabiles reperietis: neque sanè (opinor) terrarum ulla est, quæ tot illustrium

Turpe & cive subaito indignū, externa inquirere, & res peregrinas admirari, bona verò patria ac propria non cōsiderare; nec positam ante oculos principum suorum virtutē suspicere & magnifacere. Georg. Fabris.

ſtrium alumnorum factis ingentibus, tam meritò gloriari poſſit. Denique illud certò ſciatis licet, quantò quis veſtrum hæc noſtra magis habeat in numerato, & cum aliis ubicunque appulerit, promptiùs communicare dignatus fuerit, (quod plerunque plurimum deſideratur) tanto gratior exteris hoſpes accedet, tantoque liberior ei dabitur poteſtas, viciſſim percontandi (ſicuti à peregrinantibus fieri cõvenit) de moribus gentis, de legibus, de facie cujuſque urbis, de principibus, bellis, caſibus, aut ſi quid aliàs eventuum, illuc inſigne fuerit annotandum. Atque ita demum, optatis peregrinationis ſuæ fructibus longè refertior domũ redibit. Hactenus autem de Hiſtoricis civilibus ſive politicis dictum; quo loco & quo ordine ſint legendi.

SECT. 32.

Ad Historiam Ecclesiasticam transitio. Eã tractare cui inprimis convenit. Duo (in genere) temporum intervalla respicienda. Historiam primi intervalli Sacra Biblia continent. Cum iis Iosephi Antiquitates Iudaicæ legantur. De Josepho doctissimorum virorum judicia. Hegesippus ille pseudepigraphus, Auctor haud penitùs rejiciendus. Quo sensu utilis & laude dignus. Sulpitii Severi Historia Sacra, meritissimò hic Lectori commendatur.

HVc usque cum pervenissem, capite primo suscepti negotii, me planè ac plenè defunctum arbitrabar. Verum enim verò aurem non ita pridem mihi vellicarunt, docti quidam viri juvenes, ex Auditoribus quondam meis; monueruntque; optari plurimùm, ut de Scriptoribus *Historiæ Ecclesiasticæ* pari modò nonnihil commentarer. Hanc operam licet, à *Theologorum* nostrorum *Coryphæo*, *Professore Regio* longè dignissimo, potiùs expetendam putaverim; utpote qui sicut omnium aliarum disciplinarum, ita

Doct. Ioh. Prideaux Exon. Coll. Rect.

quoque omnis generis Historiarum, quasi fons sit uberrimus; cujus haustu, sitim ipse meā frequentèr & cum summa voluptate sedaverim: mihi tamennõnullisex eruditioribus amicis ad id cohortantibus haud prorsus defugiendā censui. Quin & tandem Scriptorum *Rerum Ecclesiasticarum* etiam Catenam, huc attexere constitui. Quisquis igitur *Ecclesiæ Historiam* rectè intelligere, & ordine cognitam habere cupiat, duo in universum (ut paucis rem conficiam) temporum intervalla distinctè respectanda animo proponat. Vnum ab *Ortu Mundi* ad Christi Redemptoris incarnationem; quo intervallo veteris *Testamenti* Ecclesia, *Iudaica* dicta, nunc floruisse, nunc servitutem sub tyrannis duram serviisse legitur. Alterum ab *Incarnatione Domini*, ad hoc seculum quod excurrit, quo militat *Novi Testamenti* Ecclesia, *Christiana* dicta. Primum intervallum continet annos quater millenos quinquaginta minus, si *Scaligero* (quem in superioribus etiam secuti sumus) credamus. Secundum, mille sexcentos & quos in fluxu adhuc ultrà putamus. Quapropter *Ecclesiæ Historiam* per primum illud temporis intervallum, è Sacris utriusque In-

Instrumenti voluminibus, primo petendam dicimus; quæ diligenter ac præ cæteris omnibus pervolvenda, studioséque perscrutanda noverit Lector. Sed & ijs, haud operæ suæ pretium grande defuturum sciat, si adhibeat libros *Antiquitatum Iudaicarum*, à *Josepho* scriptos, nec non eos, de bello *Iudaico*. Siquidem in his, *Ecclesiæ Veteris Testamenti* Historia ab initio *Mundi* usque ad postremum *Hierosolymæ* excidium paullò supra annum Mundi quater millesimum tricesimum, eruditissimus *Matathiæ* filius contexuit: adeò fideliter, ut *Divus* Hieronymus censor minimè obtusus, cum inter *Scriptores Ecclesiasticos* retulerit. Et magnus *Scaliger*, ei non solum in rebus *Iudaicis*, sed etiam externis tutiùs credendum censuerit, quam omnibus *Græcis* & *Latinis*. Sunt quædam in *Iosepho* peccata (inquit *Balduinus JCtus*) quis negat? *sed quammulta sunt recta, præclara, necessaria, ad ipsam quoq; Sacram Historiam illustrandam?* præterea; peccata quæ objiciuntur, aliquanto mitiùs à *Melchiore Cano errores* dicuntur ignorantis, non *mendacia* fallentis. *Iosepho* subnectere, sive potiùs cum ejus libris de bello *Iudaico* conjun-

Lib. de Emen. Temp. in prol.

De Instit. Historiæ lib. 1.

Lib. 11. p. 546.

jun-

jungere, nonnemo suadet *Hegesippum*: (*Melchioris Cani* judicio) bonū inprimis Auctorem, virumque probatæ fidei, ac gravem omninò Historicum. A Magno *Scaligero* quidem, sicuti etiam ab eruditissimo *Casaubono*, doctissimoque *Vossio*, Scriptor ὑποβολιμαῖος ψευδεπίγραφος & *suppositius*, denique, Auctor, *infimæ vetustatis* perhibetur; vel saltem alius ab illo nobili *Hegesippo*, Apostolorum temporibus proximo, *Iustino Martyri* & *Athenagoræ* æquali, cujus frequentem habemus mentionem apud *Eusebium* & *D. Hieronymum*. Non desunt tamen qui eum haud aspernandum Auctorem putant, neque prorsus inutilem. Historiam quidem bellorum *Iudaicorum*, à Tempore *Maccabæorum*, usque ad *Christi Natalem*, & *Herodis* mortem libro 1°. atque indè usque ad *Vespasiani* expeditionem in *Iudæam*, & annum *Christi*, 69, libro 2°. & deinceps libris 3°, 4°, 5°, usque ad *Judæam* & urbem *Hierosolymam* per *Vespasianum* & *Titum* funditùs eversam, Anno *Christi* 72°, posteritatis memoriæ consecravit. Atqui ista omnia (inquit *Ioh. Bodinus*) meliùs ac verius ipse *Iosephus*, *qui non modò adfuit sed etiam præfuit; & captivus*

Lib. 11. loc. Comm. cap. ult.

Scal. Animad. in Euseb.
Casaub exerc. 1. cont. Bar.
Voss. de H. Græ. l. 2. c. 14.

Casp. Bart. l. 25. Adv. c. 10. & l. 34. c. 11.

Methodi cap. 4.

à

à Vespasiano ac Tito, jus Civitatis, & Nomen Flaviæ gentis, ac statuam adeptus est. Denique, *principes illæ virtutes* Historici, nempè *summa eruditio, eximia integritas,* & *maximus rerum agendarum usus* in *Iosepho* claræ fuerunt. Quin & contra fictitium istum *Hegesippum* objicitur porrò, quod de rebus Ecclesiæ non agat, sed de *Iudæorum* gestis tantùm, indè à *Maccabæis* usque ad urbis excidium. At *Bodino* responderi potest; primo; quod ea quæ à *Iosepho* copiosè libris 7. de Bello *Iudaico*, & sparsim in antiquitatibus referuntur, breviter & argutè complexus est *Hegesippus* iste in hoc opere. Deindè, nonnulla de *Servatore* nostro *Iesu Christo* à *Iosepho* prætermissa, vel obiter (quod esset fortassis à fide nostrâ alienus) indicata, Auctor iste non minus religiosè quam verè explicat. Denique, belli causas paucis recenset; fontes maximarum calamitatum eruditè commonstrat; cur populus ille à Deo singulariter electus, multumque dilectus, tam graviter attritus fuerit; cur *Hierosolyma* eversa, non solum (ut *Plinius* ait) *Urbium totius Orientis*, verum si insignia Dei spectemus beneficia, totius *Orbis* longe clarissima. Cur

Gualter. in præf. ad Heg.

Lib. 5. c. 14. Hist. Nat.

Tem-

Templum deletum; ſacra ablata; Gentis politeia, quæ per tot ãnos ſteterat penitùs ſublata. Harum enim rerum non otioſa conſideratio, præſtantiſſimum qui ex cognitione Hiſtoriæ peti ſolet fructum, pio prudentique Lectori affatim ſuppeditabit. Vel ſi noſtro *Hiſtoriarum Eccleſiaſticarum* ſtudioſo ſuppoſititium hunc Auctorem prætermittere placeat, nec poſt Sacros Codices & *Ioſephi Antiquitates* extantlatas, gravetur retro oculos conjicere, & univerſam *Hiſtoriæ Sacræ* & *Eccleſiaſticæ* imaginem, uno quaſi intuitu ab Orbe condito ad Chriſtum natum, & indè porrò ad annum quaſi quadringenteſimum ſecundi intervalli contemplari, *B. Sulpitii Severi Hiſtoriam Sacram* accerſat; quam à *Mundi* initio exorſus, *Synodo Burdigalenſi* concludit. Vir erat doctrina & ſapientia plurimum pollens; Scriptor valdè politus. Dictione utitur adeò terſâ & eleganti, ut Eccleſiaſticorum *puriſſimus Scriptor*, à *Ioſepho Scaligero* vocetur. Cujus præſtantiſſimi viri judicium, prolixiori nec minùs eleganti teſtimonio *Victoris Giſelini*, ſummæ eruditionis medici, ac *Philologi* confirmare lubet. Ille ſic, *Res à Mundi exordio ſacris*

li-

literis editas brevitèr constrinxit B. Sulpitius, & cum distinctione temporum ad suam usq; memoriam carptìm perduxit. Quo opusculo non sanè magno, aliud an ullo unquam seculo Reipub. Christianæ utilius, ac præstabilius editum sit, iis, quorum illud est judicium, judicandum relinquo. De elegantia vero præstare ausim, & affirmare me posse confido, nulli idem omnium Scriptorum Ecclesiasticorum quicquam concedere: alia verò omnia, quæ in eodem genere versantur, tanto intervallo omnimodis superare; ut ne sint quidem ad hoc comparanda. Magnum est quod dico & fortassè plurimis incredibile. Sed ejusmodi tamen quod non tam dicenti mihi, quam testificanti pro me veritati creditum iri confidam, si quibus operæ pretium erit, Orosium, Florum, Eutropium aliosq; Epitomatum actores cum hoc nostro omnibus partibus contendere. Eam verò palmam sola, ut mihi videtur, C. Salustii rerum Rom. auctoris florentissimi imitatione consecutus est. In quo cum multa virtutis locum obtinere videret, quæ tamen sub imitationem vix caderent, abruptum dico sermonis genus, quod audientem Lectorem transvolat, nec, dum repetatur, ex-

pe-

pectat; sive ut loquitur Seneca, *amputatas sententias, & verba ante expectatum cadentia; eas virtutes utpote Salustio suas, integras reliquit. A verbis item antiquis, ex Catonis (ut volebat Augustus) originibus excerptis consulto se abstinuit. At concinnam illam brevitatem, lectissimis ac significantibus verbis temperatam, suo instituto cum primis accommodam, tantâ arte expressit, ut propemodum quis dicat non imitatum eum: sed æmulatum. Neq; n. satis habuit eodem, quo ille, modo orationem ducere, secare, circumscribere, colligare, ac deniq; à re una ad aliam transire; nisi & principiis ijsdem libros suos ordiretur; ita tamen, ut quæ ille, teste Fabio, nihil voluit ad Historiam pertinere, hic paullò propius ad rem accommodârit. Quæ omnia saltem historia præclarè elucere, vel primo oculorum injectu facilè quivis animadvertit; confecta est enim, ut dixi, in primo ætatis flore, quum flagrans eloquentiæ studium, severa Turronensis contubernii disciplina nondum restinxisset.* Hactenus *Giselinus.* Hanc *Severi* historiam Sacram accuratè recensitam atque emendatam & ad *Carolum*, ejus nominis *Quintum Cæsarem*, ex *Sleidani* de *Quatuor Summis Imperiis* libro,

libro, non inelegantèr continuatam, paucis ante annis emiserunt *Elziverii, Typographi Lugduno Batavi*. Habet quidem suos errores de quibus videndus *Bellarminus*, de *Scriptoribus Eccles*. A° 420. Atque hactenus de ijs qui primi Intervalli *Historiam Ecclesiasticam* scripserunt, & quos imprimis legendos censemus. 1629

SECT. 33.

Secundi intervalli (h.e. Ecclesiæ Christianæ) Historia, primo ab Evangelestis & aliis Novi Instrumenti libris, ubi ejus incunabula narrantur haurienda est. Qui porrò aliquam patem ejus infantiæ αὐτόπτ) descripserint, vix ulli extant: circumferuntur nonnulli qui iisdem temporibus vixisse perhibentur, & primorum Martyrum certamina descripsisse, sed à doctis suppositítii, quòd fabulis scateant æstimati. Ei vitio Recentiorum aliquot obnoxios fatetur Baronius. Idem Vives conqueritur & Melchior Canus. Item Veteres nonnulli. Ideoq; Ecclesiæ Historia cum cura legenda. Nimia tamen incredulitas vitanda: in lectione Historiarũ quales esse debeamus.

An-

Antiquissimi & priores recentioribus præponendi.

IAM verò alterũ illud intervallum (quod à *Christo incarnato* sumere initium dixi, & ad ætatem nostram excurrere) *Novi Testamenti Ecclesiæ* tribuitur, quæ *Christiana* dicitur *Ecclesia*, sicuti prior illa *Iudaica* dicta est. *Ecclesiæ* verò *Christianæ* Historia, à Sanctissimis quatuor *Evangelistis*, Spiritus divini amanuensibus fidelissimis, primò requirenda est. Hi enim *Redemptoris nostri, rerum Domini, Ecclesiæ fundatoris iuxta & fundamenti* (verbis Reverendissimi Cicestrensis Episcopi loqui mihi hic liceat) Historiam literis consignarunt. Deindè beatissimorum *Apostolorum Actus, Petri*, præsertim, atque *Pauli perigrinationes, pericula, & ἀνδραγαθήματα, Sanctus Lucas ὁ πάνυ* (eruditissimum hic etiam agnoscite Antistitem) *luculento quidem & purissimo sermone Græco, adeo ut ne ipsæ quidem Athenæ magis Atticè loquantur*, æternitati consecravit. Præter hosce *Novi Instrumenti* Scriptores, (qui etiam ipsi *Christianæ Ecclesiæ* tantùm incunabula exhibuerũt) pauci admodum ad manus

præf. ad Appar. n. 10.

no-

nostras pervenerunt; pauci, inquam, aut potiùs nulli qui prima secula, ut testes oculati descripserint; aut qui res in *Ecclesia* gestas, donec adolesceret, memoriæ tradiderint. Circumferuntur quidem varii Scriptores, qui primo illo *Ecclesiæ* ævo vixisse dicuntur; qualis *Prochorus* (unus ex septem *Diaconis* quos Apostoli ipsi ordinarunt) qui vitam *Evangelistæ* & *Apostoli Johannis*, quæ in *Orthodoxographis* & *Bibliotheca Patrum* legitur, scripsisse perhibetur. *Abdias Babylonius* unus ex 72. *Discipulis* (si ei credere liceat) qui de certamine *Apostolorum* libros decem scripsisse dicitur. *Linus* de passione Divorum *Petri & Pauli*. *Presbyteri Achaiæ* de passione Sancti *Andreæ Apostoli*, atque alii; quos omnes tamen supposititios, & inter *Apocrypha* reputandos censuerunt *Patres Antiqui*, immo etiam *Baronius*, *Bellarminus*, *Sixtus Senensis*, *Melchior Canus*, aliique viri doctissimi hujus & superioris seculi: nimirum quòd fabulis adeò insulsis referti sint ut nec in ijs quæ vera fortassè sunt, fidem mereantur. Neque isti solum *primæ antiquitatis* vulgò dicti Scriptores, huic vitio obnoxii esse perhibentur, sed è recentio-

Voss. l. 2. de hist. Gr. c. 9.

ribus etiam non pauci, de rebus vetustissimis scribentes, nimiâ credulitate laborantes, fabularum figmentis mirè scatent. Id quod ingenuè fatetur magnus *Cardinalis. Nulla res* (inquit) *ita hactenus negligi visa est, ac rerum Ecclesiasticarum gestarum vera, certa, & exactâ diligentiâ perquisita narratio. Et ut de Antiquioribus loquar, qui ejusdem argumenti Commentarios ediderunt, invenire difficile est, qui veritatem in omnibus sit assecutus.* Tale quid ante Baronium graviter conquestus est, *Johannes Ludovicus Vives. Maximum* (inquit) *sæpenumero dolorem cepi, dum ipse mecum reputo, quam diligentèr, quanta curâ, Alexandri, Annibalis, Scipionis, Pompeij, Cæsaris & aliorum ducum: Socratis, Platonis, Aristotelis, & aliorum Philosophorum acta perscripta sint, & sempiternæ memoriæ infixa, ut periculum non sit ne unquam excidant: Acta vero Apostolorum, Martyrum, deniq; Divorum nostræ religionis, & ipsius sive crescentis Ecclesiæ, sive jam adultæ, operta maximis tenebris ferè ignorari, tanto sive ad cognoscendum, sive ad imitandum, quam Ducum aut Philosophorum fructuosiora. Nam quæ de iis sunt scripta, præter pauca quædam, mul-*

Baron. in præf. al Tom. 1. Annal.

Lib. 5. de Tr. disc. p. 360.

multis sunt commentis fœdata; dum qui scribit, affectui suo indulget, & non quæ egit Divus, sed quæ ille eum egisse vellet, exponit: & vitam dictet animus scribentis non ipsa veritas. Pergit porrò Vives: *fuêre qui magnæ pietatis loco ducerent mendacia pro religione confingere; quòd & periculosum est, (ne veris adimatur fides propter falsa) & minimè necessarium, quoniam pro pietate nostrâ, tam multa sunt vera, ut falsa tanquam ignavi milites, atq; inutiles, oneri sint magis quam auxilio*. Hactenus doctissimus ille *Hispanus*; cui cum per omnia concinat popularis ejus *Melchior Canus*, magni etiam nominis apud pontificios (nec immeritò) Theologus; verba ipsius hic quoque repetere non gravabor. *Dolentèr hoc dico* (inquit) *potiùs, quam contumeliosè, multò à Laertio severiùs, vitas Philosophorum scriptas, quam à Christianis vitas Sanctorum; longèq; incorruptiùs & integriùs Suetonium res Cæsarum exposuisse, quam exposuerint Catholici; non res dico Imperatorum, sed Martyrum, virginum, & Confessorum. Illi enim in probis aut Philosophis, aut principibus, nec vitia, nec suspiciones vitiorum tacent; in improbis verò, etiam colores* Lib. 11. loc. Com p. 533

virtutum produnt. Nostri autem pleriq, vel adfectibus inserviunt, vel de industria quoq; ita multa confingunt, ut eorum, me nimirum non solum pudeat, sed etiam tædeat. Hos enim intelligo Ecclesiæ Christi, cum nihil utilitatis attulisse, tum incommodationis plurimum. Ita *Melchior Canus*. Neque putare debemus, hujus nostri solum, aut superioris etiam seculi homines, doctos piosque, de corruptelis hujusmodi maculisque scripta Ecclesiastica depravantibus, conquestos esse quasi nuper irrepsissent, aut hujus culpæ rei non forent Scriptores etiam nonnulli inter antiquissimos numerati. Ante mille trecentos retrò annos, & cum nondum adoleverat Ecclesia, reperti sunt qui rerum *Ecclesiasticarum* monumenta falsitatibus turpiter inficere, aliisque vitiis infuscare satagerent. Id *Arnobius* contra
Lib. 1. p. 47. Gentes expressè caussatur: *Sed neq; omnia conscribi, aut in aures omnium pervenire potuerunt, gesta gentibus in ignotis & usum nescientibus literarum: aut si qua sunt literis, conscriptionibusq; mandata, malevolentia dæmonum, quorum cura & studium est, hanc intercipere veritatem, & consimilium his hominum, interpolata quadam*

dam, & addita; partim mutata atq́; detracta verbis, syllabis, literis; ut prudentium retardarent fidem, & gestorum corrumperent veritatem. Sic Arnobius. Et reverà, quid ad corrumpendam contaminandamque *Veteris Ecclesiæ* memoriam valeret, quod dolo malo non fecerunt *Ethnici, Judæi, Hæretici?* quid fatua credulaque superstitio non affinxit? Hæc (Auditores) eo fusiùs persequi libuit, ut scirent *Historiarum* studiosi, & diligenter animadverterent, quanta cum cautione & cura, *Historia Ecclesiastica* sit legenda: siquidem in ea multo magis quam in ulla alia Historia à fabulis cavendum. Quia hic multò periculosius esse, quam in rebus civilibus, erroribus implicari omnibus in confesso est. Cæterùm, uti hac ex parte, operam dare non mediocrem convenit, ne falsum pro vero, temerè accipiamus; ita etiam attentè prospicere decet, ne verum pro falso inconsultè reijciamus. *Fateor* (inquit doctissimus *Balduinus* Ictus) *ubi tot insidiæ sunt, & tantum periculi, laudandam esse, timidam eorum* εὐλάβειαν, *qui meminerunt non temerè esse credendum. Sed quorundam rursus nimia est* ἀπιστία, *qui nihil credunt, quam quod ab u-*

De Instit. p. 93. edit. 16.

unius alicujus Scriptoris stylo consignatum erit. Vt de *Apostolorum* temporibus, nihil dici velint, quod ab ipso *Luca* non sit expressum. Atqui *D. Lucas Pauli* potissimùm *Historiam* contexere voluit, & rursus, in ea quædam *Lucam* prætermisisse, indicat ipsius *Pauli* ad *Galatas* Epistola. De *Simone Magno* loquens, simplicitèr narrat *D. Lucas*, eum in sua *Samaria* commotum increpatione *Petri*, agnovisse suum peccatum. Sed an propterea clamabimus esse falsum, quicquid præterea de eo narrant vetustissimi & gravissimi Auctores, *Iustinus, Tertullianus, Arnobius, Eusebius, Epiphannius, Augustinus?* quapropter illud semper teneamus & meminerimus, nos in lectione Historiarum, esse debere quales ab *Aristotele* esse dicuntur, qui neque pueri neque senes sunt: qui inquam, ad credendum neque sunt nimium faciles, neque difficiles nimium. οὔτε (inquit) πᾶσι πιστεύοντες, οὔτε πᾶσιν ἀπιστοῦντες. Scitum profecto est illud Hesiodi. πίστεις δ' ἄρ᾽ ὁμῶς καὶ ἀπιστίαι ὤλεσαν ἄνδρας, *Credulitas pariter ac diffidentia perdiderunt homines*. Verum rectè quoque aliquis vicissim dixerit, modò πίστεις, modò ἀπιστίας esse utiles at-

Lib. 1. oper. & D. ver. 370.

atq; ſalutares. Nam non omne veriſimile ſtatim verum; uti neq; quod primum incredibile videtur continuò falſum. Crebrò faciem mendacii veritas retinet: & mendacium ſpecie veritatis obcluditur: uti alicubi *Seneca*. Quocirca (ut pergamus) quum Auctores non occurrant qui teſtes oculati rerum earum quas memoriæ mandant aliquando fuerint; proximum eſt ut eos qui quod ab aliis acceperunt, bona fide narrant, audiamus: præſertim ſi & ætas ipſa & antiquitas, & virtus fidem atque auctoritatem concilient. Inter hos enim, antiquiſſimos illos, atq; (ut ita dicam) Claſſicos Auctores recentioribus anteponere nos decet. quod *Ariſtoteles*, de teſtibus, id quidem hic locum habere meretur; πιςότατοι οἱ παλαιοὶ, ἀδιάφθοροι γὰρ. Rhet.l.1.
Quin & ita fieri ſolet, ut quo poſterior recentiorq; ſit rei antiquæ narratio, tanto mendoſior corruptiorq; evadat. Namque ut vinum, quo magis transfunditur, evaneſcit magis, tandemq; fit vappa: & quemadmodum fama ipſa, quo longius progreditur, longius recedit à verò, pluſq; colligit vanitatis; ſic & perſæpe Hiſtoria, quæ à pluribus repetita variè jactatur, & aliis atq; aliis verbis recitata ſpargitur;

tandem contaminatur & in fabulam de-degenerat. Hæc quidem longiùs quam in animo erat produximus, sed Lectores cordati & veritatis amatores, huic prolixitati veniam faciliùs concedent, si meminerint, omnia eo spectare, ut summa demum cautela in *Historiarum Ecclesiasticarum* voluminibus per volvendis adhibeatur. jam igitur ad Auctorum Catalogum & seriem, quos, post *Novi Testamenti* libros viri doctissimi præscribunt legendos, descendam, & qua par est brevitate percurram.

SECT. 34.

Tertio demum seculo, florente Ecclesia, florescere cœpit Historia. Eusebius Pamphili inter Ecclesiæ Historicos princeps. In libris de vita Constantini Xenophontis æmulus. Multa ab eo scripta periêre. Eius auctoritas vindicatur. Quousque Historia Eusebii procedat. De Ruffino Scaligeri iudicium. Tripartita Historia. Panegyrici Eusebiani lectio cōmēdatur.

QVandoquidem igitur Scriptores illi qui cum *Apostolis* vixisse feruntur, pro

pro suppositititiis (uti supra dictum est) rejiciantur: quique eos immediatè secuti sunt, per duo prima sæcula, aut vasta illa rei literariæ clade absorpti, non extant, aut de Historia Ecclesiastica, (opinione doctissimi Casauboni) *magis videantur cœpisse cogitare, quam ad eam illustrandam seriò se composuisse.* Oculos in tertium seculum conjiciamus quod cum duobus sequentibus, *iure meritò* (inquit ille) ἀκμὴ τῆς ἐκκλησίας, flos ipse Ecclesiæ, & ætas illius aurea, nuncupari potest. Eo tempore sicuti Theologica studia, ubiq; florebant, ita Historia quoq; Ecclesiastica, hactenus tantum non ignorata, cœpit efflorescere. In hoc stadio decurrere, princeps (quod quidem novimus) aggressus est ὁ τοῦ παμφίλου, *Eusebius Pamphili* (quemadmodum propter amicitiam cum *Pamphilo Martyre*, teste *Hieronymo* vocabatur) *Cæsareæ Palestinæ* (imperante *Constantino*) Episcopus, (quemq; πολυμαθῆ καὶ πολυΐστορα *Cedrenus* meritissimo indigitat) sui seculi sine controversia, vir eruditissimus fuisse perhibetur. Is (inquam) uti ipse in procemio libri primi affirmat, princeps animum ad *Ecclesiæ Catholicæ* Historiam universalem scribendam appulit, manum operi

Prolegom. ad exercit.

I. de Illust. viris.

operi admovet, & à *Nativitate Domini* auspicatus, perq; tyrannorum tempora accuratè progressus, rerum in *Ecclesia* gestarum seriem, *Apostolorum* & aliorum illustrium in *Ecclesia Doctorum* successiones, doctrinam Evangelicam, Martyria, persecutiones, quas tyranni quidam adversus *Ecclesiam* moverunt, Hæreticorum etiam perversa dogmata, ad sua usq; tempora, decem libris singulari diligentia pertexuit. De vita etiam *Constantini Magni*, quatuor libris qui hodieque extant, ac pro genuinis à *Photio* agnoscuntur, scripsit. Verum *Xenophontis* (qui *Cyri* παιδείαν κὴ ἐγκώμιον verius quam *Historiam* descripsit, ut boni *Principis* imaginem contemplandam proponeret) exemplum secutus, non tam Historiam quā panegyricum de laudibus *Constantini*, & præclaris ejusdem facinoribus concinnavit. Vnde ἐγκωμιαστικὴν τετράβιβλον à Photio illud opus nuncupatur. Certè principis optimi, vivum paradigma inibi subjecit oculis, quod cum fructu Reges etiam & principes potentissimi contemplari possint. Vti *Grynæus* rectè observat. *Martyrum* quoque Historias ex archivis *Ecclesiarum*, Notariorumque scriniis, tabulisque

V. Cicestr. præfat. ad App. n. 35.

In præf. ad Hist. Eccl.

bulisque, eundem *Eusebium* contexuisse animadvertit Reverendiss. *Cicestrensis Episcop. Nec erant illa* (inquit) *brevicula quædam, recitandis nominibus destinata; quale nunc est Romanum quod prostat publicè Martyrologium, Bedæ, Usuardi, aut si quæ sunt istiusmodi aliorum; vel qualia Græcorum Menologia; sed erant historicæ narrationes, rerum gestarum; Commentarii scripti κατὰ πλάτος*: quod quidem probat eruditissimus præsul, ex ipso *Eusebio*. Vbi de *Apollonio* agens, ait ipse; *Istius coram judice verba, & responsa quæ dabat, ad Perennii interrogata; orationem quoque apologeticam, apud Senatum habitam, si cui libitum fuerit accuratè cognoscere, legat ille librum à nobis compositum de veterum Sanctorum Martyrum rebus gestis.* Iste autem liber, necnon alia plura *Eusebii* opera (de quibus à *Divo Hieronymo* inter Scriptores Ecclesiasticos facta est mentio) periêre, neq; ad manus recentiorum sæculorum pervenerunt. Sed auctoritati *Eusebianæ* multi detrahunt, Historiamq; Ecclesiasticam à *Gelasio papa* in *Concilio* rejectam aiunt, atque *Apocrypham* pronunciatam. Verum ad *Eusebii* auctoritatem asserendam, suffici-
et

Præfat. ad App. n. 14. & 18.

Lib. 5. c. 19.

Voss. l. 2. de Script. Gr. c. 17.

et nobis, quod ipse *Gelasius*, in principio ejusdem censuræ *Chronicon Eusebii Cæsareensis*, atque ejusdem *Historiæ Ecclesiasticæ* libros propter rerum singularem notitiam, usquequaque non renuendos dixerit: quod idem, testatur *Volaterranus*. In jure Pontificio *Eusebii* tantum Chronica simul & Historia recipiuntur. Sin minus, accedat *Melchioris Cani* confirmatio. In *Historia Ecclesiastica Eusebii, satis Gelasius ostendit, cætera sibi ac Concilio placuisse, dum quædam displicuisse commonuit. Itaq; si fabulam Abagari, laudesq; Origenis ab Eusebio demeres, digna ejus Historia esset, cui fides omnino haberetur.* Mihi quidem hac ex parte judicium doctissimi *Sculteti* valdè arridet, quod hisce verbis explicavit. *Qui Ecclesiæ Historiam continent libri, luculenter demonstrant Historiam veteris Ecclesiæ illam demum esse veram, quæ ex germanis patrum Orthodoxorum libris est petita: quam enim diu Iustinum, Irenæum, Origenem, Tertullianum, Cyprianum, Clementem Alexandrinum, aliosq; probatæ fidei patres in Historia sua sequitur Eusebius, Historicum agit fide dignum: sed simul atq; ad traditiones, & non ad scripta sed audita provocat, fabulosa*

Lib.5.

Lib.11.p.543.

Medullæ tom.3.p.6.

bulosa multa miscet. Ita Sculterus. Reverà *Pontificii* sæpius *Eusebium* acerbius perstringunt, & in eum acriter incurrunt; maximè *Cardinalis Baronius* (uti notat idem *Sculterus*) suum in *Eusebium* prodit odium, non aliunde natum, quam quod *Historicus qui laudes & donationes Constantini Ecclesiasticas fusè persecutus*, *donationis Romanæ non modò mentionem facit nullam, sed eam etiam fictam esse innuit, dum Constantinum non à Papa Romano Romæ, sed Nicomediæ baptizatum esse scribit*. Ast Arriana Hæresi eum laborasse aiunt, & Arrianorum partibus semper favisse; ideoq; sublestæ fidei nonnunquam accusatur. Revera, ante Synodum Nicænam ea labe infectum fuisse nimis liquido liquet: sanctorum verò deinde patrum auctoritatem libenter secutum, sanctissimè atque piè in orthodoxia vixisse nonnulli scribunt. Immo fertur apud Græcos (testante *Georgio Trapezuntio*) ab eo, jussu patrum, sacrosanctæ illius Synodi symbolum scriptum fuisse: quod ita composuit, ut ad dejiciendam absque controversia perniciosam hæreticorum opinionem, filium Dei genitum non factum, cōsubstantialemq; patri conscripserit, ac

patribus

Ib p.

Præf. ad Nicolaum. V.

Hist. Eccl. Socr. l. 1. c. 5.

Cassiod. hist. Trip. l. 2. c. 11.

patribus tradiderit. Certè quæ in eo conventu acta essent, fidelissimè ac planissimè per literas, quæ etiam nunc extant, omnia suis civibus indicavit. Vti scribit *Donatus Veronensis*. Sed ut procedamus, *Eusebii* Historia nos ad Annum *Christi*, 325. deducet: indè *Ruffinus Aquileiensis* Presbyter, *Divi Hieronymi* æmulus, *Eusebii* Historiam è *Græco* in *Latinum* sermonem transferens, duos de proprio addidit libros; Historiamq; ad *Theodosii* Imperatoris mortem usque, & annum *Christi* 400. propagavit. Verum & in transferendo, nimia usus est libertate, & in opere proprio, *Eusebium* plurimum exscripsit: unde *futilissimum Auctorem* eum vocat *Iosephus Scaliger*, in *Appendice* operis incomparabilis de *Emendatione Temporum*: nec erit fortasse piaculum, si noster historiarum studiosus insuper eum habendo prætereat: nam eorundem temporum Historiam, uberius multo & accuratius, *Socrates*, *Theodoretus*, & *Sozomenus* composuerunt. Hosce Tres *Epiphanius Scholasticus*, latine transtulit, *Magno Aurelio Cassiodoro* id postulante, qui ex tribus istis unum corpus confecit ediditq; undè tripartitam Historiam appellatam ex

Præf. ad Paul. 3.

Voss. lib. 2. de hist. lat. cap. 11.

Cassiod. de Divin. lect. c. 17.

ex ipſo conſtat. Hîc verò *David Chytræus* vir clariſſimus & de utraq; Hiſtoria optimè meritus, ſtudioſos monet hortaturq; ut non modo fragmenta illa à *Caſſiodoro* conſuta, ſed ſcriptores integros, qui *Græcè* & *Latinè* impreſſi extant, diligenter legant. Et *Euſebii* panegyricum de vita *Conſtantini* præmittant, *ex quibus & triginta annorum* (inquit) *Hiſtoriam integram, & edicta præcipuè, ac leges Conſtantini de religione Chriſtiana, libris* 2°. 3°. & 4°. *expoſitas, diligenter conſiderent, fontemq; ipſum ex quo plurima Socrates, Theodoretus, & Sozomenus, initio ſuarum Hiſtoriarum hauſerunt, cognoſcant.*

SECT. 35.

Socrates quo tempore vixerit, unde & quousq; hiſtoriã perduxerit: item Theodoretus *quid quoq; libro complexus ſit.* Photii *de eo cenſura.* Sozomenus Salaminius, *novem libris hiſtoriam continuat ad An. Chr.* 423. *D.* Gregorii *locus adverſus* Sozomenum *expenditur. Eiq; reſpondetur.* Sozomeni *Candor, de eo Evagrii teſtimonium. Tripartitam Hiſtoriam ſequitur Evagrius*

us. eamq; continuat, ad anno 597. Theophilactus Simocattus inde ad Ann. 601.

SVb *Arcadii* filio, juniore *Theodosio* floruit *Socrates*, natione *Bizantinus* a fine *Eusebii* & victoria *Constantini* adversus *Maxentium* A. *Chr.* 313, vel potius ab ipso anno quo Imperator in *Britannia* palam declaratus est, videlicet An. Chr. 309. *Historiam* exorsus, eam usq; ad decimum septimum prædicti *Theodosii* Iunioris consulatum perduxit. h. e. ad A. Ch. 441. Libros septem scripsit, stylo non admodum splendido; quorum primus *Constantini Cæsaris* tempora continet. Secundus *Constantii*. Tertius, *Iuliani* & *Ioviani*. Quartus *Valentiniani* & *Valentis*. Quintus *Gratiani* & *Theodosii* primi. Sextus *Arcadii* tempora. Septimus *Theodosii* Iunioris annos 32. complectitur. Tota *Historia* annorum 140, spatium continet. Sicuti ipse capite ultimo lib. 7. verbis expressis nos docet, ita enim loquitur: *Hic septimus liber spacium triginta duorum annorum continet, tota autem Historia, in septem libros partita, annos* 140. *complectitur, quæ orditur*

ditur a primo anno, ducentesimæ septuagesimæ primæ olympiadis, in qua Cōstantinus Imperator declaratus fuit: desinitq́ secundo anno trecentesimæ quintæ Olympiadis, ad XVII. consulatum Imperatoris Theodosii. Novati partibus eum favisse pluribus è locis manifestum est. Nam (quod observavit doctissimus *Iacob. Billius*) nihil libentius fecit, quam ut non modo oblata, sed etiam interdum quæsita occasione in *Novatianorum* laudem multa commemoret. Et si quis pio Zelo incensus *Novatianos* acrius insectetur, hujus nomen existimationemq; perstringere ac labefactare studuit Sed ita obliquè, ut minus perspicaci Lectori non tam dolori suo atq; iræ obsequi, quam veritatis rationem habere videatur: hæc (inquam) *Iacobi Billii*, viri admodum docti censura est, de *Socrate*, Historiæ Ecclesiasticæ Scriptore quam ideò adponendam duxi, ut majorem inter legendum cautelam φιλοῖςωϛ noster adhiberet. *Observat. Sacrar. l. 1. c. 26.*

Theodoretus eisdem temporibus vixit, *Cyri Mesopotamiæ vel Syriæ Vrbis* Episcopus. Historiam *Ecclesiasticam* scripsit, a fine *Eusebii*, & ab hæresi *Arriana* exorsus ad tempora *Theodosii* Iunioris quo-

que

què eam deducit. Secundæ *synodi Generalis* gesta, fusiùs aliquanto narrat quam alii Historici; qui extant, sunt libri quinq;. Eorum primo *Historiam Ecclesiæ* sub *Constantino Magno* repetit. Secundo tempora *Constantii* exponit. Tertio quid in *Ecclesia* gestum sit, imperante *Iuliano Apostata*, narrat. Quartum librum *Ioviano*, *Valentiniano*, & *Valenti* tribuit. Quintum *Gratiano*, *Theodosio Magno* & *Arcadio* assignat: *Theodosii* quoq; *Iunioris* initia eodem libro attingit. De stylo *Theodoreti*, hæc est censura *Photii*; nimirum Historiæ eum magis convenire, quam istum, quo vel *Socrates* utitur, vel *Hermias Sozomenus*, vel etiam *Evagrius Ponticus*, atq; eadem est sententia doctissimi viri *Gerardi Iohannis Vosii*.

Tmem. 31.

Lib. 2. *de Hist. Gr. cap.* 20.

Hermias Sozomenus Salaminius erat, & sub *Theodosio* quoq; secundo floruit; cui Historiam suam dedicavit. Eam a consulatu *Crispi* & *Constantini* auspicatus est, Anno Chr. CCCXXIII. continuatq; ad *Honorii* usq; mortem, videlicet ad An. Ch. 423, quod temporis intervallum, libris novem complexus est; quorum duo primores, *Constantini M.* tempora repetunt. Tertius & Quartus

res

res ſub tribus *Conſtantini* filiis geſtas continent. Quintus & Sextus *Iuliani*, *Valentini* & *Valentis* tempora comprehendunt. Septimus *Gratiani* & *Theodoſii* primi. Octavus *Arcadii*. Nonus *Theodoſii* ſecundi, uſq; ad mortem *Honorii* tempora procurrit. Sed ipſam *Sozomeni* Hiſtoriam *ſedes Apoſtolica* ſuſcipere recuſat (Magni *Gregorii* verba ſunt) quia multa mentitur; & *Theodorum Mopſue-* Lib. 6. ep.
ſtiæ nimium laudat, atq; uſq; ad diem o- 31.
bitus ſui, magnum doctorem Eccleſiæ fuiſſe perhibet: de hoc loco quidem me monuit nuperrimè, vir ab eruditione multifaria, ac ſingulari tum pietate tum prudentia Clarus *Georg. Hackwillus* S. Theologiæ Profeſſor. Verum à *Melchio-* Lib. 11. p.
re Cano jamdudum reſponſum; nihil tale 544. ek.
apud *Sozomenum* reperiri de *Theodoro Mopſueſtiæ*. Et *Gregorium* memoria lapſum, dum pro *Theodoreto Sozomenum* ſcriberet; nam *Theodoreti* verba ſunt illa, Lib. 5. c. 27.
quæ *Gregorius* retulit, *Cardinalis Baro-* & c. 40.
nius etiam reſponſum ſuppeditat, dicen- Tom. 4. ad
do, nimirum, ab *Eccleſia R. Sozomenum* An. 439.
Theodorum Mopſueſtiæ laudatorem non recipi: in reliquis quæ vera dixit, quomodo potuit ab Eccleſia non recipi? præterea

à Gelaſio papa (cui nemo ob auctoritatem atq; doctrinam refragari poteſt juxta ipſum *Cardinalem*) conſtat, *Sozomenum* non rejici, ſed majoris fidei haberi quam *Euſebium Cæſarienſem*; ejuſq. Hiſtoriam majoris æſtimationis apud *Photium* quam *Socratis* fuiſſe. Deniq; reſpondet *Canus*; *in Concilio Florentîno, cui interfuit Imperator Palæologus, teſtimonium Sozomeni, non ſolum uſurpatum ſed etiam probatum.* Vtcunq; nobis de eo candidè liceat ſentire, tum propter candorem & veritatis amorem quem præ ſe fert Ipſe, primo capite, & porro ſpondet: nimirum, ubi orthodoxorum hominum contentiones, jurgia, perfidiam multorum, & alios defœdos nævos narraturus, ἐθελοκάκου προαιρέσεως opinionem deprecatur, uti doctiſſimus etiam obſervat *Caſaubonus*: non enim illa ſe ſcribere dicit, quód voluptatem ex talibus caperet; ſed volentem nolentem, quoniam infecta reddere quæ facta eſſent non poſſet; quæ geſta autem eſſent ſilere, hoc vero eſſet veritatem prodere, & Hiſtoriæ legitimæ jura corrumpere, μάλιστα (inquit) τῆς ἀληθείας ἐπιμελεῖσθαι χρεὼν, διὰ τὸ τῆς ἱστορίας ἀκρίβ-δηλον. Et iterum, πάντα, δ᾽ ἄτερα ποιεῖσθαι

Lib.1. hiſt. Eccl.c.1.

In præfat ad polyb.

a *In hiſtoriam nihil ponendum quod non ſit maxime ſincerum.*

τῆς

τῆς ἀληθείας τῆ συγγραφῆ προσήκει: tum propter *Evagrii* judicium, de eo cum aliis, hisce verbis. *Eusebius Sozomenus, Theodoritus* & *Socrates, de clementissimi nostri servatoris in mundum adventu, de ejus in Cælos adscensione, de rebus gestis Apostolorum, de certaminibus à sanctis Martyribus confectis, & si quid aliud factum sit, dignum commemoratione vel secus, ad aliquam partem regni Theadosii literis accuratissimè prodiderunt*: hoc inquam Evagrii Scholastici judicium, *insignis eorum temporum Historici, & ex Græcis, primi eorum qui leguntur, orthodoxi; si Baronium* aut saltem ejus Epitomasten audiamus.

b *Veritatem omnib. rebus anteponere scriptorem decet.*

Atq; hic ipse *Evagrius Tripartitæ Historiæ* Scriptores excipit, suamquè Historiam inchoat ubi *Socrates* & *Theodoretus* desierunt, a *Synodo* nimirùm *Ephesinâ*, auctoritate & mandato *Theodosii Iunioris* coactâ, circa An. Chr. 431. qua *Synodo* damnatus est *Nestorius*. Eam autem continuat usq; ad annum duodecimum Imperatoris *Mauritii*; *Christi* vero annum 597. Sub eo autem Imperatore ejusq; decessore *Tiberio* Secundo, maximè floruit. Historia verò

Spondan. ad An. 565. Casaubonus *tamen, eum dicit a fabulosis narrationibus non nimis alienum.* Exercit. 13. *An.* 31 *n.* 58. *Vide ipsũ Evag. l.* 1. *cap.* 1.

Evagrii ſex libris conſtat, quorum primo *Theodoſii Iunioris* tempora complexus eſt. Secundo *Martiani* & *Leonis* quem *Thracem* cognomento indigetarunt. Tertio *Zenonis* & *Anaſtaſii*. Quarto *Iuſtini* & *Iuſtiniani*. Quinto *Juſtini* poſterioris & *Tyberii* Secundi. Sexto deniq; pergit ad annum uſq; duodecimum regni Imperatoris *Mauritii*, qui *Tyberii* II. gener fuit, & a nonnullis *Cappadox* cognomento vocatur: is autem fuit annus à Chriſto nato 597. In eadem tempora, de quibus ſcripſit *Evagrius*, cócurrunt etiam Hiſtoriæ Procopii, Agathiæ, & Iornandis, de Rebus Geticis, item Hiſtoria Miſcella Diaconi, à libro 12° ad librum 18. deniq; Caroli Sigonii de Occidentis Imperio Hiſtoriæ pars magna, quod ideo monendum putavi, ut ſciat Lector, undè auctiorem, & locupletiorem, eorum temporum Hiſtoriam, reddere poſſit.

Voß. l. 2. de Scr. Gr. c. 23.

Heraclii tempore circa Annum Chriſti, 612; claruit *Theophilactus Simocattus*, inter recentiores *Græcos* Scriptor eximius: is Octo libros, de rebus à *Mauritio* geſtis exaravit; quos (*Evagrio* expedito) adhibeat Lector, neq; eum ſuæ o-

pelle,

pellæ, legendo inſumptæ, pænitebit: quippe ad annum à Chriſto nato 601, Et ad ipſius *Mauritii* cædem Hiſtoriam perducit: idq; non perfunctoriè, ſed accuratiſſimè & elaboratiſſimè, ex quo tanquam flumine, alii ſuos rivos deduxerunt uti *Pontanus Ieſuita.* Ingeniũ ejus mite, inprimis, & φιλόκαλον, ut etiam doctrinam non vulgarem ſcripta ipſa teſtantur ac produnt. *In ep. ad Lect.*

Et nunc ſi placeat (Auditores) paululũ reſpiciamus, luſtremuſq; itineris affectati quantũ confecerimus, nec non conſideremus quouſq; & quibus mediis progreſſi ſimus, & ad finem ſexti à *Chriſto* ſeculi pervenerimus. Trecentos & aliquot ſupra annos, Hiſtoria ſuâ complexus eſt *Euſebius. Socrates, Theodoretus, & Sozomenus* centum ferè & quadraginta plures addiderunt: deinde ulterius producitur *Hiſtoria* ab *Evagrio* per annos quaſi centum & quadraginta: *Simocattus* deniq; reliquos perſequitur ad annum (uti dixi) Sexcenteſimum primum: quo anno *Mauritius*, cum uxore liberiſq; ſuis omnibus, interfectus eſt à *Phoca* qui ei in Imperio ſucceſſit.

SECT. 36.

Seculo ſeptimo, & duobus vel tribus id ſequentibus, qui Hiſtoriam Eccleſiæ pro dignitate tractaverint rariſſimi. Sanctorum Legendæ. Miraculorum & mirabiliorum Oceanus. Portentiloquiorum & ignorantiæ tempora.

AD Septimum à Chriſti nativitate, ſeculum, Auctores ſupra recenſiti nos perduxerunt: quod quidem unà cum duobus vel etiam tribus ſequentibus, ſi quis diligenter perſcrutetur, haud unum credo reperiet Auctorem, qui *Eccleſiæ Catholicæ* Hiſtoriam, pro rei dignitate tractaverit. *Sanctorum* quorundam vitas & Legendas, *Martyrum* actus & paſſiones, erant qui iis temporibus literis conſignarunt. Sed fabulis plerunq; ſcatent, & incredibiles miraculorum ſeries, credulis ac ſuperſtitioſis hominibus obtruſerunt. Et quemadmodum ipſe *Bellarminus* de *Simeone Metaphraſte* (qui circa An, 859. floruit) multa ex propriis addunt ingeniis, *non ut res geſtæ fuerunt, ſed ut geri potuerunt*. Per *Damaſceni* ætatem

Lib. de Scrip. Eccl. 850.

tem, & *Germani Constantinopolitani*, apud *Græcos* (inquit Rever. Antistes) *per tempora Gregorii Dialogistæ, & alterius Gregorii Turonensis: per nostratis Bedæ Venerabilis sæculum, in Ecclesiam inundabat miraculorum & mirabiliorum Oceanus: per omnes omnino angiportus, nosocomia, cœmitera, Xenodochia: per templorum tholos, cryptas, spheristeria edebantur.* Idem ferè Clarissimus *Casaubonus*: in *historicis*, inquit, *monumentis eorũ temporũ miracula ut plurimũ utramq; paginam conficiebant, vel à Sanctis, vel ab imaginibus, vel à reliquiis edita &c.* Vnde & merito dubitare se aiebat vir doctissimus, deberetne illa sæcula καιρὰς τερατολογίας, an ἀγνοίας; tempora portentiloquiorum, an ignorantiæ nominare. Neq; sanè à vero quidquam aberrare (meo judicio) videbitur, quisquis de illis temporibus utrumq; affirmauerit: præsertim si *Imperium Occidentale*, & sub eo *Ecclesiam Latinam*, ejusq; Scriptores respiciat. Nam post horrendas illas barbararum gentium excursiones, ruente Imperio *Romano*, politioris literaturæ omnis cognitio ruebat; stupenda planè barbaries et ignorantia sese infudit, ingeniorum & literarum cultus

Cicester. in præf. ad Ap. n. 26. & 27.

In proleg. ad Exercit.

tus quaſi peſte contactus emarcuit, artes deniq; neglectæ ſpretæq; jacuerunt; in tantum, ut *quod ſpectat eruditionem* (doctiſſimi Ciceſtrenſis verba agnoſcite) *poſt Iſidorum Hiſpalenſem (is ad annum Domini 636. aut circiter è vita excedebat) ad Bedam Noſtratem Venerabilem (is in vivis erat ad An. 731) qui vel mediocriter in literis verſati fuerint politioribus, vix erant numero totidem, quot Thebarum portæ, vel divitis oſtia Nili.* Imo addo, nec multò plures per alios ferè ducentos annos proximè ſequentes, inter *Latinos* reperiri poſſunt. At *Græcia* fortaſſis (inquies) nobis adhuc aliquos ſuppeditabit. Eos itaq; videamus, atq; ita tandem procedamus.

In præf. ad App. n. 38.

SECT. 37.

Nicephorus Conſtantinopolitanus, Simocattum ſequi poteſt. Nicephorus Calliſtus erroribus plenus. Georgius Cedrenus. De eo Scaligeri & Voſſii cenſura.

POſt *Simocattum* igitur accedat *Nicephorus Patriarcha Conſtantinopolitanus*, qui tempore *Copronymi* circa Ann. 750

750.floruit; & Historiam σωύτομον scripsit, Breviarium scilicet de rebus gestis, à *Mauritii* cæde, (in quâ desiisse *Simocattum* diximus) ad annum *Christi* 769. Eū Auctorem primus publicavit V.CL. *Dionysius Petavius*, suamq; tralationem addidit. Est quidem alius *Nicephorus* cognomento *Callistus*, ætate *Constantinopolitano* longè inferior; siquidem mille trecentos annòs post *Christum* natus est; floruitque sub *Andronico Majore*, ejusque nepote *Andronico Minore*. Is ab origine religionis *Christianæ* Historiam orditur, eamq; ad *Phocæ* qui *Mauritio* successit interitum continuavit. Nempe ad An.625. sed errores *Græcorum* proprii (*Bellarmini* verba sunt) in hoc Auctore inveniuntur, etiam in rebus historicis. Eumq; Reverendissimus *Cicestrensis*, inter illos Auctores numerat, qui per *anilem quandam superstitionem, ad prodigiosas interdum & putidas fabellas, credendas, edendas, obtrudendas projectissimi erant*. *Callisto* paullò antiquior erat *Georgius Cedrenus* Monachus; scripsit is compendium Historiarum, ab initio mundi usque ad *Isacium Comnenum*, Anni videlicet à *Christo* nato 1057. quo tempore etiam floruisse videtur. Verum

Vos. l.2. de Scr. Gr. c. 24.

De Scrip. Eccl. An. 1305.

Præf. ad App. n. 38.

rum & iste scriptor notæ non usquequaq; optimæ perhibetur. Quid de eo censuit Magnus *Scaliger*, ex hisce verbis ejus liquet. Totum *Cedreni opus*, *est stabulum quisquiliarum, & cento ex multis pannis, sordidis, purpureis, malis, bonis, integris, laceris consutus*. Mitius aliquanto doctissimi *Vossii* de eo judicium, aut certè verbis mitioribus expressum. Sic enim ille: *In rebus Bizantinis Zonara paulò diligentior est: in iis autem quæ Cæsares Constantinopolitanos præcedunt, cedit Zonaræ, à quo & stylo vincitur, uti etiam à Nicetâ, & Gregorâ & aliis. Interim in Centone hoc, ac penè dixerim quisquiliis istis, aliquos purpuræ pannos reperire est*. Ita *Vossius*. Denique *Georgium Syncellum*, & *Theophanem* qui *Syncellum* continuavit, à *Cedreno* ad verbum exscriptum affirmat uterque *Scaliger* & *Vossius*. Postremò, Historiam *Cedreni*, à morte *Nicephori* Imperatoris, cognomento *Botoniatis*, usq; ad imperium *Isaaci Comneni*, sub nomine cujusdam *Iohannis Curopalatæ* (paucis exceptis) totam legi monuit *Gesnerus*, quod à doctissimo *Casaubono* confirmatur. Ita, ut alter eorum plagii reus sit, necesse est.

Not. ad Strab. l. 17. p. 267.

SECT.

SECT. 38.

Zonaræ Tertius Tomus lectori commendatur. Historiam ad Ann. 1118. *Annæ Comnenæ Alexiada. Egregiæ illius Heroinæ laudes.*

QVinquaginta & amplius annis post *Cedrenum* floruit *Iohannes Zonaras*, nimirum circa annum, 1120. Is (uti civiles inter Historicos jam notatum est) universalem scripsit Historiam, quam in tres tomos partivit: quorum hoc in loco tertium præsertim Lectori nostro commendare placet. Siquidem eo Tomo, quæ in *Oriente* à *Constantino* magno, ejusq; in regno successoribus, usq; ad sua tempora gesta fuerint, exactius describere laboravit, utpote paucis aliis tentata. Singulis Tomis rerum aliis indictarum, sæpè fit mentio (inquit vir quidam doctus) tertia vero Historiæ suæ parte, ea pleraquè tradit de rebus *Bizantinis*, quæ præter ipsum nemo alius, & sine quibus, nos bonam partem eorum, quæ à posterioribus Imperatoribus *Orientis* gesta sunt ignoraremus. Ecclesiæ quidem solius

Constantinopolitanæ, & controversiarum Religionis, in *Orientalibus* Ecclesiis motarum Historiam intexit, & ad sui ævi
Ann.D. 1118. Imperatoris, *Alexii Comneni* obitum, eam continuavit. Sed illud maximè observandum, quod (opinione doctissimi
Lib. 2. de H. Gr. c. 27. *Vossii*) in sui temporis rebus, pleraquè perfunctoriè dixerit: & admodum paucis *Alexii Comneni* vitā perstrinxerit. Hunc tamen defectum supplevit *Alexii* ipsius Imperatoris filia, *Anna Comnena* dicta, quæ de rebus gestis sui patris, libros ali-
vz. 15. quam multos scripsit, & *Alexiada* nuncupavit. Ejus eruditionem valdè prædicat ipse *Zonaras*, tomo tertio propè finem; ubi de *Bryennii Cæsaris* (ejus mariti) potentia juxta & eruditione talibus loquitur verbis. *Erat autem & ipse studiis doctrinarum deditus, & uxor ejus in eisdem operam nihilo minorem, ac potius majorem ponebat, exquisitè Atticissans, ingenioque prædita acutissimo, ad abstrusissimas quasque contemplationes*. Nequè hic sistit Historicus, sed pergit & ostendit, quomodo ad tantam eruditionis excellentiam adspiraverit. *Eam facultatem partim naturæ bonitate, partim industria, consecuta est: affixa etiam erat libris, &*

eruditorum

eruditorum consuetudine haud obiter utebatur. Verum hæc ipsa prænobilis fæmina ad miraculum docta, in hac sua Historia, ne amori erga suum parentem nimium aliquando indulserit, nonnulli haud leviter suspicantur.

SECT. 39.

Nicetas Acominatus Zonaram immediatè sequitur. Nicetam Gregoras. In hoc censu quare ponantur. Lipsii de eorum Utroq; judicium. Gregoræ fides in dubium vocatur. Iohannes Cantacuzenus hoc loco à doctissimo Vossio lectoribus commendatur. Superioribus subsequatur Laonicus Calcochondylas.

ZOnaram *Nicetas Acominatus* sive *Choniates* ordine sequitur, eique suam immediatè subjicit Historiam. Namque ubi desinit *Zonaras*, ibi incipit *Nicetas*, & octoginta quinque annorum res gestas fusiùs ac liberiore nonnihil orationis ductu prosequitur, usque ad urbem Constantini captam à *Balduino Flandro*, & annum 1203. ex Chonis Phrygiæ oppido oriundus erat, atque indè cognominatus

nominatus. Georgii Logothetæ Chronicon hîc locum habere poteſt. Captæ Conſtantinopoleos Hiſtoriam complectitur, annorum fere ſexaginta nempe à *Balduino Flandro* ad *Balduinum* ultimum Imperat. Vtriquè iſti Auctores proximè nominati, *Zonaras* & *Choniates*, maximos in imperio *Conſtantinopolitano* honores geſſere: quo magis idoneos ad Hiſtorias ſcribendas putemus. Prior ille Magnus *Drungarius*, & * *proto-Secretarius* fuit: hic autem poſterior *Logotheta* † Magnus, (præter alia) & *Sacri Cubiculi* præfectus. *Nicetam* ſimiliter excipit *Nicephorus Gregoras*, qui centum quadraginta quinquè annorum conſequentium Hiſtoriam literis conſignavit, nempe a *Theodoro Laſcare* priore, uſq; ad ſuam ætatem, ſive ad obitum *Andronici Palæologi* poſterioris, qui incidit in An. Chriſti. 1341, fatendum quidem eſt, duos hoſce poſtremos non tam *Eccleſiæ* quam Imperii *Græcanici* rebus deſcribendis operam impendiſſe: quum tamen Eccleſiaſtica quædam nonnunquam interponant, ac carptim pro occaſione libent, nec non inter *Scriptores Eccleſiaſticos* numerentur, quumquè Zonaræ ſuam at-

** Iuxta nonnullos Vigilum præfectus, iuxta alios millenariæ cohorti præfectus.*
† Summus Cancellarius, ita Salmaſius.

texat

texat narrationem *Choniates*, & ea quæ *Choniates* reliquerat *Nicephorus* impleat, quasi ex proposito Historiæ corpus quoddam absolvere conarentur; eos prætermittere non potui, & præsertim quòd inter recentiores Græcos melioris notæ Auctores habeantur: quæ postrema ratio, ut Historiarum amatoribus magis elucescat, & ad horum quoq; Auctorum lectionem eos facilius inducat, *Justi Lipsii* de iis judicium huc adpingere lubet. *Nicetas* (inquit ille) *parum adhuc vulgo notus fateor, sed dignissimus notitia: purum rectumq; ingenium, si aliud illo ævo. Stylus ejus operosus, poetas & Homerum sæpè resipiens; at res & narratio ipsa, distincta, composita, sine vanitate, sine ineptiis, brevis quod satis est, & fida: crebra apud eum & oportuna monita: judicia non libera solum, sed sana, ad summam legite vos politici, gratiam mihi aliquis pro indicio habebit: certè debebit*. Tantum de *Choniate* De *Gregorâ* sic pronunciat. *Nicephorus Gregoras Nicetæ Historiam, & filum narrationis excepit; at non laudem. Scripsit enim ab urbe captares ad Andronici Palæologi posterioris mortem; sed nequaquam pari castigatione*

Bellar. de script. Ecc.

In not. ad 1. pol. cap. 9.

aut industria, & vitia plura traxit sui ævi. Superfluit aut evagatur, & res orationesq; proprias miscet, indecorè, imò inepte. Iudicia tamen ejus crebra, & plerunq; recta: causæ eventuum curiosè positæ; pietas inculcata, & multa oportunè ad primam illam causam relegata, id est ad Deum. Sanè providentiam & fatum non alius Scriptor asseruit magis. Legendus cum hoc nomine, tum etiam illo quod pleraq; ejus Historia, ab ævo nostro non dissidet, imo lites dissensusq; in sacris reperies haud dissimiles hodiernis: ita *Justus Lipsius*. Cæterum de fide, hujus etiam *Nicephori*, à viris in Historia doctissimis non nihil dubitatur; in rebus presertim *Andronici Palæologi*, illius, cujus in morte eum desinere supra diximus: ibi igitur si placeat Historiarum studioso, legendus insuper erit *Iohannes Cantacuzenus*, qui ex *Imperatore Monachus* factus, luculentam condidit Historiam, sub nomine *Christoduli*, de Imperio *Andronici* illius Iunioris & suo. Hunc multis nominibus Historiarum studiosis, commendat doctissimus *Vossius*, utpote *cujus Historia eo majoris fieri debeat, quia scripta est ab illo, non qui umbraticam semper vitam egisset*

Voss. l. 2. de hist. Gr. c. 28.

gisset

gisset; sed qui primum magnus fuerit domesticus: ac post obitum Andronici Iunioris, liberorum ejus tutelam obtinuerit, & mox (ita volente Senatu, & Imperii rebus exigentibus) Imperator creatus sit, atq; in ea dignitate prudenter ac fortiter se gesserit. His illud accedit, quod non de rebus scripsit parum sibi perspectis; sed quibus ipse interfuit, atq; adeò præfuit. Sanè inter recentiores Græcos non ei quenquam puto præferri oportere. Ita doctissimus *Vossius*. Deniq; ne subsistat noster Historiarum studiosus, aut lectionis suæ interrumpat cursum, donec ultimam *Orientalis* Imperii viderit, periodum, & miseram *Ecclesiæ* inibi conditionem; *Laonici Chalcocondylæ Atheniensis* Historiam superioribus adjungat. Is enim quid porrò factum sit, & quomodo tandem Augusta illa urbs, non contenta in Orbe secundas ferre, sed *Romæ* ipsi rerum dominæ vehementer æmula, in potentissimi *Turcici Tyranni*, ac fidei nostræ, sacrosanctæq; crucis hostis acerrimi, potestatem pervenerit haud negligenter ostendit. Quin & ejusdem Tyranni, gentisq; suæ originem auctum, progressumq; luculenter describit. Ab *Ottomanno* igitur *Orthogulis* filio,

qui regnare cœpit circa annum MCCC. orditur Historiam, quam decem libris exequitur, atq; iis *Ecclesiæ Imperiiq; Orientalis* res, usq; ad captam à *Mahomete Constantinopolim* circa annum Christi, 1453. complexus est.

SECT. 40.

Blondus Foroliviensis Orientalium Scriptorum defectum in Historia Ecclesiæ supplere potest, unà cum aliis. Sigebertus Gemblacensis. De eo sententia Card. Bellarmini. Sigebertum continuat Robertus Abbas, ad ann. 1210. *Chronicon Hirshavense, ad Ann.* 1370 *Et Paraleipomena ei Chronico adjuncta ad seculum proximè elapsum. Gobelini Personæ Cosmodromium. Ubi & quando legendum. Ejus laus. Loco Cosmodromii legi potest Alberti Crantzii Metropolis, in quam multa è Gobelino congesta, & Historia á Caroli M. temporibus ad Ann.* 1504. *perducta. Potest etiam Nauclerus horum vicem supplere. Et ut repetitiones vitet Lector, incipiat à mediis generationibus Tomi Secundi. Ioh. Sleidanus Commentarios*

mentarios Ecclesiasticos scripsit ab An. 1517. *ad Ann.* 1556. *quos continuavit Caspar Lundorpius ad Ann.*1609.

VErum enim verò, Auctores quos postremò recensuimus de rebus *Orientalibus* omnino scripserunt, *Occidentalis Ecclesiæ* statum, vix quidèm obiter attigerunt. Hunc itaque defectum Blondus Forliviensis (qui integram & continuam rerum seriem post inclinationem Imperii factam in Decadibus suis complexus est, ab anno Chr. 407. usque ad 1400. Quemadmodum supra quoque notavimus) loco multorum præstabit, vel sequentes Auctores facilè supplebunt. Nimirum, primò *Sigebertus*, *Monachus Gemblacensis*, in *Brabantia*; ab Anno Christi, 381. (hoc est paullo ante finem *Tripartitæ Historiæ*) exorsus ad annum usque M.C. XIII. suum *Chronicon* perduxit. Iniquiorẽ quidem fuisse eum *Gregorio* 7°, Pontifici Maximo, affirmat *Bellarminus*; ob studium videlicet, erga Imperatorem *Henricum* quartum, cujus partibus etiam fortassè favebat; immo mendacii eum postulat idem *Bellarminus*, circa ipsius *Gregorii* obitum, verum

Bucholcer. ann. 379.

De Script. Eccl. Ann. 1101.

quam verè ipse viderit. *Sigebertum* autem continuavit *Robertus Abbas* de Monte, usque ad Ann. M.C C.X. Deindè *Chronicon Hirshavense Trithemii*, usque ad Annum, 1370. *Chronico* denique *Abbatis Urspergensis* addita paraleipomena Historiam ad nostra ferè tempora perduxerunt. Vel si isti minus placeant alios habemus nihilo superioribus lectu minus dignos. In hoc censu primus est *Gobelinus* quidam *Persona*, Auctor non contemnendus, doctorum judicio, qui Chronicon universale instituit, quod *Cosmodromium* inscripsit: quo res Ecclesiæ juxta & Reipub. Complectitur, ab orbe Condito usque ad Ann. Christi, 1418. quo tempore imperavit *Sigismundus Caroli* 4. filius. *Gobelinus* iste, opus suum in Sex Ætates distinxit, per quas omnes, apparet eum pro captu seculi in quo vixit, non vulgari, & eruditione & diligentia atque atque studio indagandarum rerum ad Historiam pertinentium fuisse. Iam verò, si quis fortè existimaverit, rerum ante Christum natum repetitiones, Lectori tædium allaturas cum ad hunc Auctorem accesserit, incipiat ab ætate sexta quæ à Nativitate domini auspicatur. Vel si id etiam

Albin. hist. Sax. p. 246

tiam

tiam minus gratum fuerit, post hunc, *Albertus Crantzius Metropolim* scripsit, sive Historiam *Ecclesiasticam*, de *Ecclesiis Caroli M.* ætate constitutis vel instauratis. In qua contexenda *Metropoli Gobelini Cosmodromio* plurimum est usus, integrasque ex eo paginas descripsit; quod fecerunt etiam alii post eum, testante doctissimo *Vossio*. Orditur à *Caroli magni* temporibus, ac progreditur usque ad Annum, 1504. Denique *Iohannes Nauclerus* Nobilis *Suevus* Chronicon scripsit ab initio Mundi, usque ad Annum M. D. duobus voluminibus distinctum. Primum volumen, *Generationes* (uti vocat) sexaginta tres continet, videlicet Generationes *Veteris Testamenti*. Secundum volumen cum Appendicib. *Generationes Testamenti Novi*, quinquaginta & duas complectitur. Istud autem opus priusquam ederetur, *Philippus Melancthon* partìm disponendo, partìm augendo, partìm etiam retexendo, id præstitit, ut lectio libri istius à plurimis expeteretur, & fructu voluptateque non careret. Potest veró Lector a Secundo volumine, vel à medijs ejusdem voluminis generationibus, Historiæ continuationem petere, si fortè

Vos. de hist. lat. l. 3. c. 9. p. 372.

Voss. l. 3. c. 10. de hist. lat. p. 581.

earum rerum, quas in aliis Auctoribus jam legerit, repetitiones vitare cupiat. Postremò, *Iohannes Sleidanus* patrum nostrorum memoria, Commentarios scripsit de statu *Religionis*, ab Anno MDXVII. ad Ann. MDLVI. ejus autem Historiæ continuationes adjecit *Caspar Lundorpius* tribus voluminibus usque ad Annum MDCIX.

SECT. 41.

Venerabilis Beda & Usuardus minimè prætereundi, neq; Pontificum Rom. vitarum Scriptores. Anastasius Biblioth. Barptolomæus Platina; eorum insignia elogia. Platinam recensuit Onuphrius, & continuavit ad An. 1566. Sigonius quoq; suis Historiis res Ecclesiæ intertexuit, & in hoc censu numerari meretur. Sigonii & Onuphrii elogia.

EXtant præterea Auctores alii non pauci, nec minoris æstimandi quam pleriq; superiorum. Inter quos primo loco *venerabilis Beda* nostras occurrit. Qui Annales scripsit à *Mundi* initio, ad Imperatorem *Leonem Iconomachum* dictum cuius

Car. Sigon. in Iudic. de Histor.

cujus ætate floruit, Ann. 730. Cum ad ſua tempora devenit, latius res explicavit, diligens & pius ſcriptor. Circa Ann. 812. floruit *Vſuardus, Monachus Fuldenſis*, natione *Gallus*, ſed *Alcuini* noſtratis diſcipulus. Is *Caroli Magni* juſſu *Martyrologium* edidit; in quo *Confeſſorum*, aliorumque *Sanctorum* vitas paucis inſeruit: id hodieq; extat, non exiguo Hiſtoriæ *Eccleſiaſticæ* bono, ut viri doctiſſimi verbis utar. Præ reliquis, qui de rebus *Eccleſiæ Occidentalis* ſcripſere, haudquaquam negligendos, immo potius cum primis legendos exiſtimo, *Vitarum Pontificum Romanorum* Scriptores; præſertim *Anaſtaſium Bibliothecarium*; & *Baptiſtam* ſive *Bartolomæum Platinam*, in illo quidem (dicit neſcio quis *Moguntinus* haud indoctus) habemus ſyncere & fideliter, excluſo omni verborum fuco, deſcriptas centum & novem *Romanorum Pontificum* vitas: hoc eſt quotquot à Beato *Petro Apoſtolo*, uſq; ad An. Dom. ferè ſeptuageſimum ſupra octingenteſimum *Romanam* Cathedram obtinuerunt: videlicet à Beato *Petro* uſque ad *Nicolaum* primum, qui anno 867. è vivis exceſſit. Scriptoris hujus egregium habemus elogium apud

Bellar. de ſcript. Ecc. An. 812.

Tom.9. ad An.752. et 799. Magnum *Annalistam Cardinalem.* Sic enim loquitur. *Anastasius Bibliothecarius, etsi rudi stylo fidelissime tamen rerum gestarum Historiam enarravit, immo in rerum sui temporis narratione nullum fideliorem & meliorem scriptorem habemus, apud quem magis cum simplicitate veritas quam cum fuco mendacia valuerunt.* Et de eodem clarissimus Historicus *Carolus Sigonius: nobis valdè charus, inquit, esse debet hic scriptor, quod ea quæ nec meliores, nec peiores habent, literarum monumentis tradiderit.*

Barptolomæus Platina (id enim prænomen ei indit *Volaterranus*; & argumentis satis liquidis probat doctissimus *Vossius*, licet à plerisq; aliis vocetur *Baptista*) Lib. de hist. lat. p. 534. de vitis *Pontificum* usq; ad *Paulum* II. scripsit, labore quidem ingenuo, & incorrupta veritate, *Pontificii Principatus* actiones, in lucem proferens. Ita de eo *P. Iovius*. Elog. 19. vir. Illust. Cui etiam concinit *Volaterrani* de eodem judicium; nempe *virum fuisse gravem affirmat, & procul mendacio, eoq;* Volat. l. 21 f. 246. b. *admiratione digniorem quod iam provecta ætate, ac posito tyrocinio (quod totum militiæ prius tradiderat) literas didicit.* Vixit tempore *Sixti Papæ* quarti ejus nomi-

nis

nis: cui & opus ſuum dedicavit, & à quo *Bibliotheca Vaticana* preſectus erat. Huic libro notas *Onuphrius Panvinius* addidit (ita *Bellarminus*) *non contemnendas*, & porrò à *Sixto* quarto incipiens, *Pontificum* quatuordecim Hiſtoriam, uſq; ad *Pium* quintum, & ad annum MDLXVI. eam propagavit. Quorum vitis deſcribendis, *Onuphrius* præter privatos publicoſque annales, diaria & acta conſiſtorialia, *Raphaelem Volaterranum*, & *Paulum Iovium* præcipue ſecutus eſt Auctores, & aliqnot etiam à *Jovio*, ſed breviſſimè mutuatus eſt. Deniq; (uti inter civiles Hiſtoricos ſupra notavimus) Res in *Occidentali Imperio*, tam ad *Eccleſiam* quam ad *Remp.* pertinentes, quæ comperiri diligentia poſſent, ſingulari cura collegit, eruditiſſimus *Sigonius*; eaſq; quam veriſſimè in maxima rerum obſcuritate ſcriptorum diſſenſione, & temporum vetuſtate potuiſſent, luculento ſtylo poſteritati mandavit: à *Diocleſiano* & *Maximiano Auguſtis*, incipiens, anno 281. & in morte *Juſtiniani* deſinens, qui obiit anno *Chriſti* 565. Hîc etiam adhiberi poſſunt ejuſdem Auctoris Hiſtoriæ, *Bononienſis*, & de Regno Italiæ; idem quod *Sigonius*, præſtiti

Bell. de Sc. Ecc. Ann. 1472.

Onuphr. in præf. ad Lect.

ſtitit *Flavius Blondus Foroiulienſis*, inferiùs paulò hiſtoriam incipiens, ſed longiùs continuans nempè ab anno Chriſti, CCCCVII. uſq; ad ann. 1440. ſed non pari accuratione aut elegantia cum Sigonio: uſus eſt enim dictione non admodum culta, (ut *Volaterranus* agnoſcit) de *Antiquitate* tamen, *utcunq; interdum aliquid humani patiatur, ſane pro ætate qua vixit optimè meretur.* Vti doctiſſ. *Voſſius.* floruit autem circa ann. CIↃCCCCXL. *Eugenii* IV. pluriumq; *Pontificum Romanorum* Secretarius.

Lib.3. de Hiſt. Lat. p. 531.

SECT. 42.

Centuriatores Magdeburgici opus in hoc genere per quam utile ediderunt. Rev. Epiſcopi Ciceſtrienſis de eo iudicium. Quid in eo laudabile contineatur. Fundamentum eius probè locatum. Materies ad ſtructuram unde collecta. Defectuum excuſatio.

QVod ſi tot jugos per volvere Auctores, Hiſtoriarum ſtudioſo, res nimii laboris, hic quoq; videatur; atq; uni alicui aut alteri (ubi inſtar omnium aliorum poſſit

possit invenire) potius insistere deside-ret: *Centurias* habemus *Magdeburgicas*, à viris quibusdam doctis, in eum finē maximè contextas: ut quæ fuerit *Ecclesiæ* fides per singula secula; quæ disciplinæ forma exterior; quæ mutationes illi acciderint, ob oculos hominibus ponerent; quod luculenter præstiterunt, atq; opus certè per quam laudabile, *Ecclesiæq́;* nostris præsertim temporibus, (quibus tot ac tantæ circa fidem ac disciplinam moveantur controversiæ) si cautè interdum & circumspectè legatur apprimè utile ediderunt. De quo liceat mihi Reverendiss *Cicestrensis Episcopi* judicium suis ipsius verbis hîc proferre; quibus quid de superioribus omnibus, præ hoc uno opere censendum sit, quidq; in hoc opere maximè observandum intelligetis. Sic enim eruditissimus *Antistes*. *Post tabulas quasdam & delineationes Chronologicas seculorum, ab Apostolis decurrentium, in quibus leviori opera sed non inutili lineamentorum quadam adumbratio, non* τὸ σῶμα *vel* τὸ σωμάτιον *repræsentabatur: post nonnullas hinc inde, prout tulerat occasio, per partes decerptas Historiæ Ecclesiasticæ racemationes, inventi tandem sunt, qui seriò* *Præfat. in App. n. 47.*

rem

rem aggreſſi, pleniſſimam nobis vindemiam expreſſerunt: Centuriatores nimirum, qui dicuntur Magdeburgici: facinus aggreſſi pulcherrimum, opus arduum, Herculeam molitionem: qui de diſiectis hinc inde, & vagè varièq; diſperſis ruderibus antiquitatis, colliſæ plerunq; diſſipatæ, & diſſectæ, ædificium quoddam inſigne, ac uſu eximium, Orbi Chriſtiano conſtruxerunt. In quo multa ſunt quæ laudes & admireris: nec pauciora quæ nequeas comprobare. Pergit autem Reverend: idem *Antiſtes* particulatius narrare (& ut Lector noſter quem inſtituimus diligenter obſervet ſuadeo) pergit inquam narrare, quæ probanda laudandaq; æſtimaret. *Certè quidem rerum ordo ille ſplendidus; ſeries & methodus ſingularis, rerum & temporum diſpoſitio enucleata; quam per ſingulas annorum Centurias obſervant & proponunt, ita ut ſigillatim exhibeantur; Fidei* ἔκθεσις; *diſciplinæ* πρᾶξις; *mores hominum; virtutum progreſſus & incrementa; labes iterum atque nævi; hæreſes, errores, aberrationes à vera & ſyncera pietate, ſchiſmata ex ambitione, & factiones concitatæ; viri celebres per ætates ſingulas, eruditionis famâ & ſanctitatis commendatione. Hæc inquã*

Idem Ibid. num. 48.

&

& similia Centuriarum ornamenta, quæ negari nec possunt, nec debent, mentes movent, jucunda luce perfundunt, non ipsas solummodo res enarrandas, sed vitam quoque Historiæ veritatem commendant, & ad se legentium oculos animosq; blandissime alliciunt insinuando. Quod nobis ædificium Historicum dum construunt, fundamentum ejus imprimis statuunt εὖ καὶ καλῶς super lapidem illum pretiosum angularem: à Deo structorum omnium ἀρχιτεκτονικωτάτῳ excisum de monte, dedolatum, exasciatum, positum & fundatum in scripturis sacrosanctis, quatuor sanctissimorum Evangelistarum: ab Apostolis & illorum demum ministerio, excultum dein & perpolitum: quem & scriptæ Epistolæ ad Ecclesias, & actus contexti de Ecclesiis, ad æternitatem propagarunt. Hinc jam provecti ulterius in apertum & immensum pelagus disciplinæ formam exteriorem: Fidei Ecclesiasticæ normam & tenorem: mutationes in moribus & conversatione: Hæreticorum, fraudes, imposturas, impietates, adversariorum ἐναντιώσεις: Militum, Ducum & Pancratiastarum Jesu Chr. colluctationes & agonismata, per partes illius operis luculentissimi, cum multiplici aliarum rerum

rum veritate, exhibent & exponunt, indagatores certè solertissimi, enarratores expediti. Vlteriùs adhuc progreditur doctissimus *Præsul*, indicatq, undè gentium, tot ac tanta, navissimi maximeq; industrui centuriatores, coegissent in unum & comportassent. *Ista quidem omnia* (inquit) *sic corrasa undecunq; & convasata, in unũ velut acervum contulerunt, de scriptis Patrum Apologeticis & Eristicis, de scriptis diegematicis, commentariis & explicationibus credendorum: de sermonibus panegyricis & Homiliis: de Actis imprimis Synodalibus: de Epistolarum tabulis ad diversos de diversis rebus: Historiis veterum ad extremum, quæ de clade temporum superiorum, nobis adhuc supersunt pauca, vel integræ vel redactæ in Epitomen, lautam sane supellectilem, & quoad fieri potuit, instructissimam. Si quid operi instituto, de perfectione defuit, vel debita vel destinatà, ex æquo & bono, more majorum possit excusari, tum quod principes rem aggressi, aliis intentatam illibatam: tum quod secundas curas non adhibuerint, ut illa, quod fieri per* ἐπανορθώσεις *solet, quæ minus exactè vel enucleatè fuerant ab initio delineata vel delibata, limatius deinceps ex-*

Idem ib. num. 49.

accurare, & majori cura atq; diligentia possent perpolire.

SECT. 43.

Centuriatores erroribus obnoxios docet eruditissimus & Reverend. Cicestrensis. Casaubonus agnoscit. Opus ipsum tamen valdè utile esse ostendit idem Reverend. Antistes.

HÆc atq; alia plura, Reverend. *Antistes*, de *Magdeburgensibus*, unde, quid, & quanta præstiterint, facilè dignoscat Lector. Sed eorum etiam σφάλματα, errores, & vitiosos affectus nosse haud parùm intererit: neque id prætermisit eruditissimus idem *Præsul*. imò luculenter ostendit, in quibus peccârint, in quibus sese reprehensione dignos exhibuerint: uti legere potestis, in eadem præfatione ad *Apparatum* numeris, 50. 51. 52. & 53. quin & doctissimus *Isaacus Casaubonus*, agnoscit haud pauca esse quæ desiderari possunt in aliquibus *operis* illius *luculentissimi* partibus. Et tamen reverà quanquam non pauca habeant *Centuriatores* isti, quæ nec ferri debeant, fortasse nec ex- *Epist. præ lim. ad Exercit. cont. Baron.*

cusari: nihilominus, eruditissimus idem Præsul, numero statim 54. fatendum affirmat, *utilissimum Reipub. Christianæ extitisse, illud hominum laboriosissimorum ἐκπόνημα. Opus omni laude & acceptatione dignum.* Nec temere id affirmat: rationes insuper multiplices subiungit; quarum nonnullas, suis ipsius verbis longè disertissimis hîc referre nequaquã pigebit.

Præfat. ad Appar.

Quippe (inquit) *cum veteris Reipub. Christianæ effigiem repræsentet, mores exprimat, fidem enunciet: tum successiones Apostolicas per Ecclesiam; doctrinæ progressum & diffusionem notet; defectus, nævos, παραδιορθώσεις ab Hæreticis invectas, & a sentina schismaticorum. Hæc & alia huius generis scitu utilissima, cum σποράδην κείμενα, velut magni ædificii quædam rudera, vel corporum disiunctorum ἀποσπάσματα, sub uno & eodem intuitu, in unum simul recollecta posuere est hæc ipsorum opera cum laude digna & acceptatione, tum vel maximè conjuncta cum communi utilitate. Ita enim quæ prius, per anfractus & ambitus, nescio quos, per infinitas circuitionis consectabamur: quæ raptim, carptim, sparsim, hîc, illîc, alibi, prout se occasio offerebat, magno labore & conatu nonnunquam irrito*

irrito, erant indaganda, illa omnia jam dispositaparticulatim, locis suis certis, & determinatis, luce quadam ordinis & dispensatione commendatiora, cuiuscunque vel mediocri industria perquiri possunt, ita ut statim obversentur oculis, non difficulter usibus inserviant, & in rem præsentem offerantur: hæc de Centuriatoribus & eorum opere celeberrimo.

Sect. 44.

Baronii Annales Centuriis pares. Opus planè stupendum. Casauboni de eo judicium, item Reverend. Præsulis Cicestr. Annales isti cautè legendi quare. Spondanus Jesuita eorum Epitomator.

ÆQualis momenti, atq; existimationis, addo & utilitatis cum *Centuriis* habentur Magni *Cardinalis Baronii Annales Maximi*, quos istis *Centuriis* haud ita dudum scripsit ut opponeret: opus planè stupendum, (confessione doctissimorum, & ipsius *Casauboni*) utpote quo, totius orbis *Christiani* res gestas, præsertim autem eas, quæ ad *Ecclesiam* pertine- *Reinold. de Idol. Rom. l. 1. c. 4.* *In proleg ad Exercit.*

bant, in continuam seriem annorum, sic digessit Auctor, ut *si unius urbis Fastos concinnaret*. Is etiam unus est, qui nescio undè ex abdito, tam multa, planè prius ignota, primus prompsit in lucem: qui antiquorum *Episcoporum* in magnis urbibus successiones, veterum hæréseωn originem, progressum & finem, tempora *Ecclesiæ* sive tranquilla, sive turbulenta, tam accurata diligentia explicuit; qui deniquè (merita sua in *Ecclesiam* si immoderato partium studio non corrupisset) *dignus erat sine controversiâ cui omnes, & veteres & recentiores, qui illam eruditionis partem unquam attigerunt, adsurgerent & fasces submitterent*. Sic de *Cardinale Baronio* clarissimus *Casaubonus*: nequè solitarius est in hac de viro Magno sententia. Suffragantur ei (uti dixi) doctissimorum plerique, qui recto freti judicio alienarum vigiliarum *censores* esse merentur. Præ aliis auctoritatem apud nos eruditissimus *Antistes Cicestrensis* toties supra advocatus, jure meritò vendicare potest, qui magnum illum *Cardinalem* laudat ubi meretur, nequè ei parcit ubi vituperandum censet. Ipsissima ejus verba accipitote. *Nihil est penè* (inquit)

Præfat. ad Ap. num. 63.

quit) *quod magnopere desideres in Baronio, si unum illud abfuisset, cui nimis incumbit semper, & indulget vehementius, partiū studiū & προσπάθεια; negari haud quidem potest, quod in illo accusant doctissimi viri, adeo illū in defensione & laude illarū partiū, quas probabat, quas propugnādas susceperat, totum esse occupatum, ut quicquid uspiam est, vel extabat olim, per Romanā Ecclesiā depravati moris, desertæ vel desolatæ fidei, nundinationum sacrarum rerum improbissimarum, sacrilegii execrandi: quicquid patratum audacius, quæ plurima erant, & insolentius in nominis Christiani præjudicium, Ecclesiæ dedecus, pietatis opprobrium, Jesu Christi contumeliam, per* Pontifices *quosdam improbissimos (quod non inficiantur vel* Catho*licissimi, hominum monstra agnoscentes, & humanitatis propudia) excuset, hoc parum est; tueatur sæpiusculè, & hoc parum est; quin laudet interdum & exornet ab oratione. Non refingit mores urbicos ad Antiquitatem, sed ipsam antiquissimam antiquitatem, invitam, reluctantem, obtorto collo trahit ad Fidem urbicam tuendam, illam imprimis malè natam, male fotam, de directa pontificis Omnipotentiâ,*

ad quam confirmandam, omnem suam aplicat supellectilem, & ingenii nervos contendit: ita doctissimus *Antistes:* adeò ut rectè concludere liceat, haud temerè dictum à clarissimo *Casaubono*, *ingentia Cardinalis merita, partium studio fuisse corrupta.* Hac propter (Auditores) sciat Ecclesiast. *Historiæ* studiosus, *Annales Baronianos* non sine cautione legendos: ubi verò & quanta adhibenda sit, ex parte aliquâ, luculenter indicat eruditissimus *Casaubonus* in prolegomenis suis ad *Exercitationes Baronianas.* Sed & doctissimus *Antistes* Cicestrensis, sicuti *Magdeburgensium* errores ac temerationes perstrinxit, ita etiam in quibus repræhensionem incurrat *Prælustris Annalista,* non uno in loco disertis verbis commonstrat. Voluminosum illud *Cardinalis* opus, in *Epitomen* contraxit. *Spondanus* homo *Jesuita*, sed maledicus, & convitiator egregius, qui tamen diligentiæ suæ, meritas fortasse posset reportare laudes, nisi *Baronianis* nimis superstitiose insistens vestigiis, *Paparum* omnipotentiam astrueret, Regum principumquè majestatem imminueret, & pernitiosissimum *Hildebrandinæ* doctrinæ venenum lectoribus

ebi-

ebibendum, quasi aliud agens propinaret.

SECT. 45.

Priores centurias Magdeburgicas octo compendifecit Lucas Osiander, nec inutiliter. Ab octava ad Decimam sextam transilit. Ejus res meritò fusius tractat. Ad hanc centuriam pertinet Historia Concilii Tridentini. Istius operis atq; etiam Auctoris encomia. Iac. August. Thuanus accuratæ suæ Historiæ res etiam Ecclesiasticas interseruit, ab An. 1546, ad An. 1608. inde continuatur Historia ad An. 1618.

MAgdeburgensium etiam Centurias, octo scilicet priores, in compendium reduxit *Lucas Osiander*; vir nequaquam postremi nominis; atquè ita quidem reduxit, ut nihil ferè rerum scitu admodùm necessariarum omitteretur. Nam (præter singulorum annorum seriem) faciliori negotio conspiciendum proposuit, quis fuerit *Ecclesiæ* status, à Christi nativitate & deinceps: quomodo *Evangelii* doctrina in Orbem terrarum sparsa

ſit: quæ hæreſes in *Eccleſia* fuerint exortæ, & quibus mediis oppreſſæ: quæ perſecutiones contra *Eccleſiam* motæ, & quomodo ſedatæ fuerint: quos doctores *Eccleſiæ* ſingulis temporibus habuerint, inter quos & *Romanorum Epiſcoporum* vitæ recenſentur. Sed & *Romanorum Imperatorum* Acta quoquè deſcribuntur, atquè hæc omnia compendio ſatis laudabili complexus eſt. ab octavâ verò *Centuriâ*, ad decimam-ſextam tranſilit, (quam quidem *Magdeburgenſes* non attigerunt, nam in decimâ-tertiâ deſierunt) reſquè in ea geſtas aliquanto fuſiùs tractat: ejuſque ſui facti, rationem ipſe reddit, in Epiſtolâ ſuâ præliminari, hiſce verbis. *Ego vero* (inquit) *puto ab Apoſtolorum temporibus, jam olim elapſis, nullam eſſe Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ partem, quæ noſtro ſeculo piis hominibus cognitu magis ſit utilis, & neceſſaria, quam hanc ipſam, quam nunc in lucem emitto: continet enim mutationes in religione, & in repub. longè maximas, quales, & quantæ, & quot, in nullâ unquam* Centuriâ *contigerunt.*

Ad hanc *Centuriam* pertinet *Hiſtoria Conſilii Tridentini*, Anno 1542. indicti, Anno

Anno 1545. inchoati, & in Annũ 1563. producti. Historia Mehercule auro (dicam?) immo gemmis pretiosissimis contra, non cara, & omni ære diutius perennatura; A.P.M. *Paulo Veneto, Ordinis Servorum* scripta: viro eruditionis admirandæ, exquisitissimi judicii, indefatigabilis industriæ, modestiæ deniq; & integritatis vix æquiparandæ. quod quidem elogium, vir & dignitate, pariter & eruditione perillustris, fidissimus ejus interpres Anglicus, (qui princeps illud pretiosissimum κειμήλιον maximo Ecclesiæ bono, in oras hasce occiduas protulit, & publica luce donavit) ei in præliminari suâ Epistolâ meritissimò tribuit; idq; non temerè: utpote qui literatâ ejus consuetudine, ac propiori familiaritate aliquandiu fretus, penitius eum noverat. Sed & opus ipsum tantundem luculenter præstat; ex libellis memorialibus, Commentariisq; legatorum; ex principum & Rerum-publicarum Epistolis, aliisq; scriptis; à præsulibus, Theologis, legatisq; ipsis, qui eidem conventui interfuere diligenter adservatis, concinnatum; tanto labore, tanta accuratione, studio & fide (sicuti doctissimus idem & clarissimus

D. Nath. Brent Eq. Auratus, Colleg. Merton. præfectus.

mus Eques ibidem obſervavit) ut omnes in eo genere Hiſtorias, ſive veteres ſive recentiores, facile provocare poſsit. Nequè ſolitarium hoc, aut unius tantum viri teſtimonium exiſtimatote, (Auditores) vel de Scriptore, vel de opere ipſo: accipite huic geminum germanum de utroque, ab interprete Latino, ejuſdē ordinis equeſtris viro, & ob elegans ingeniū juxta & eruditionem non vulgarem, clari nominis. de Scriptore ſic ille. *Neq; verò meo is præconio indiget, quem opus ipſum loquitur, ingenii felicem, magni rectiq; judicii virum, omni genere doctrinæ liberaliter eruditum, atq; ad maximam probitatem, animiq; manſuetudinem utrâq; prudentia, divinâ & humanâ, ac iſtâ, tam morali quam civili, cumulatiſſimè excultum.* De opere vero ipſo ſic. *Quod Hiſtoriæ iſtius exædificationem attinet* (diſertiſsimi viri verba ſequor) *ſive res ſive verba ſpectes, & in rebus, ſi temporum ordinem, ſi conſilia, acta, eventus: & in rebus geſtis; ſi declarari non ſolum deſideras, quid actum aut dictum ſit, ſed etiam quo modo: & cum de eventu dicitur, ut cauſæ explicentur omnes: vel caſus, vel ſapientiæ, vel temeritatis. Hæc, & alia ejuſmodi,*

D. Adamus Newtonus. Eques Auratus.

di, quæ dicendi, scribendiq́ magistri, requirunt in Historiarum Scriptore, ille adeò plene accurateq́ exequitur, ut in unius Concilii coagmentatione; omnes Historiæ conscribendæ numeros implesse, atq́ hoc nomine majorum gentium Historicis accensendus meritissimò credatur.

Hujus ejusdem *Centuriæ* res etiam tam *Ecllesiasticas* quam *civiles*, ab anno 1546, ad annum 1608. luculenter descripsit, *Jacobus Augustus Thuanus*, vir genere, doctrina, dignitate maximus, & inter hujus ævi Historicos principe loco dignus: uti supra etiam à nobis observatum est. Eam *Historiam*, pronuper etiam continuatam habemus usquè ad annum 1618. præter hosce supra recensitos in utrâquè *Historiâ* Scriptores, eximii & longè doctissimi viri, *Gerardi Iohannis Vossii* de *Historicis Græcis* libri, & de *Latinis*, ingentem numerum suppeditare possunt: ex quibus (si cui fortè delectus noster non arriserit) alium pro libitu suo facere licet. Ego sic censeo: & de parte primâ Methodi nostræ satis dictum opinor.

DE

DE RATIONE ET Methodo legendi *Historias.*

PARS SECVNDA.

De idoneo Lectore.

Sect. I.

Juvenis uti moralis Philosophiæ, ita & Historiarum, Lector minus idoneus putandus. Quæ requirantur ad utrumq;. Finis & scopus lectionis. Doctissimi Vossii & Kekermanni *circa hanc quæstionem sententiæ discrepantes.*

PArtem primam expedivimus, in qua utriusq; *Historiæ* Auctores recensuimus, eorumq; delectum fecimus; nec-non quo ordine sint legendi commonstravimus. Iam verò secundo loco quis sit *Lector* idoneus, disquirendum. Et hoc quidem qua possimus brevitate faciemus. *Aristoteles* Ethicorum lib. 1. c. 3. de idoneo moralis *Philosophiæ* auditore

auditore disputans, hoc habet pronunciatum. διὸ τῆς πολιτικῆς οὐκ ἐστὶν οἰκεῖος ἀκροατὴς ὁ νέος. &c. *Iuvenis ad civilem scientiam non est accommodatus auditor: est enim actionum, quæ in hac vita versantur imperitus:* nimirum, Iuventus ignara judicandi in fraudem facile inducitur, & spretis melioribus, vana amplectitur. quod si rectè hac ex partè pronunciaverit *Magister* noster; quid prohibet quo minus nos etiam, de habili & idoneo *Historiarum Lectore*, idem sciscamus scitum? quandoquidem, *Historiam* nihil aliud esse quàm *Philosophiam* exemplis utentem, sapientes statuerunt. Auditori *Ethico* sive *Politico*, requiritur, primo judicium, διάγνωσις. Vt rerum agendarum præcepta internoscat. Deindè animus sit ei probè affectus, ut præcepta rectè tradita, in usum dextrè transferre cupiat. Simili planè modo, *Historiarum Lectori* facultas adsit, discernendi exempla, quæcunq; legerit, & de iis rectè judicandi: tum adsit lubido & animi propensio, ea quæ proba fuerint imitandi; quæ secùs autem, fugiendi: omnia deniq; in usum suum convertendi. Finis enim principalis τῆς παρούσης πραγματείας ἐστὶν οὐ γνῶσις ἀλλὰ πρᾶξ-

15. Præſentis negotii ſive conſiderationis ſcopus, non cognitio & contemplatio, ſed uſus & actio. Atq; ideò diſcendum non ut ſciamus tantum, ſed benè etiam agamus, & honeſtè Vivamus. Vndè nec deſunt viri impensè docti, qui haud ullum eſſe ſtudii genus aſſerunt, in quo plus ſolertiæ, plus judicii, uſus, & prudentiæ, poſtulari videatur, quam in *Hiſtoria*, vitæ civilioris *Magiſtra*, legendâ requiritur. Quo magis mirari ſoleo, *Gerardum Johannem Voſſium*, inter eruditorum hujus ævi principes, meritiſsimo numerandum; in libello ſuo eleganti, de *Arte Hiſtorica*, firmiter tenere, hoc ſtudium primæ etiam convenire ætati. *Bartolomæi Keckermanni*, aliorumquè contra ſentientium opinionem rejicere, argumenta elevare, refellere. Ipſos audite (ſi placeat) & primò *Keckermannum*, deinde clariſsimum *Voſſium*.

Keckerm. de Natura Hiſt. Part. 1. c. 1. p. 10.

Cum nihil aliud contineant (inquit *Keckermannus*) *Hiſtoriæ, quàm exempla præceptorum, habent autem præcepta methodū, exempla verò non habent methodū, niſi eam quæ eſt in præceptis, error eſt vulgatus & valdè damnoſus juventuti, quæ*

voluptate

voluptate & jucunditate studii Historici ducta, Historias ex professo *incipit legere, plerumq; antequam disciplinas, & præcepta ea cognoverit quibus methodus inest, & loci communes illi, ad quos Historiæ reduci debent: quod quidem valdè est præposterum, & facile intelligi potest, ex comparatione aliarum disciplinarum: exempli gratia, Grammaticæ, Logicæ &c. Sicut enim absurdus fuerit, qui exempla Gramat. Logic. Rhetoricæ velit cognoscere & notare, antequam didicerit præcepta: ita absurdissimus haberi debet, qui* Historias, *id est, Exempla Ethica, Oeconomica, politica,* seriò & ex professo *velit legere, & notare, antequam habeat perspectam Methodum præceptorum Ethicorum, Oeconomicorum, Politicorum &c.* ita *Keckerm.*

Iam si placeat, audite doctissimum *Vossium*: *Nihil* (inquit) *absurdi habet (uti vult Kekermannus) si exempla ante præcepta addiscamus: linguas enim optimè absq; præceptis addisci posse notum est:* deindè, *non parvum eos* (qui cum *Keckermanno* sentiunt) *errorem committere* dicit, *cum non satis distinguant, inter lectionem historiæ alicujus ac* Historiam *scribendi* **Art.Hist. c.5.p.31.**

bendi munus; ad quod nemo Philosophiæ civilis ignarus applicare animum debet. Deniq; *confundere eos* (ait) *nudam & simplicem rerum omnium historiam,* cum ἱϛορικῇ πραγματείᾳ *quæ curatè in circumstantias & eventuum causas inquirit.* Postremò, suam confirmat opinionem auctoritate *Quintiliani (optimi instituendæ pueritiæ artificis)* qui ab *Rhetore* jubet *Oratores* atq; H*istoricos* incipientibus prælegi; inq; Historicis, minimè dubitat *Livium præponere Salustio, non tantum quia candidior sit, ac Ciceroni similior, sed etiam quia majoris sit Historiæ Auctor: quomodo* (inquit) *neutiquam loqueretur, nisi ita credidisset pueritiæ convenire Historias magis universales.* Hæc eruditissimus *Gerardus Iohannes Vossius.*

Sect. 2.

Keckermanni *sententia defenditur. Linguæ absq; præceptis haud* optimè *discuntur. Linguarum atq; actionum longè diversa ratio. Philosophia practica tam legenti Historias quam scribenti requiritur.* Vbertus Folietta, Sebastianus Foxius, Viperanus *ab hac parte stare*

re videntur. Etiam doctissimus Vossius *argumenta subministrat non infirma.*

SEd liceat hic nobis pace tanti viri (cujus aliàs summa apud nos auctoritas est, quemq; præcipuè in hoc genere Historico suspicimus & veneramur) paululum dissentire, & *Keckermanni* utcunque partes aliquatenus defendere. Responderi itaque posse videtur pro *Keckermanno*. Primò, haud diffitendum linguas posse disci absque præceptis, sed *optimè* posse disci pernegandum. Voces articulare, verba formare, etiam componere ac proferre; auditione, usu, colloquio absque præceptis regulisve discere solemus. Sermonem verò aptè concinnare, orationem scienter instituere, vix ac ne vix quidem datur, nisi regularum & præceptorum ductu. Præterea, quamvis loqui addiscat quis (quâcunq; fuerit linguâ) absq; præceptis; eloqui tamen haud poterit, multò minus de loquelæ sive congruitate, sive proprietate dijudicare & rationem reddere nisi per præcepta. Porrò ea *optimè* addiscuntur, quorum perfecta habetur cognitio, quorum rationem reddere quis potest, sicuti nos docet Magister noster *Arist. Eth. l. 1.*

Aristoteles. Adhæc, alia est linguarum ratio habenda, alia actionum: sive eas imitemur, seu mente nostra contemplando arbitremur. usus illas dirigit, & corrigit: has præcepta & norma vivendi. Illas cõsuetudo civitatis (*quæ nunquam in eodem statu stetit*) versat: Has turpis & honesti respectu temperandas, & juxta legum præcepta discutiendas novimus.

Senec. Ep. 114.

Secundo; neque in eo videtur doctissimi *Vossii* sententia usquequaque comprobanda; quòd Philosophiam practicam cõcedat necessariam, *scribenti* Historiam, *legenti* verò nequaquam. Quid enim? Annon utrique finem quasi eundem propositum, omnes affirmamus? Vni, ut vivendi rationem ab exemplis discat? Alteri, ut ex eisdem exemplis, eandem pariter doceat? Annon illi scopus, ut prudentiam mortalibus, alienos describendo casus insinuet? Huic ut sibi ipsi, eosdem casus legendo & observando, prudentiam comparet? Mihi quidem sic omninò videtur. Nec mihi soli, sed plurimis aliis, nec indoctis. Audiamus si placet, unum atque alterum. *Duæ sunt facultates* (inquit Vbertus Folietta) *quæ commune bonum & utilitatem publicam spectant, quæq; homi-*

De scrib. hist. penult. p. 954.

nibus ad beatam vitam iter expediunt, illosq; ad civilem societatem tuendam & ornandam instituunt; Moralis Philosophia, & Historia: ita hæ duæ facultates, partitæ sunt inter se munera, ut illa disputationibus & præceptis animos ac mores hominum informet, hæc utilibus exemplis, salubribusq; documentis, quid sequendum in vita, quid fugiendum sit, doceat moneatq;: ad quorum similitudinem actiones & consilia sua homines dirigant & conforment; casusq; atq; exitus, qui bona consilia, & prava consequi soleant, ante oculos hominum ponat; quorum cognitione, illi vel ad virtutem inflammentur, vel à sceleribus revocentur. Dissentit manifestè, à clarissimi *Vossii* mente, vir doctrinâ, judicio, eloquentiâ, suo tempore non incelebris, *Sebastianus Foxius*. Is enim libro de *Institutione Historiæ*, sic scribit. *Quo pacto ipsius non modò Historiæ sed nec omninò alicuius rei benè scriptæ artificium, & elegantiam dignoscere aut dijudicare possis, si nec quid artificium, aut quale sit rectè cognôris? Isthæc, quæ tu poscis, non nisi à doctis & benè institutis intelliguntur. Nam qui accuratè debeat Historiam legere, quomodo sit eadem scribenda noscat necesse est.* Ib p. 819.

 &c.

&c. Mox etiam rationem reddit. Quod nimirum artifices & eruditi, artificiosa & erudita tantum noscant, non rudes & imperiti. Deniq; sic concludit. *Ergo lectioni accedat judicium, non tam natura, quam arte usúq; comparatum; tum doctrina non vulgaris aut mediocris, &c.* Nec à *Foxio* dissentit *Iohannes Viperanus* (vir etiam literaturæ haud contemnendæ) sicuti planè evincunt hæc verba. *Et magni quoq; viri est* (inquit) *veros fructus ex Historiarum lectione colligere: qui videlicet rationes rerum divinas humanasq; percipiat; qui seligat morum optima documenta, qui eâdem, quâ vitam suam, honestatis normâ ac regulâ aliorum facta metiatur, in quo multa locorum cognitio, mira virtutum vitiorumq; scientia, singularis magnarum rerum doctrina & eruditio insit, &c.* Et paulò post. *Qui ad Philosophiæ præcepta exempla adjunget, is magnos fructus ex historia capiet, ac perfectam & absolutam sapientiam consequetur.*

Lib. de scr. Hist. c. 17.

Quin & ipsius doctissimi *Vossii* conclusio, (eodem capite, 5.) circa præcipuum *Historiæ* fructum, ad confirmandam nostram sententiam plurimum valere videtur. Ita enim scribit: *Sic igitur statuendum*

Ars Histo. c. 5. p. 28.

endum, vel præcipuum esse hunc Historiæ fructum, quod ex similibus vel contrariis, colligamus, quid privatim aut publicè expediat: nam prudens qui esse volet, debet observandi esse studiosus, sive ut Græci dicunt ἐπιστατικὸς. Quod, cum pueri & artium ignari, assequi nequeant, præcipuo lectionis Historicæ fructu, privari necesse habent: unde eos minus idoneos Historiarum lectores esse, plus quam probabiliter adstrui posse nobis videtur. Secundæ quidem notæ fructus, sive effectus secundarios, non inficias ibimus, quin pueri & illiterati ex Historiarum lectione vel auditione, indipisci & deportare possint: voluptatem scilicet, & oblectationem quandam immò fortassè (mcdò sint melioris indolis ingeniique præstantioris & narratiunculas quasdam non inficetas, aptè ac decorè in medium proferre nôrint, quod tamen in ætate tenerâ atq; immaturâ vix reperitur) gratiam & æstimationem aliquam apud audientes obtinebunt. Sed ridiculi planè sunt habendi (ipsius doctissimi *Vossii* opinione) qui non alio *Art. Hist.*
fine Historias legunt quàm ut animum *c. 5. p. 30.*
oblectent, & *habeant quod in conviviis & circulis narrent*. Apagè taleis istos (cum

Cent.3. ep. 61. *Iusto Lipsio* loquar) & ad *Amadaum* suum, ad *Hugonem Burdigalensem*, aut si altiùs adsurgere velint, ad *Heliodorum*, aut ad nobilissimi *Sydnæi* nostratis *Arcadiam* ac *Barclæi Argenidem* eant.

SECT. 3.

Tertium doctiss. Vossii *argumentum contra Keckermannum haud satis firmum videtur. Nuda rei gestæ cognitio Lectori cordato non sufficit. Id ex* Ludov. Vive, Dion. Halicarnasseo *& ipso* Vossio *probatur. Puerorum & virorum in artibus versatorum, lectio Historiarum valdè diversa.*

HInc iam tertio loco, mihi videtur doctissimus *Vossius* frustrà esse : ubi nos simplicem rerum omnium Historiam confundere affirmat, cum ἱςορικῇ πραγματείᾳ. Quia nos nudam rerum commemorationem, & magnorum facinorum, sed & locorum etiam, memoriam, haud difficulter concedimus vel ipsis pueris, & ætatis teneræ iuventuti convenire, sicuti iam diximus. Sed meminisse oportet, antiquitatem, ea non multo meliori loco duxisse

isse, *quam fabulas* (ipsissimis doctiss. *Vos-* Pag. 7.
sii utor verbis) *nempe quia ex iis, haud aliter atque ex fabulis, voluptas magis percipitur quàm fructus.* Verum Lector ille, quem nos formare cupimus, ulterius spectare debet: non ad delectationem, sed ad utilitatem, ad finem ultimum Historiæ, ut probis ad benè beateq; vivendum exemplis instruatur. Valdè apposite pro nobis & ad hanc nostram mentem loquitur eruditissimus ille *Ludovicus Vives.* Lib. 5. de
Historia (inquit) *cognita est jam nobis,* trad. disc. p.
quadantenus, in pverili institutione, sed illa 352.
modo ad rationem temporum, & nomina præclarorum virorum noscenda: nunc verò exactiùs est & pleniùs versanda, quoniam melius ab adultis iam, confirmatisque post rerum usum aliquem intelligitur, ut in vitæ emolumenta convertatur, judicio adhibito: tanquam succus naturali calore diffusus per corpus, unde alatur homo, & vita producatur. Dicimus igitur, lectori nostro, non sufficere nudam ac simplicem omnium rerum Historiam, sed quod inquit *Dion. Halicarnasseus,* ἀπαιτεῖ γὰρ ἕκαστος καὶ τὰς αἰτίας ἱστορῆσαι τῶν γινομένων, καὶ Lib. 5. Ant.
τοὺς τρόπους τῆς πράξεως, καὶ τὰς διανοίας τῶν Roman.
πραξάντων: *unusquisque vult ipsas etiam*

causas quærere, & modos quibus res peracta sit, & consilium eorum, qui negotia sunt aggressi. Hæc ipsa verba, atq; alia ad hanc sententiam, ex *Halicarnassæi* 7°. prolixius citat ipse πολυμαθέστατος, *Vossius*, Vbi etiam probat, quod non in *Philosopho* solùm, sed etiam *Historiæ* scriptore lectoreq; locũ habeat poetæ illud *Geor*. 2.

Art Hist. c. 15. p. 80. & 81.

Felix qui potuit rerum cognoscere causas.

Ac tandem propè finem eiusdem capitis, sic concludit. *Et sanè si causæ, consilia, modus, prætereantur. pueris quidem fabulæ narrentur, non historiæ scribantur, ut apud Agellium dicit Sempronius Asellio.* Iam vero dicat mihi clarissimus *Vossius*, nunquid isthæc pueri satagant? Nunquid illiterati & artium rudes viri hæc perquirant? Aut cui bono si de causis, consiliis, circumstantiisve nesciant iudicare? Vel in utilitatem suam convertere? Eleganter nescio quis, quemadmodum puellæ, flores excerpunt ad oculos suos, & sensus corporis tantùm exhilarandos: pharmacopolæ verò, universa herbarum folia, flores singulos, minutissimas plantarum fibras, & radices ad medelam, & hominũ sanitatem referunt; sic pueri libris Historicis, quasi trocho & astragalis ad ludendum

Lib. 5. c. 18.

dum utuntur; auditâq; vel inſpectâ rerum geſtarum magnitudine, aut novitate, lætitia incredibili geſtiunt, aut pavore exanimantur; qui autem artibus mediocriter verſati ſunt, experientiaq; aliquali, ac iudicio exornantur, hos legendo Hiſtorias pauca effugiunt. Hi ſolum divina inſtituta animadvertunt, iura humana obſervant; conſilia univerſa perpendunt, varia rerum eventa notant, domeſtica, politica, bellica, pacifica, omnia magno cum fructu & voluptate, ad civilis ſocietatis & prudentiæ uſum referre ſolent. Atq; hoc eſt apud *Keckermannum* Hiſtorias legere; hunc talem requirit *Lectorem:* nimirum (ut ipſius utar verbis) *Qui exempla Ethica, Oeconomica, & Politica ſeriò & ex profeſſo legere & notare velit.* Illud autem quiſquis aggrediatur, niſi perſpectam habeat *Methodum* præceptorum *Ethicorum, Oeconomicorum, Politicorum,* &c. abſurdiſſimus (inquit) haberi debet.

SECT. 4.

SECT. 4.

Argumentum à Quintiliano mutuatum expenditur eiq; respondetur.

POstremò; mihi quidem locus è Quintiliano citatus videtur nihil quicquam facere, adversus istam *Keckermanni* sensententiam. Constat enim ibidem *Fabium* docere, ex quibus Auctoribus puerorum *stylus* sit formandus; idq; *Rhetorum* ipsorum, sive præceptorum ductu atq; adminiculatione, potius quàm suapte ac privâ lectione. Siquidem Cap. 5. *profuturum sanè discipulis plurimum* (ait) si *Rhetor* eos *Historia atq; etiam magis orationum* lectione instruxerit. Ibiq; mox, quid sit *Rhetoris* officium hac ex parte luculenter ostendit. Capite verò sexto à doctissimo *Vossio* citato, quem velit Auctorum delectum haberi pleniùs indicat: nam sine *delectu periculosum* esse ait, quemvis in manum assumere; *optimos quosq; & candidissimos, suavi copiâ & perspicuitate amabiles, quales Cicero & Livius eligendos censet*. Inde quos fugiendos existimat, ostendit, quos tamen *firmatis*, &

Lib. 2. Inst. Orat.

maturis

maturis ingeniis etiam permittit. Respondemus igitur, aliud esse *stylum*, ac sermonem formare, sive (ut ipse *Fabius* loquitur) φράσιν facere; aliud exempla *Ethica, Occonomica, Politica* atq alia, *seriò* & ex *professo* colligere, notare, recondere, ut inde discat quis prudenter se gerere, & vitam ad virtutis normam instituere: illud autem *Quintiliani* propositum omnino fuisse videtur, hoc nequaquam intendit. Ideoq; magis etiam *Orationum* lectionem *Rhetorum* discipulis commendat: fortasse etiam *Historicorum conciones*, potius quàm narrationes: quippe, in iis quidem *T. Livium*, vel maximè præcellere affirmat. Eum enim, cùm *in narrando miræ jucunditatis, clarissimiq; candoris* esse dicit; tum in *concionibus supra quàm dici potest eloquentem*. Sin autem quis aliter adhuc sentiat; Et *Quintilianum* velle *Rhetorum* discipulos, rerum ipsarum contemplatione exerceri, opinetur; nec non exemplis (*quæ sunt in omni genere causarum potentissima*) jam tum instrui, quibus, ubi res poscere videatur, utantur: secundò respondemus, hoc *Quintilianum* velle à juventute fieri, ductu, præmonstratione, atq; indicio *Magistrorum*

Lib. 10. c. 1

Quintil. l. 10. c. 5.

Lib. 2. c. 4.

strorum Rhetorumq; primò, quorum erat *indicare*, atq; *ostendere virtutes, juxta & vitia*, non sermonis & loquelæ tantum, sed etiam dictorum factorumq;, sicuti cap. 5. lib. 2. legere potestis. Iam verò præeunte, illustrante, exponente præceptore, quis neget Historicos vel primæ ætati, convenire posse? Et sic tamen, juxta *Quintilianum, Candidissimum quemq; eorum & maxime expositum*; qualis *Tit. Livius* reputatur: ad quem tamen intelligendum, jam *profectu* opus esse, inquit, idem *Quintilianus* capite sexto.

Sect. 5.

Simonis Grynæi sententia hac ex parte probatur. Quis sit idoneus Lector fusius ostenditur. Philosophiæ practicæ gustum saltem habeat, requiritur. Item Chronologiæ, & Geographiæ, Historiæ oculorum. Artium deniq; aliarum cognitio aliqualis necessaria.

Admon. de util. leg. hist. pen. p. 1133.

QVapropter, *Simonem Grynæum* ego potius audiverim, & cum eo censuerim, qui lectores Historiarum adhortando, hunc in modum adloquitur. *Tanto,* inquit,

inquit, *instructiores accedere decet, quanto fructibus uberioribus gravior Historia est, & fœcundior. Cumq; difficultas sit eadem & de sua & de aliorum vita rectè judicandi, nec alienam quisquam (quantumvis perspicaces hic simus) intueri rectè possit, qui non potest suam, vtrumq; intelligitur, & summam hic difficultatem versari, & multa antequam huc accedamus requiri; non solum prudentia quadam civili tinctos, sed vitæ totius certo proposito firmatos nos esse oportere; ne fluctuare animis, & miserè spectris vitæ inanibus circumduci perpetuò velimus.*

Nos itaq; (ut hoc caput concludamus) dicimus primo: Lectorem studiosum ac diligentem; serium & attentum; constãtem ac stabilem, omnino requiri. Studiosum ac diligentem; quia profectus diligentia præcipuè constat. Vndè *Quintilianus, diu, non nisi optimus quisq; & qui credentem sibi minime fallat legendus est, sed diligenter, ac penè ad scribendi sollicitudinem: nec per partes modo scrutanda omnia, sed perfectus liber, utiq; ex integro resumendus, &c.* Lib. 10. c. 1. Serium & attentum; Nam *sive legis ipse quid, sive audis, attentus id fac*, (monuit olim quispiam) *ne vagetur*

getur mens tua; sed coge illam ibi esse, & agere quod adest, non alia: scito te tempus & operam perdere, si quæ legis vel audis non attendas. Deniq; constantem ac stabilem: certa enim & constans lectio prodest. Desultoria illa & transcurrens lectio parum habet utilitatis. Senecam audiamus: *Certis ingeniis immorari & innutriri oportet* (inquit ille) *si velis aliquid trahere, quod in animo fideliter sedeat.* Atq; hinc præcepit admodùm apposité Stephanus Prætorius. *Meminerint adolescentes, non esse prius deserendam, inchoatam alicujus libri lectionem, quàm ad finem deducta, & integrè percepta fuerit. Multi enim adeo delicatè & fastidiosè in legendis Auctoribus versantur, ut cum aliquem privatim legendum in manus sumpserint, tamen vix duabus aut tribus pagellis perlectis, mox eundem deponant, & alium librum legere incipiant, nec quicquam ad finem perducant. Hæc fastidiosa legendi ratio, quantumvis magna assiduitate præstetur, ad veram & solidam eruditionem comparandam prorsus inutilis est.*

Lib. 1. ep. 2.

Tractat. de forman. studiis. p. 31.

Deinde Lectorem nostrum sic probamus; si Philosophiæ practicæ præcepta degustaverit: cujus conditionis necessitas ex

ex ſupra dictis ſatis æſtimari poteſt. Tum ſi *Chronologiæ* notitiam, hoc eſt, temporum atq; ætatum cognitionem, aliquam ſaltem, imbiberit: ut eorum ſeriem & ordinem teneat, ac velut terminis quibuſdam, imperia, bella, eventus finire poſſit. Hanc *animam Hiſtoriæ*, ſine qua non ſpirat, vir ſummus ille *Ioſephus Scaliger* indigetat: ab aliis *oculus Hiſtoriæ dexter* vocatur: ab aliis *Cynoſura*, quæ *Lectorem* in *Hiſtoriæ* pelago verſantem regit, & adjuvat, ut expeditiùs ac certiùs, nec non cum majori ſuavitate ac fructu, ad portum lectionis optatum perveniat. Qui enim ſine ratione temporum *Hiſtorias* intelligere ſeſe poſſe putant, perindè falluntur, ac ſi labyrinthi errores evadere ſine duce aut filo velint. Sed & *Oculum ſiniſtrum* quoq; tribuimus *Hiſtoriæ*, nimirum *Geographiæ* ſive *Topographiæ* ſcientiam; quâ niſi Hiſtoriarum ſtudioſus fuerit ſaltem leviter inſtructus, de jucunditate, immò de utilitate lectionis, plurimum deperdat neceſſe eſt; adeoq; rei geſtæ perfectam intelligentiam aſſequi haud quaquam valebit. In *Hiſtoria* enim quis eſt qui non ſentiat, quantum lucis ex loci (quo quæq; res geſta ſit) circumſtantia

tia accedat legenti? Communem igitur terrarum orbis diviſionem teneat; & ſciat Mundi partes ſituſq; diſtinguere: provincias & in iis flumina, montes, oppida, clariora præſertim internoſcat. Nam quod ad exactam illam omnium partium notitiam, huudquaquam ex neceſſitate requiſitam *Lectori* noſtro arbitramur. Denique ſi aliarum artium cognitione mediocri, rerumq; experientia nonnulla fuerit ornatus, hunc *idoneum & habilem Hiſtoriarum Lectorem tandem cenſemus*. Atq; hæc ſatis ſint dicta de parte Secundâ noſtræ Methodi.

DE RATIONE ET Methodo legendi *Historias.*

PARS TERTIA.

viz.

De modo fructus colligendi.

sive.

De usu Historicæ lectionis.

SECT. I.

Caput ultimum tractandum proponitur. Concilium Lud. vivis, Circa ea quæ sunt in Historiarum lectione notanda. Augusti Cæsaris mos in legendis Historiis. Quæ reperiantur apud Historicos observanda, & ad quid conducant.

SUperest jam caput tertium, de quo postremo loco dicendum sub initio statuimus, nimirum quænam inter legendum sint eligenda, & quo modo. Paucis hoc possem conficere, si *Ludovici vivis* *De Trad. disc. l. 5. p. 352.*

tantum præcepta observanda proponerem. Is enim quæ sint in Historiis legendis notanda hisce verbis docet. *Tenenda sunt* (inquit) *ex Historia; primum ratio temporum, hinc facta & dicta, quæ exemplum possint aliquod adferre, sive ut bonum imitemur, sive ut malum devitemus. Bella & prælia non accuratè persequenda, quæ tantum instruunt animos ad nocendum, & vias ostendunt queis invicem possimus lædere. Notanda sunt & leviter, qui arma ceperint; qui utrinq; duces; ubi congressum, qui victi, quid illis actum. Nec aliter dicenda vel legenda hæc, quam latrocinia, cujusmodi revera, sunt pleraq; horum omnia, nisi quæ fortè adversus latrones sunt suscepta, quod inter Christianos, utinam non tam raro usu eveniret. Satiùs igitur & fructuosius fuerit, dare operam togatis rebus, quæ in virtute præclare ac sapienter sunt acta; quæ in sceleribus atrociter, fœdè: qui exitus, quam læti benefactorum, quam tristes atq; infælices malorum facinorum: tum dicta & responsa hominum præditorum ingenio, sapientiâ, usu rerum, ea potissimum quæ Græco verbo* ἀποφθέγματα *dicuntur. Consilia etiam, cur quicquid susceptum, fa-*

ctum, dictum, eorum potissimum, qui probitate, sapientia, studiis bonarum artium reliquis antecelluerunt, quales sunt Philosophi, & præstantissimi omnium, Divi nostræ pietatis: ut non solum, quæ ab animi incitatis motibus sint edita cognoscamus, sed quæ à vi mentis & judicii: indignum profecto est, affectionum nostrarum opera mandari memoriæ, non item consilii ac rationis. Hæc ab eruditissimo illo *Hispano* præscripta sunt. Brevioris adhuc negotii res esset, si tantum ad *Augusti Imperatoris* exemplum imitandum, meum vocarem *Historiarum Lectorem.* de eo *Suetonius* sic scribit. *In evolvendis utriusq; linguæ Auctoribus, nihil æquè sectabatur, quam præcepta & exempla, & publicè & privatim salubria; eaq; ad verbum excerpta, aut ad domesticos, aut ad exercituum provinciarumq; Rectores, aut ad urbis magistratus plerunq; mittebat, prout quiq; monitione indigerent.* Sed nos latius paulò extendemus Historiarum usum, nequè prolixi nimis erimus tamen. Namque Historiam suprà, multigenûm rerum bonarum *Thesaurum* diximus: & verè; apud Historicos enim, alia sunt quæ ad doctrinam faciunt magis; alia quæ ad prudentiam:

Suet. l. 2. c. 89.

dentiam, alia obſervare eſt, quæ linguam formant, quæ dicendi facultatem perficiunt, alia quæ rerum antiquarum notitiam conferunt: alia deniquè quæ ad vitam potius inſtituendam, & ad mores effingendos conducunt.

SECT. 2.

Duo excerpendorum genera. Philologica, Philoſophica: ſub utriſq; ſpecies quænam contineantur: quomodo ſingulæ ſint diſponendæ, & quis inde fructus oſtenditur. Locorum Communium formulas multi ſcripſerunt.

NOs itaq; duo excerpendorum genera, lectori noſtro præcipuè obſervanda, in univerſum ſtatuimus. *Philologica, & Philoſophica.* Sub *Philologicis*, non ea ſolùm quæ ad ſermonis elegantiam, linguæ politiem, phraſin, aut verborum proprietatem ſpectant; ſed omnes etiam veterum conſuetudines; omnes ritus, ceremonias, Solennia cujuſcunq; generis; ſive verba, ſive facta, ſive loca, Sacra & profana comprehendimus. Præterea *Monarchiarum* & præcipuorum in

Mundo Regnorũ ſeries; Gentium, Familiarumq; origines, & migrationes; Initia religionum & depravationes: Vrbium conditus, Colonarium deductus; tum opera quævis magnifica; Ingentes opes, potentiam ultra modum immenſam; ſtupenda prodigia: deniq; quicquid cum admiratione legendum, immò & quodcunquè meritò dicatur ἀξιομνημόνευτον, memorabile ſeu recordatu dignum, huc referimus. Sub *Philoſophicis* autem (ut compendio dicamus) ea omnia complectimur, ſive Dicta, ſive Facta, ſive Conſilia, ſive deniq; rerum eventa, quæ ſuis cultoribus affatim miniſtrat *Hiſtoria*; ut documenta ſint ad inſtitutionem vitæ humanæ, publicæ vel privatæ, toga vel ſago. Quibus obſervandis *perſonarum* imagines haudquaquam ſunt inſuper habendæ: nam ſicut luculenta eventorum & conſiliorum expoſitio, *politicam* auget *prudentiam*, eamq; confirmat; ita illuſtres *perſonarum* deſcriptiones, monitrices ſunt, ut animis crebro recurſet, quorum ſimiles, quorum diſſimiles eſſe velimus. Hæc (inquam) inter legendum ſunt obſervanda, hæc ſunt excerpenda; & in locos quoſdam communes ordine diſponenda

nenda; quorum titulis sicut imaginibus cereis (uti loquitur eruditus quidam Scriptor) torpentes & languentes memorias adjuvare, excitare, irritare possimus. Vndè salutaribus consiliis, infinitis similium aut dissimilium, parium aut imparium exemplis abundemus; agenda fugiendaq;, dicenda ac tacenda percalleamus; Varia rerum eventa præsentiamus, causas rerum teneamus, & malis imminentibus præteritorum recordatione occurramus. Nimius forem, si *Locorum communium* formulam hîc, & methodum instituere, aut plenam materiarum quæ in Historia continentur indicem construere molirer: id jam dudum à multis, factum, à *Bodino*, *Beurero*, *Glasero*, atquè aliis, sed multa cum accuratione à *Bartholomæo Keckermanno*, in *Apparatu* suo ad *Philosophiam practicam*.

SECT. 3.

Modus excerpendi, & in usum transferendi varius indicatur, ex Annæo Seneca.

Modus

MOdus tamē excerpendi & in usum transferendi ea quæ notatu sunt digniora, aliquibus fortasse in gravi dono erit à me si breviter hic proponatur: neque tamen, à me erit sed ab ipso *Seneca*; quanto viro? *Non est* (inquit ille) *quod mireris ex eâdem materiâ suis quemq; studiis apta colligere: in eodem prato, bos herbam quærit, canis leporem, ciconia lacertum. Cum Ciceronis libros præhendit, hinc Philologus aliquis, hinc Grammaticus, hinc Philosophiæ deditus, alius alio curam mittit. Philosophus admiratur contra justitiam dici tam multa potuisse. Cum ad hanc eandem lectionem Philologus accessit, hic subnotat duos Romanos Reges esse, quorum alter patrem non habet alter matrem. Nam de Servii matre dubitatur; Anci pater nullus, Numæ nepos dicitur: mox æquè notat Romulum perisse Solis defectione, provocationem ad populum à Regibus fuisse. Eosdem libros cum Grammaticus explicuit, primum reapse dici ab Cicerone, id est, reipsa, in commentarium refert: nec minus sepse, id est, seipse: deinde transit ad ea quæ consuetudo seculi mutavit: tanquam, quod ait Cicero, quoniam sumus ab ipsa calce ejus interpellatione revocati*

Sen. ep. 108.

vocati: hanc quam nunc in circo metam vocamus, calcem antiqui dicebant. Hæc *Seneca*, atq; alia plura, quibus nihil luculentius, nihil disertius, aut ad nostrum propositum magis apposite dici potuit.

Cretam legit Muretus & ita legendum probat.

SECT. 4.

Modus excerpendi exemplis illustratur. Primo Philologicis ex Vell. Paterculo. Magnorum virorum ortus & obitus notandi. Majoris Catonis triplex Elogium. Ejus obitus. Circa ætatem ejus dissentio. Odium ejus adversus Carthaginem. Urbis Corynthi conditus, Duratio, Ævum fatale urbibus evertendis. Cognominum ratio antiqua. Civium Rom. discrimen. Observationes criticæ sub philologicis. Scipio non fautor tantum, sed & auctor (contra Lipf.) omnis doctrinæ non inepte dici potuit. Ejus præconia. Otium duplex. Dispungere quid, & unde dictum; expuncta etiam quæ dicantur. Exemplum ex Tacito. Primores Civitatis. Optimates, nobilium optimi, principes qui dicti. Consules, Exconsules, Expretores &c.

Senatorum

Senatorum distinctio. Patricii, Conscripti, Pedarii unde dicti.

ADdam tamen ex meo ipsius penu & propria observatione, unum atq; alterum exemplum, ut quid Auditores meos facere velim, ipse faciendo demonstrem, atq; ita præceptorum meorum *praxin* aliqualem subjiciam. Primo loco igitur exempla in *Philologicis* exhibebo. Quarum observationum subjectum à *Velleio Paterculo* mutuabor, idq; satis fæcundum. *Velleius lib.* 1. *cap.* 13 Sic scribit. *Ante triennium quam Carthago deleretur, M. Cato perpetuus diruendæ ejus auctor, Lucio Censorino, Marco Manlio Coss. mortem obiit. Eodem anno quo Carthago concidit (à Scipione sublata) Lucius Mummius Corynthum, post annos nongentos quinquaginta duos, quam ab Alete, Hippotis filio, erat condita, funditus eruit. Uterq́; imperator, devictæ à se gentis nomine honoratus, alter Africanus, alter appellatus est Achaicus, nec quisquam ex novis hominibus prior Mummio cognomen virtute partum vindicavit. Diversi imperatoribus mores, diversa fuere studia. Quippe Scipio tam elegans liberalium studiorum*

ſtudiorum, omniſq́ doctrinæ & auctor & admirator fuit, ut Polybium Panætiumq́ præcellentes ingenio viros, domi militiaq́ ſecum habuerit: neq́ enim quiſquam hoc Scipione elegantius intervalla negotiorum otio diſpunxit: ſemperq́ aut belli aut pacis ſerviit artibus: ſemper inter arma ac ſtudia verſatus, aut corpus periculis aut animum diſciplinis exercuit. Mummius tam rudis fuit, ut capta Corintho, cum maximorum artificum perfectas manibus tabulas ac ſtatuas in Italiam portandas locaret, juberet prædici conducentibus, ſi eas perdidiſſent, novas eos reddituros. Non tamen puto dubites, Vinici, quin magis pro Repub. fuerit, manere adhuc rudem Corinthiorum intellectum, quam in tantum ea intelligi; & quin hac prudentia, illa imprudentia decori publico fuerit convenientior. Ita ſe habet *Vellei* caput. 13. lib. primi: In quo multa à Philologo obſervanda occurrunt. Primo tempus, quo, inter mortaleis eſſe deſiit celeberrimus ille *Cenſor*. Magnorum enim virorum & ortus & obitus, cognitione noſtra non indignos eſſe arbitramur. *Cato* autem quantus fuerit, ex triplici illo eulogio quod
Lib. 7. c. 27. *Plinius* ei tributum meminit dignoſci poteſt

test. Sic enim scribit; *Cato primus Porciæ gentis, tres summas in homine res præstitisse existimatur, ut esset optimus Orator, optimus Imperator, optimus Senator.* amplissimum ejus præconium habetur apud *T. Livium* l. 39. c. 40. quem videte. Annus autem ejus mortis designatur, nimirum VC. 604. quo anno Consules fuere *L. Marcius Censorinus* & *M. Manlius*, tres annos ante excidium *Carthaginis*, quod ipse adeò vehementer appetivit: & quod incidit in ann. 3. Olymp. 158. si veritatem & *Eusebium* sequamur. h.e. juxta *Scalig.* Ann. Mundi 3804. circa ætatem *Catonis*, non convenit inter *Ciceronem* & *T. Livium*, hic enim ad annum nonagesimum eum pervenisse; ille annum octuagesimum quintum non superasse videtur affirmare. *Cic. in Cat. Maj. Liv. 39. c. 40.*

Præterea non est tanquam res nihili prætereundum, quod perpetuus diruendæ *Carthaginis* auctor dicatur, à *Velleio*; cui suffragatur *Florus* noster. *Cato inexpiabili odio delendam esse Carthaginem, etiam cum de alio consuleretur, pronunciabat: Scipio Nasica servandam.* Verùm hæc consideratio, est *Philosophica* potius sive *politica*, & ad alium locum pertinet, *Lib. 2. c. 15. Vide Cic. in Cat. Majore.*

ubi

ubi causa hujus utriusq; consilii exquirenda: & quis eorum in hac re prudentior. 2° igitur ætatem ac durationem hujus urbis *Corynthi*, notabit *Philologus*, juxta & tempus quo fuerit condita: duravit (inquit) annos 952. deleta est, eodem anno cum *Carthagine*, h.e. An. V.C. 607. A. M. 3804. ergo condita est, An. M. 2852. trecentos supra annos ante *Olympiades*, quo tempore *Samuel Propheta*, & *Judex Israelitidum* florebat. 3° Non solum quando, sed quis hujus *Urbis conditor* fuerit observabit, *Velleius*, *Aletem*, *Hippotis filium* perhibet. *Iosephus Scaliger* inter animadversiones *Eusebianas*, *Velleium* hîc nugari ait. Siquidem *Apollodorus*, *Ephyran* primo dictam scribit, & à *Sisypho* conditam. *Sisyphus* verò *Trojana* tempora, circa annos 60. aut 70. (inquit) antecessit, atq; sic longè antiquior erat hujus verbis conditus. Sed à *Corynthо Jovis* filio transnominatam refert *Pausanias*. Post aliquot verò generationes, *Aletes* iste, abnepos *Herculis Doriensium* exercitum contra *Corynthios* duxit, & regnum obtinuit, quod ab ejus posteritate, per ætates quinquè occupatum dicit idem *Pausanias*. 4° Observabit

Pag. 30.

In Corynthiacis.

bit hic *Philologus*, hoc ævum quasi fatale fuisse urbibus evertendis. Nam ut nihil de *Sagunto*, *Syracusis*, *Numantia*, atquè aliis dicamus, præter duos illos oræ maritimæ oculos (ita appellat *Cicero*) uno eodemquè anno effossos, *Carthaginem & Corynthum*: *Thebæ Bœotiorum* & *Chalcis Eubœorum* capita, à *Romanis* oppressa, eversa, deleta sunt. Vnde *Philosophus* Vrbium etiam rerumquè publicarum periodos esse, multo magis hominum concludit. Sed hæc quoquè consideratio *Philosophica* est, quemadmodum & ista, quam hic locus porro suggerit: nimirum septingentorum annorum periodos, mutationes regnis & rebuspub. attulisse insignes: de qua observatione, videndus *Ioh. Bodinus* lib. 4. de Repub. & *Peucerus* de Divinatione l. 6.

De Nat. Deor. l. 3.

Vide Senecam Epist. 92.

Cap. 1. 2

Quinto loco, qnod scribit, hosce duos Imperatores *Mummium* & *Scipionem*, devictæ à se gentis nomine honoratos, hunc *Africanum*, illum *Achaicum*: hinc inquam observandus est, mos antiquus cognominandi, ejusquè rationem, tam apud *Græcos*, quam *Latinos*: à rebus enim gestis, à forma corporis, à Virtute aliquâ singulari, aut vitio, à casu notabili, aut

fortunâ,

fortunâ, plerunquè cognomenta sunt indita: ita *Tarquinius* ultimus, à fastu & aliorum contemptu *Superbus* est cognominatus. C. *Martius*, à captis *Coriolis*, *Coriolanus*; *Manlius*, *Torquatus* dictus, quod *Gallum* provocatorem in duello occiderit, & torquem ei detractum cervici suæ induerit. ita, *Soteris*, *Callinici*, *Grypi* cognomenta significant *Servatorem* fuisse primum, secundum *Egregia victoria potitum*: tertium *adunco naso prædi*. *tum*. de his videndus *Appian. Alexandrinus* in præfat. *Plutarchus* in *Coriolano*, *Alex ab Alexand*. *l*. 1. *c*. 9. Et hinc etiam observationes *Politicæ* possunt deduci, quas mitto notare.

Sexto, *Philologus* ex eo, quod *Mummius* ex *Novis hominibus*, dicitur primus qui *cognomentum* sua virtute adeptus est, notabit, *Cives Rom*. in triplici fuisse discrimine, *Nobiles*, *Novos*, *Ignobiles*: nam qui majorum suorum habuerunt imagines, hi *Nobiles*: qui suas tantum ii *Novi*: qui nec majorum nec suas, illi demum *Ignobiles* sunt appellati. jam reliqua hujus capitis parte, continetur *Scipionis* & *Mummii* comparatio, quâ utriusquè mores, ingenium ac vitæ ratio, innuuntur,

quæ

quæ omnia, unà cum obſervationibus inde emergentibus, ad *Philoſophica* referri debent; ideoq; hic prætermittenda. non ita tamen *obſervationes Criticæ*, ſi quæ occurrant: has enim juxta & *Grammaticas*, *Rhetoricas*, aliaſq; omnes quæ ad *Philoſophiam practicam* non ſpectant, ſub *Philologicis* comprehendi volo: ideoq; non poſſum abſtinere quin oſtendam, me à *Iuſto Lipſio*, *Criticorum Coryphæo*, prorſus diſſentire; qui non vult, ut *Scipio* dicatur hîc [*omnis doctrinæ auctor*] ſcilicet *nimia* (inquit) *pro Scipione laus, ſcribo igitur* [fautor] *& id principi ac militari viro convenit:* immo (inquam *Iuſte Lipſi*) mutatione nihil eſt opus: neq; immerenter dicetur *auctor*, quia primus ipſe & pauci præterea, doctrinas in urbem *Romam* induxiſſe feruntur: quid ſi *Polybium* ſuam *Hiſtoriam*; *Panætium* ſuos de officiis libros, *Scipionis* impulſu ſcripſiſſe aut edidiſſe autumemus? Ecquis abſurdam dixerit conjecturam? quum eos perpetuos ſibi comites habuiſſe ſcripſerit ipſe *Velleius*? Quid quod *Terentii* ſcripta, ad *Scipionem* (teſte *Fabio*) referantur? Et *Donatus*, non obſcuram eſſe famam, *Terentium à Lælio & Scipione* adjutum fuiſſe

isse dicat? huc accedat id quod apud *Velleium* sequitur, [*quoties ab armis & reipub. negotiis vacare licuit, animum disciplinis exercuit*] namq; vel hinc etiam, laus illa *Scipionis* magis videtur probabilis, neq; omnino (sicuti putat *Lipsius*) nimia existimanda. Sed neq; *Principi*, aut *militari viro* nimia. videte enim quid de *Annibale Cornelius nepos*, sive sit *Æmylius* Probus. *Hic tantus vir* (inquit) *tantisq; bellis districtus, nonnihil temporis tribuit literis: namq; aliquot ejus libri, sunt Græco sermone confecti: in his ad Rhodios, de Cn. Manlii Vulsonis in Asia rebus gestis &c.* Vltimo loco notabit *Philologus* verborum elegantias ac proproprietates, allusiones ingeniosas, translationes aptas & illustres. Sicuti hisce verbis. [*Neq; enim quisquam hoc Scipione elegantius intervalla negotiorum otio dispunxit.*] Sive enim ad illud *Catonis* in *Originum* principio alludat, ubi *Clarorum virorum atq; magnorum, non minus otii quam negotii rationem extare* debere pronunciat: sive magnificam illam *Scipionis* ipsius vocem respiciat, qua se *nunquã minus otiosum esse, quam cum otiosus, neq; minus solum quam cum solus esset, affirmavit*

Cic. Offic. l. 3.

vit. Vtrumque hoc elogio, videtur mihi *Velleius* oppido eleganter expressisse. Quod ut liquidius appareat, notabit *Philologus*, otium negotio & labori oppositũ; idque esse duplex. Nam aliud est iners & sine opere, aliud vero actuosum. Quod quidem postremum tantùm, Scipioni competere locus indicat, qui in otio nequicquam cessaret, aut à publicis occupationibus liber, inertiæ se dederet; sed vel de negotiis cogitaret, vel studiis literarum & sapientum colloquiis intenderet. Hoc enim erat [*intervalla negotiorum, otio dispungere*] quod etiam vocabulum à nummulariis, iisq; qui à rationibus inserviunt, mutuatum agnoscet *Philologus*. Et significat, accepta & data conferre: ita *Vlpianus*. Vel (ut loqui solet vulgus) computum examinare. *Percontandas* (inquit idem *Vlpianus*) *atq; examinandas rationes, & dispungendas atq; discutiendas*. Quare sic (ut mihi videtur) intelligendus *Velleius*: ac si dixisset. *Nemo publica negotia, studiis subsecivis (velut accepti et dati rationibus ex omni parte subductis) pulchrius compensavit.* Nam sciendum est, quod quæ in rationibus probabantur ultrò citroque; quæ in suffragiis, quæ in

L.56.D.de verb.sig.

L.6.D. de stat.

Iun. ad Tert adv. Iud. c. 9. recensionibus militum, officiorumve, ea solebant notari punctis, ut ad discutienda cætera veniretur; & dispuncta vocabantur: ut contra, expuncta quæ ex rationibus velut improba, vel præterita eximebant. Ita quoq; milites exauctorati, expuncti dicebantur. Breviter Auctoris mens, planè talis esse mihi videtur, ac si dixisset, *Nemo luculentiùs occupationes suas juxta & vacationes, perindè utiles atq; salutares unquam præstitit.* Atq; hæc dicta sunto ad *Velleii* c, 13. lib. 1.

Promisi alterum exemplum in *Philologicis*, nec mutabo: Sed tanto brevior, quanto in superiori fuerim prolixior, esse statui. *Cornelius Tacitus Annali* 3. c. 65. suggeret nobis argumentum, ubi sic temporum sub *Tiberio* corruptionem describens narrat.

Cæterum tempora illa adeò infecta, & adulatione sordida fuere, ut non modo Primores civitatis (quibus claritudo sua, obsequiis protegenda erat) sed omnes Consulares, magna pars eorum qui Prætura functi, multiq; etiam Pedarii) *Senatores, certatim exurgerent, fœdaq; & nimia censerent*] hæc *Tacitus*. unde *Grammaticorum* & *Philologorum* filii observent, *Primores*

civitatis

civitatis hîc vocatos, quos *Optimates*, *Capitolinus*: *Aurel. Victor*, *Nobilium Optimos*. Et ipse *Tacitus* non raró *Proceres* nuncupat. Aliquibus etiam *principes civitatis*, *πρωτοπολῖται* sunt dicti. Deinde, *Consulares* esse, quos ex-*Consulibus* viros, sive viros *ex-consules* dicimus; qui *Consulatu* jam functi essent. Eosdemq; juxta & *ex-Pratores*, sive viros *Pratorios*, (hoc est, quicunq; *Praturam* explevissent) cæterosq; omnes qui *Magistratus Curules* gessissent, veniẽdi in *Senatum*, ac sententiam dicendi jus habuisse. Vltimò *Senatorum* distinctionem ex hoc loco observabit *Philologus*: nempè eorum alios *Patricios* fuisse: *Conscriptos* sive *Adlectos* alios; alios denique *Pedarios* dictos. Illos à *centum patribus*, quos *vrbis Parens* & *conditor Romulus* elegit oriundos: istos *Regum*, *Consulum*, *Censorumve* decreto lectos: hos, quod ubi reliqui sella *Curuli*, in *Senatum* veherentur, hi pedibus itarent & sic in *Curiam* venirent (ut nonnulli censent) vel quod pedibus irent in sententiã aliorum, sententia nimirum, haud verbis, sed transitione professa, vel discessione, (ut alii) sic olim dictos. Et huic opinioni favere videtur *Cicero* ad *Att*. *Cum est* *A.Gell.l.3. cap.18.* *L.1.ep.ult.*

actum, neq; animadversum est ad quos pertineret, & raptim in eam sententiam Pedatii concurrerunt. Confirmat etiam hic ipse *Taciti* locus. *Pedarii Senatores certatim exurgerēt.* Est apud *Vopiscū* locus præclarus, ex quo triplicem modum probandi sententiam in *Senatu* elicimus. *Deinde aliis, manibus porrigentibus, aliis pedibus in sententiam euntibus, plerisq; verbis consentientibus cōditum est Senatus Consultum.* Atq; hæc de *Philologicis* observationibus sufficiant.

In Aurelia.

SECT. 5.

In Philosophicis quæ ratio tenenda. Exemplo Herodoti, Polybii & aliorum Historicorum. Duplex usus exemplorum. I. Lipsius, Io. à Chokier, & R. Dalligtonus *nostras, Historiarum & exemplorū usum luculenter indicarunt. Specimen unum atq; alterum à nobis subjicitur. Ex* L. Floro, Iustino. Herodoto. Romuli & Remi *Historiam veram supponit Augustinus. Quis inde usus.* Camilli & Fabricii *fides, atq; inde axiomata. Xerxis ingens apparatus bellicus, ejusq; expeditionis*

expeditionis successus quid nos doceant. Confirmatur Darii ultimi exemplo. Caligulæ, Neronis, *ac* Valentiniani *exemplis ostenditur malignitas philautiæ, invidiæ ac livoris. Polybius frequens in Historiarum usibus.*

IAm vero in *Philosophicis* colligendis hanc normam sequatur Lector. Omnia exempla, sive *Ethica*, sive *Politica*, sive *Oeconomica*, seu denique *Bellica*, tam virtutum, quam vitiorum, ex *Historiis*, non observet modo, deducat, & undiq; colligat, sed ad leges etiam & regulas vitæ, artisque principia prudenter accommodet; juxta illud *Plutarchi*, πρὸς στάθμην τὸν λίθον τιθέναι, μή τι πρὸς τὸν πέτρῳ στάθμην. Applicandus lapis ad amussim non ad lapidem amussis est. Auctores ipsi non raro faciunt. *Herodotus* totam belli *Trojani Historiam* ad communem justitiæ regulam refert; dicendo ὅτι τῶν μεγάλων ἀδικημάτων, μεγάλαι εἰσὶ καὶ αἱ τιμωρίαι παρὰ τοῦ θεοῦ. *Magnarum iniuriarum, magnas à Deo ultiones esse.* Ita etiam *Polybius*, exemplo *M. Attilii* docet, τὸ δεῖν ἀπιστεῖν τῇ τύχῃ καὶ μάλιστα κατὰ τὰς εὐπραγίας. *Fortunæ non fidendum, præsertim in rebus lætis:* eo quod *Attilius Regulus*

Plut. de prof. virt.

Polyb. l. 1.

gulus,qui paulò ante, nullum misericordiæ locum dabat,neq; ullam afflictis *Carthaginiensibus* veniam concedebat, mox ductus ipse est,iisdem pro salute sua supplicaturus. Eodem in loco ostendit verificatum *Euripidis* dictum; ὡς ἓν σοφὸν βούλευμα τὰς πολλὰς χεῖρας νικᾷ. *Vnicum rectum Consilium, magnam militum manum vincere:* Idq; pronunciat insigniter probatum,exemplo *Xantippi Lacedemonii*, qui unus unica sententia *Legiones Rom.* (antea invictas atq; insuperabiles habitas) vicit ac superavit: *Vrbemq́;* profligatam,& collapsos tot virorum animos instauravit atq; erexit.

Hoc igitur ut exactiùs perficere cognoscat *Lector* noster,cujuslibet facti, atq; etiam consilii causas inquirat,circumstantias appellet,successum ponderet; ac singulatim in quo quid benè aut prudenter, quid malè aut imprudenter gestum sit, spectet: inde autem præceptum, monitum.sive regulam universalem ipse eliciat, eamq; sententiis pluribus comprobet,exemplisq; illustret. Est enim duplex usus exemplorum: unus ut ea imitemur, quæ à bonis viris gesta sunt: fugiamus autem ea quæ à malis perpetrantur. Alter ut

ut ex rebus quæ sigillatim narrantur; generatim ac in universum, θετικῶς, aliquam utilem sententiam (θέσιν ἢ ἀφορισμὸν) extrahamus & deducamus. Hanc rationem transferendi Historias in usum nostrum, exemplis copiosis luculenter indicavit *Iustus Lipsius*, libello quodam suo, *Monita politica & Exempla* complectente. Item *Johannes à Chokier*, *Lipsii* discipulus, Magistrum imitatus, *Thesaurum* edidit *Aphorismorum Politicorum*, satis locupletem. Quin & ante annos viginti & amplius, prænobilis *R. Dallingtonus* nostras, vir ab eruditione, prudentia, & pietate celebrati nominis; in *Civilibus* illis *Militaribusq́ Aphorismis* suis quos lingua vernacula publicavit, egregia cum laude in hoc genere versatus est. Liceat tamen etiam nobis, hic quoque specimen aliquod exhibere, quod pro exemplari sibi novitius *Lector* noster proponat, & si visum fuerit imitetur.

Quum apud Auctorem nostrum *L. Ann. Florum*, juxta & *T. Livium*, aliosque legimus, urbis Imperiique conditorem *Romulum*, incerto patre natum, *Amulii* imperio in profluentem abjectum cum *Remo* fratre, non potuisse extingui. Siquidem

T. Liv. l. 1. c. 4. *Flor. l. 1. c. 1.*

dem (inquit Florus) *& Tiberinus amnem repressit, & relictis catulis, lupa vagitum secuta, ubera admovit infantibus, matremque se gessit, atq; sic repertos apud arborem Regis pastor tulit in casam, atq; educavit.*

Hinc nos divinæ providentiæ vim planè admirandam observare debemus: numinisque divini summam benignitatem, quæ eos quorum manibus ad summa quædam suo tempore exequenda, uti constituit, miris modis conservare novit. Hinc etiam hoc exurgit axioma.

Magnorum Imperiorum fundamenta atq; incunabula, nonnunquam ex parvis & quidem pudendis initiis, sed extraordinariis & miraculosis modis, jaciuntur ac conservantur.

Vel sic: *Magnorum Imperiorum initia, quanquam sæpè fuerint exigua, atq; hominum judicio ipsa ex sese contemptibilia, semper tamen aliquam extraordinariam & peculiarem Dei providentiam ostendunt, & certissima utriusq; testimonia continent.*

Iustin. l. 1. Herod. l. 1. Notissima est Historia *Cyri*, principis *Monarchæ Medo-persici*, qui jussu *Astyagis* avi sui, à feris devorandus expositus, miraculosa canis fœminæ tutela & lactatione

tione salvus evasit. Æquè mirabilis & planè stupenda *Gallecia* Regis cujusdam, nomine *Habidis* Historia legitur apud *Iustinum*, quem videat quisquis ejus scire casus, & pericula desiderat: alia etiam exempla horum similia, legat apud *Ælianũ*, inter varias Historias. Ego festino. Nec regerat quis *Mythistorias* esse, cum quod de *Romulo* & *Remo*, Divus *Augustinus* verum supponit, de cæteris concipi non improbabiliter queat. *Quid mirum* (inquit *Augustinus*) *si ad arguendum hominem regem, qui eos in aquam projici crudeliter jusserat, eis infantibus per quos tanta civitas condenda fuerat, de aqua divinitùs liberatis per lactentem feram Deus voluit subvenire*.

Iust. l. 44.

Lib. 12. c. 42.

* *Et Alex. ab Alex. l. 2. c. 31.*

Aug. de civ Dei lib. 18. c. 21.

Liceat mihi aliud, ex Auctore nostro, *L. Annæo Floro* paradigma deducere in Philosophicis. Is *Romanorum* victoriam adversus *Faliscos*, paucissimis quidem verbis, at sensibus plenis eleganter sic narrat. *Falisci quum obsiderentur à Camillo, mira visa est fides Imperatoris, nec immerito: quod Ludimagistrum urbis proditorem, cum iis quos adduxerat pueris, vinctum sibi ultro remisisset. Quid fit? Se sponte Falisci dediderunt*. Huic Geminum

Flor. l. 1. c. 12.

num fidei exemplum habemus in *Fabricio* adversus *Pyrrhum Epirotam. Frontini* verbis repetam. *Ad Fabricium Ducem Romanorum, Medicus* Pyrrhi *Epirotarum Regis pervenit, pollicitusq́ est, daturum se* Pyrrho *venenũ, si merces sibi, in qua operæ pretium foret, constitueretur. Quo facinore Fabricius egere victoriam suam non arbitratus, Regi medicum detexit: atq́ eâ fide meruit, ut ad appetendam amicitiam Romanorum compelleret* Pyrrhum.

Front. Stra. l. 1. c. 4.

Nos hinc quid astruemus? Regulam scilicet universalem quantivis pretii, ab Auctore nostro Floro disertis verbis expressam, capite prædicto sic. *Ea tandem vera est habenda victoria, quæ salvâ fide, & integrâ dignitate, parari potest. Valer. Maximus* ad parem sensum, æquè eleganter. *Tum demum victoria apud Deos & apud homines minimum invidiæ habitura est, cum plurimum humanitatis habuerit.* Accipe eandem regulam aliis verbis expressam. *Verâ si quis grassari via ad compendiosam victoriam cupiat, noverit erga ipsos hostes prompta uti clementia.* Namq; superioribus exemplis, aliisque id genus infinitis docemur, viros prudentes, & sapientiæ plenos, moderatione plura quam

V. Max. l. 5 c. 1.

vi

vi componere. Imo res consilio peragi & moderatione, de quibus vis desperaverat: juxta illud Claudiani, poetæ,

—peragit tranquilla potestas
Quod violenta nequit.—

Iterum, cum apud *Justinum Trogi* Abbreviatorem, *Xerxis* apparatum bellicum quinquennalem adversus *Graciam* contemplamur: cum numerosissimum ejus exercitum putamus, 700. millia de regno, 300 M. de auxiliis armata, ut non immerito proditum sit, *flumina ab exercitu sicca-ta, Graciamq́ omnem vix eum capere potuisse: naves quoq́ decies centum millia habuisse*: denique cum triduo, a quatuor millibus contra hanc ingentem multitudinem, non sine dolore & indignatione *Persarum*, ad angustias *Thermopylarum*, dimicatum animadvertimus, & tandem à trecentis *Spartanis* stragem infinitam factam consideramus: postremo, cum turpissimam, ac fœdissimam *Xerxis* in scapha piscatoria fugam, attentiori cogitatione perpendimus, præter usum illum quem statim post narrationem subjungit ipse *Justinus*: viz: *Rem fuisse spectaculo dignã, & æstimatione sortis humanæ, rerum varietate miranda, in exiguo latentem videre* Lib. 2. §. 13

navigio

navigio, quem paulò ante vix æquor omne capiebat. Eumq; carente omni servorum ministerio, cujus exercitus propter multitudinem, terris graves erant.

Sen. de Ben l. 9. c. 31. Præter hunc (inquam) usum; occurrit memoriæ *Demarati Lacedæmonii* oraculum, quod testante *Seneca* apud ipsum *Xerxem* effatus est. Nempe; *multitudinē indigestam & gravem metuendam esse ducenti, non enim vires habere sed pondus.* Sed & veriverbii, à *Lucano* prolati, non possumus hîc non meminisse: (Luc. l. 2 v. 81.) *In se magna ruunt, lætis hunc numina rebus crescendi posuere modum.* Subit etiam mentem, prudens illud *Artabani* monitum. *Vides ut prægrandia animalia fulmine Deus ferit, nec sinit insolescere.* φιλεῖ ὁ θεὸς τὰ ὑπερέχοντα πάντα κολούειν. (Herod. in Polym.) *Gaudet, Deus eminentissima quæq; deprimere.* Quæ omnia nobis perspicuè probant, Regis *Darii* legatum, valdè appositè nec minus experienter apud *Alexandrum M.* Philosophum egisse hisce verbis, *Periculosum* (Q. Curt. l. 4.) *est, prægrave imperium: difficile est continere, quod capere non possis. Vides ne navigia quæ modum excedunt, regi nequeunt: nescio an Darius ideò tam multa amiserit*

serit, quia nimiæ opes magnæ jacturæ locum faciunt.

Deniq; apud *Suetonium* cum lego, *Caligulam* non minore livore, ac malignitate, quam superbia sævitiaq; adversus omnis ævi pœnè homines grassatum fuisse; statuas virorum illustrium ita subvertisse, atq; disjecisse, ut restitui salvis titulis non valuerint: vetuisseq; posthac viventium cuiquam, usquam statuam aut imaginem, nisi consulto se & auctore poni: cum de *Nerone* scriptum invenio, quod populariter fuerit elatus maxime; omnium æmulus, qui quoquo modo animum vulgi moverent. De *Valentiniano*, quod benè vestitos odio haberet, & eruditos & opulentos, & nobiles, quodq; fortibus detrahere soleret, ut solus videretur bonis artibus eminere: hinc concludere promptum videtur.

Suet. Calig. c. 34.

Suet. Ner. c. 53.

Am. Marc. l. 30. c. 29.

Nonnulla reperiri ingenia, idq́3 non rarò quæ adeò philautia (dicam?) an livore et malignitate laborant, ut soli omnia esse velint, neq́3 ferant alios excellere in re ulla. Hinc quoq; *Marcellinus* ipse verè philosophatur, *livorem virtutum, rectæ potestatis invidiam esse sociam: quoq́3 dignitatum apices majores, eò (licere sibi cuncta existimantes*

mantes) & ad suggillandum contrarios, exturbandosq́; meliores, pronius sunt inclinati.

Frequens in hisce usibus est *Polybius*, (uti antea monuimus) & lectorem suum plerunq; labore aliquo levat, neq; enim docet solum, quam uberes fructus ad rationes vitæ, gesta majorum sint allatura, sed etiam quo pacto percipere quis queat semper ferè demonstrat.

SECT. 6.

Christiani Ethnicorum exemplis utiliter instrui possunt: & non in virtute morali tantum, sed in actibus etiam pietatis ac vitæ Christianæ promoveri. Id docetur ex D. Augustino. D. Hieronymo & aliis. Talia imitationum præcepta ab Ethnicis quoq; nonnullis adimpleta. Quos demq; eleganter expressit D. Ambrosius.

SEd nec in vita tantum *civili*, *Historias* profanas usui esse posse putandum est, verum in vita *Christiana* vel maximè: id nos abundè docent *Sancti Patres Ecclesiæ*, & pluribus instantiis probant. Videte

dete mihi *D. Augustinum*, lib.5.de Civ. Dei. Vbi postquam ostendisset, *Brutos* & *Scævolas*, & *Curtios*, & *Decios*, aliosque quos ϑεοεικέλους *Heroas* eleganter appellat doctissimus *Casaubonus* ex *Dionys.Halic.* tot egregia facinora, virtutumq; monstra (uti loquitur *Florus* noster) *Ideò tantùm, ut patriæ libertatem, urbi imperium, sibimet ipsis gloriam compararent, edidisse, summúq; finem obtinuisse, & mercedem desideratam percepisse.* Tandem concludit. *Proindè, non solum ut talis merces talibus hominibus redderetur, Romanum Imperium ad humanam gloriam dilatatum est, verùm etiam ut cives, æternæ illius civitatis, quamdiu hìc peregrinantur, diligenter & sobriè illa intueantur exempla, & videant quanta dilectio debeatur supernæ patriæ, propter vitam æternam, si tantum à suis civibus terrena dilecta est propter hominum gloriam.* Similiter cap.18. Et alibi, argumenta ducit à profanis exemplis ad *Christianam* constantiam. Sicuti lib. 1. c.24. de *M. Attilio Regulo* loquens. *Si fortissimi & præclarissimi viri, terrenæ patriæ defensores, Deorumq; licet falsorum, non tamen fallaces cultores, sed veracissimi etiam juratores, qui hostes victos, more ac jure*

Cap. 16.

iure belli ferire potuerunt, hi ab hostibus victi seipsos ferire noluerunt: & cum mortem minimè formidarent, victores tamen dominos ferre, quam eam sibi inferre maluerunt: quanto magis Christiani verum Deum colentes, & supernæ patriæ suspirantes, ab hoc facinore temperabunt, si eos divina dispositio, vel probandos, vel emendandos, ad tempus hostibus subjugaverit? Ad eundem modum *D. Hieronymus*, in consolatione ad *Iulianum*, perquam eleganter hortatur. *Contemnis aurum?* (inquit) *contempserunt & multi Philosophi. Vnus multarum possessionum pretium, projecit in pelagus, abite* (inquiens) *in profundum malæ cupiditates, ego vos mergam, ne ipse mergar à vobis. Philosophus gloriæ animal, & popularis auræ vile mancipium, totam simul sarcinam deposuit; & tu te putas in virtutis culmine constitutum, si partem ex toto offeras? Teipsum vult Dominus hostiam vivam, placentem Deo, te inquam, non tua.* Iterum ad *Heliodorum. Prætermitto Maximos, Catones, Gallos, Pisones, Brutos, Scævolas, &c. quorum non minor in luctu, quam in bellis virtus fuit, &c. Ne videar potius aliena quam nostra quæsisse: quanquam & hæc in sugillationem*

Lib. 2. ep. 21.

Ibid. ep. 22.

tionem nostri breviter dicta sint, si non præstet fides quod exhibuit infidelitas. Sed ut rem in compendium conferam, hanc normam quomodo nos Christiani sequamur, in observandis, applicandisq; in usum nostrum exemplis, optime nos docet, carmine non ineleganti, magnus ille *David Chytræus*, de re *Historica* optimè meritus, in præfatione sua, ad *Cornel. Nepotem*, sive *Æmilium Probum.*

Christiades simul Historias ac perlegit, ardens
Ruminat hæc animo secum, si Phocio nummos
Respuit oblatos dono: si Scipio *sponsam*
Noluit alterius contingere; maluit exul
Attilius si sponte mori, quam fœda probando
Et laudi patriæ, & Latiæ nocuisse juventæ
Con*silio exemploq; suo: mihi quid faciendum.*
A C*hristo nomen qui habeo? num sordidus auri*
Servus ero? Faciamve jubet quæcunq; libido?
Num vitam pluris faciam quam nomen Alethes
Invictum? Nũ postponã mandata Iehovæ

Insanis hominum placitis, jussisq; cruentis?
Sic sanè Historiæ laudanda exempla vetustæ
Cum fructu quam quis credat majore leguntur.

Hæc eadem imitationum præcepta, inter *Ethnicos* etiam reperiuntur, qui opere & factis adimplerũt, nec dedignati sunt majorum mores & affectus intuendo ac pertendendo vel suos reformare, vel alienos instruere ac moderari. *Cato* ille (de quo supra nonnihil jam dictum est) *Censorius* appellatus, ad tugurium M. *Curii* (quod à prædijs suis haud procul aberat) frequenter accedere, lociq; ipsius angustiam & habitationis vilitatem contemplatus, de viro isto cogitare solebat, quod *Romanorum maximus, subactis gentibus bellicosissimis, ejectoq; Italiâ* Pyrrho, *ipse post tres triumphos, eum agrum propriis manibus fodisset, idq; ipsum tugurium inhabitasset: ibiq; eidem* Curio *ad focum sedenti, & ligneo* Catillo *rapa cœnanti,* Samnitum *legati cum advenissent, aurumq; multum obtulissent; brevi admodum cum responso eos dimisisset, nimirum; auro nihil opus esse ei, qui hac cœna esset contentus: seq; aurum habentes vincere, quam possidere*

Plutar. in Cat. Maj.

dere aurum malle. His ita secum considera-tis, Cato abibat, ac proindè in suam domum, prædia, famulos, & victus rationem inspiciens, laborem sibi intendebat, luxumq; omnem porrò amputabat. Egregium etiam in hoc genere præbet nobis exemplum *Servius Sulpitius*, qui ut M. *Ciceronem* filiæ suæ mortem graviter dolentem consolaretur, meditationem quandam (vel Christiano dignā) quam secum ipse quondam habuerat, super exitio florentissimarum urbium (quæ perpetuo mansuræ videbantur) repetit: atq; ita unum (inter alia plura) consolandi argumentum, valdè appositum & efficax à propria deducit experientia, in hunc modum. *Quæ res mihi non mediocrem consolationem attulit, volo tibi commemorare, si fortè eadem res tibi minuere dolorem possit. Ex Asia rediens, cum ab Ægina Megaram versus navigarem, cæpi regiones circum circa prospicere. Post me erat Ægina, ante Megara, dextra Piræus, sinistra Corinthus; quæ oppida quodam tempore, florentissima fuerunt; nunc prostrata & diruta ante oculos jacent: cæpi ego sic mecum cogitare; hem! nos homunculi indignamur,* Cic. ep. fam. l. 4. ep. 5.

si quis nostrum interiit, aut occisus est, quorum vita brevior esse debet; cum uno loco tot oppidûm cadavera, projecta jaceant. Vis ne tu te Servi cohibere, & meminisse hominem te esse natum? Crede mihi cogitatione ea, non mediocriter sum confirmatus, hoc idem si tibi videtur, fac ante oculos tibi proponas, &c. In eandem plane sententiam, eleganter philosophatur, *Philosophus* ille *Romanus*, & iisdem ferè cum Sulpicio utitur argumentis, ut *Liberali* suo ob incendium quo *Lugdunensis Colonia* exusta erat admodum tristi, leniret dolorem. *Tota* (inquit) *ante oculos Sortis humanæ conditio ponatur: nec quantum frequenter evenit, sed quantum plurimùm potest evenire, præsumamus animo si nolimus opprimi, nec vllis inusitatis velut novis obstupefieri: in plenum cogitanda fortuna est. quoties Asiæ, quoties Achaiæ Vrbes uno tremore ceciderunt? Quot oppida in Syria, quot in Macedonia devorata sunt? Cyprum quoties Vastavit hæc clades? Quoties in se Paphus corruit?* &c. Et postea; *non tantum manufacta labuntur, non tantum humana arte atq; industria posita vertit dies. Iuga montium diffluunt,*

Seneca. ep 92.

tota

tota desidêre regiones. Operta sunt fluctibus quæ procul à conspectu maris stabant: Vastavit ignis colles, per quos elucebat, erosit & quondam altissimos vertices, solatia navigantium, ac speculas ad humilem arenam deduxit. Ipsius naturæ opera vexantur: & ideò æquo animo ferre debemus urbium excidia, Casura omnia extant. &c. Hinc deniq; sic infert. *Itaq; formetur animus ad intellectum, patientiamq; sortis suæ, & sciat nihil inausum esse Fortunæ. Adversus Imperia illam idem habere juris, quod adversus imperantes: adversus Urbes idem posse quod adversus homines: nihil horum indignandum est: in eum intravimus mundum in quo his legibus vivitur.* &c. Nimius hic fortasse videbor, non possum tamen abstinere manum, quin *Divi Ambrosii* quoq; huc exemplum adjiciam; is enim in epistolâ quâdam, quâ Faustinum, propter obitum germanæ suæ acerbo dolore mærentem consolatur, *Servium Sulpitium Senecamq;* disertim & eleganter imitando expressit, eandemq; solaminis rationem usurpavit. *Sed doles* inquit *quod dudum florentissima repente occiderit. Verum hoc nobis commune, non* *Ambros. l. 2. ep. 8.*

ſolum cum hominibus, ſed etiam cum civitatibus, terriſq; ipſis: nempe de Bononienſi veniens urbe, à tergo Claternam, ipſam Bononiam, Mutinam, Rhegium derelinquebas: in dextra erat Brixillum, à fronte occurrebat Placentia, veterem nobilitatem, ipſo adhuc nomine ſonans, ad lævam Apennini inculta miſeratus, & florentiſſimorum quondam populorum caſtella conſiderabas; atq; affectu relegabas dolenti: tot igitur ſemirutarum urbium cadavera, terrarumq; ſub eodem conſpectu expoſita funera, non te admonent unius (ſanctæ licet & admirabilis) fœminæ deceſſionem conſolabiliorem habendam? Præſertim cum illa in perpetuum proſtrata ac diruta ſunt: hæc autem ad tempus quidem erepta, nobis meliorem illic, vitam exigat. &c. Hæc ipſa, atq; hiſce ſimillima exempla, copiosè nobis ſuppeditant auctores, quæ ſi noſter Hiſtoriarum ſtudioſus diligenter obſervaverit, nec non ad hunc modum, imitando, applicandoq; repreſentare conatus fuerit, largos indubie & diuturnos laboris ſui fructus ſecum reportabit.

SECT. 7.

Fructus uberiores atq; etiam præstantiores ab Ecclesiæ Historia. Ethnicorum bona opera, splendida peccata. Ethnica Historia secundam tantùm Decalogi tabulam illustrat: Ecclesiastica totam Legem. In illâ virtutum simulachra: in hâc veræ virtutes leguntur. In illâ jucunda quidem cognitu & utilia; in hâc etiam necessaria memorantur: inde hortatione ad sedulam Ecclesiasticæ Historiæ lectionem, dissertatio concluditur.

ATq; hactenus de modo colligendi fructus ab *Historiarum* lectione, quos si adeo uberes, adeòq; suaves, nobis exhibeat *Civilis* & *Ethnicorum Historia*; quantos, qualesq;, nobis ab *Historiâ sacrâ & Ecclesiasticâ* haurire concessum putemus? quæ & argumento, & certitudine, & perfectione *Civilem* atq; *Ethnicam* longissimè prævertit? Non possumus diffiteri, quin exēpla satis crebra, & satis clara, justitiæ, prudentiæ, fortitudinis, tēperantiæ, omnisq; adeò virtutis, nobis proponant *Historiæ Ethnicorum*: ea tamen si

penitius examinentur, si juxta veritatis trutinam perpendantur, manca, imperfecta, polluta reperientur, neq; recte ad Dei vel iram vel misericordiam relata: quod quidem in causa erat, cur *Divus Augustinus*, præclara illa *Gentilium* opera, splendida vocaverit peccata: eorumq; virtutes, quum ad Deum non referantur, etiam vitia, potius quam virtutes esse affirmaverit. Huc accedit, quod secundam tantum *decalogi* tabulam spectent; regulasq; morum, solummodo in civili conversatione confirment. *Ecclesiæ* verò *Historia*, ea quæ totius legis sunt propria, certioribus multò, & luculentioribus illustrat exemplis: religionisq; partes omnes, quarum cognitio summoperè necessaria est, haud obscurè demonstrat, aut leviter probat; quid de Deo rectè usquam narrat aut novit *Ethnicorum Historia*? quid certi, quid explicati, de mundi origine temporibusvè illis antiquissimis continet? primorum hominum *Historiam* neutiquam attingit: patefactiones de Deo, aut promissiones de *Messia*, nullas omnino habet: gubernationem *Ecclesiæ*, ejusq; conservationem planè nescit. Hæc

Aug. de C. D. l. 19. c. 25.

&

& hujuſmodi alia quam plurima, ab *Hiſtoriâ ſacrâ & Eccleſiaſticâ*, ſolummodo ſunt petenda. Quid tu Marce Tulli Hiſtoriam vetuſtatis nunciam venditas, nec maximè vetuſtam, & aliquando fucatam? Teſtem temporum, prædicas, minus locupletem, nonnunquam inteſtabilem? Sacra Hiſtoria ſola eſt, quæ remotiſſimæ antiquitatis arcana pandit, nec unquam mentitur: *Sacra Hiſtoria* ſola, quæ ab ipſo rerum omnium primordio, fidele temporum exhibet teſtimonium, nec uſquam vacillat. Hæc ſola veritatis æternæ lux ſplendidiſſima. Hæc deniq; vitæ magiſtra ſola eſt optima, & undequaq; perfecta. Etenim dic mihi quiſquis Hiſtoriarum lector es, vel auditor, ſyncerae ac ſolidæ virtutis, indubitata quæris documenta? Fruſtrà eris ſi aliam quam *Sacram* aut *Eccleſiæ* perquiras *Hiſtoriam*: veræ pietatis germana deſideras exempla? *Sacras* & *Eccleſiæ* ſcruteris *Hiſtorias*, ibi affatim invenies, non alibi. Ibi agnitionis Dei, invocationis, fidei, pœnitentiæ, conſtantiæ, patientiæ, pulchra ſervantur monumenta. Ibi nec alibi, fortitudinis perfectæ, puræ obedientiæ, caſtitatis illibatæ,

tæ, promptæ beneficentiæ, ſpecimina miranda paſſim occurrunt. *In aliis hiſtoriis ſi quod facinus narretur memorabile*, (Euſebiani Interpretis verba ſunt) *illud aut gloriæ causa, quæ umbratilis eſt, ſuſceptum, aut ulciſcendæ injuriæ quæ condonari debuiſſet, aut patriæ (quæ aliquando plus habet momenti) defendendæ, in hac, non res geſtæ dicuntur popularis famæ venandæ gratia, ſed veræ gloriæ conciliandæ, non vindictæ ſtudio, ſed Chriſti amore: non patriæ hujus caducæ defenſione, ſed cæleſtis Hieruſalem adeptione*: breviter, quæ & quanta *Eccleſiæ* complectatur *Hiſtoria*, legentibuſquè ſeriò contemplanda proponat, verba Reverendiſſimi longeque doctiſſimi præſulis ſupra citata, abundè docent. Recolite (ſi placeat Auditores) videbitis non utilia tantùm, aut jucunda, aut ſcitu memoratuquè digna ibi contineri, ſed graviſſima etiam, imò neceſſaria, & quæ homini *Chriſtiano*, præſertim erudito ignorare minimè permiſſum eſt. Quare, ut concludamus, *Lectorem* noſtrum *Philo-Hiſtoricum*, hanc quoq; ut pervolutet *Hiſtoriam* impenſiùs ſuademus, eoq; magis, ſi *Theologiæ* ſtudiis ſit ad-

Chriſtophoriſ. in proæm.

Supra parte 2. ſect. 42. & 43.

addictus, ſacriſq; initiari & divinis inſervire miniſteriis cogitaverit; tunc enim potiſſimum, ejus maximè intererit, *Hiſtoriam Eccleſiaſtiam*

Nocturnâ verſare manu, verſare diurnâ.

FINIS.

C 25328
61666
SL

REPRODUCED FROM THE COPY IN THE

HENRY E. HUNTINGTON LIBRARY

FOR REFERENCE ONLY. NOT FOR REPRODUCTION